Anul XXIX Februarie—Martie 1939 Nr. 2—3

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIAȚA BISERICEASCĂ
Redactor: Prof. GRIGORIE T. MARCU

BISERICA ȘI RENAȘTEREA NAȚIONALĂ

De I. P. Sf. Sa D. D. Dr. NICOLAE BĂLAN
Mitropolitul Ardealului

Vă mulțumesc din adâncul sufletului pentru urările ce mi le-ați adresat și pentru sentimentele exprimate în această zi în care începem un nou an. Dați-mi voie să le consider îndreptate nu spre modesta mea persoană, ci către sf. noastră Biserică pe care o reprezint. Ea e mama cea bună a neamului și ei i se cuvin toate laudele și toată recunoștința. Precum așa de frumos ați arătat Domnule General Comandant, ea și-a dat în tot trecutul nostru contribuția de frunte la păstrarea și formarea a tot ce avem azi: neam, credință, stat și limbă românească. Să credeți că și azi Biserica se străduește să fie la înălțimea vremurilor, a aspirațiilor și a trebuințelor lor.

Ziua Anului Nou e un popas potrivit pentru a arunca o privire în trecut și o alta în viitor. Privind în trecut, asupra anului care s'a sfârșit, constatăm că a fost un an plin de sbuciumări, de frământări și de îngrijorări. Sbuciumările acestea au provenit unele din cauze externe, altele din cauze interne.

Dincolo de granițele noastre se poartă de multă vreme, în două părți ale pământului, răsboaie crâncene, iar mai aproape de noi s'au produs tensiuni și conflicte serioase între cele mai civilizate popoare ale lumii, conflicte ce cu greu au putut fi domolite.

Iar în lăuntrul țării, anul trecut a adus sbuciumări și prefaceri de-o importanță epocală. S'a modificat organizația de bază a Statului nostru și s'a creat un sistem nou de guvernare care, o spun spre bucuria noastră, *își asumă cea mai mare răspundere în fața lui Dumnezeu și a*

Ţării, pentru viitorul neamului. Filosoful Kant a spus odată că două lucruri i-au stors pe lume cea mai adâncă admiraţie: cerul înstelat sus şi conştiinţa omenească plină de sentimentul răspunderii în interiorul nostru. Eu unde văd licărind cu putere o conştiinţă trează a răspunderii pentru binele obştesc cred că se găseşte la lucru o forţă serioasă de prefacere a vieţii. Iată motivul de ordin etic care mă face să mă bucur de această schimbare în viaţa politică a poporului nostru. La conducerea Statului nostru constat că s'a aşezat o formă de guvernare bazată pe cel mai profund sentiment de răspundere.

Iar constatarea aceasta ne impune nouă tuturor datoria de-a acorda acestei conduceri toată încrederea, de a-i pune la dispoziţie tot ajutorul şi toate puterile noastre de colaborare.

Inceputul anului trecut ne-a găsit în mari frământări, în mijlocul unor lupte intestine ce ne iroseau puterile în jurul unor dispute mărunte, în loc de-a le închina pe toate operei de consolidare a statului. Totul era contestat în viaţa publică a noastră. Nu era hotărîre de guvernământ, nu era persoană, autoritate, valoare morală, lege şi chiar constituţie, care să nu fi fost supusă îndoielilor, care să nu formeze obiect de controverse şi de ceartă continuă. Cu asemenea metode nu putea înainta Ţara. Mai ales în această epocă, la scurt timp după unirea naţională, trebuia ca toate gândurile şi puterile noastre să fie închinate acţiunii comune şi închegate de întărire a neamului şi a statului.

Dumnezeu însă a binevoit să aducă şi această stare mult dorită prin înţelepciunea Regelui nostru prea iubit, care a avut curajul de-a merge drept la ţinta salvatoare, scoţând Ţara din frământarea care o slăbea din zi în zi. Iar în acţiunea pornită, M. Sa a făcut apel la toţi Românii, aşa cum se face printr'un ordin de concentrare adresat tuturor fiilor Ţării, ca toţi să vină în ajutorul şi slujba ei.

O concentrare naţională de sigur că trebue să crească organic, ca orice lucru care vrea să dureze. Ea trebue să crească din convingerea profundă a tuturor despre necesitatea ei şi din voinţa caldă pentru înfăptuirea aspiraţiunilor ei.

De aceea adresez azi cuvântul meu către clerul şi poporul sfintei noastre Biserici de-a răspunde fără şovăire la chemarea M. S. Regelui, nu numai din datoria de-a

asculta o poruncă, ci din conştiinţa că în felul acesta împlinesc un mandat al inimii, al conştiinţii proprii de români. Îndemn pe fiii mei sufleteşti de-a răspunde cu elan sincer şi străbătut de adâncă iubire de neam şi Rege. Căci o concentrare naţională fără aderenţa entuziastă a tuturor nu se poate înfăptui.

Azi se face apel pentru adeziunea la un Front al Renaşterii Naţionale. Cine nu ştie că de câte ori s'a petrecut un eveniment important în trecutul neamului nostru, Biserica a fost de faţă cu ajutorul ei, cu binecuvântarea ei. Mai ales azi doresc din toată inima ca Biserica să fie angajată la această operă de renaştere naţională. Căci renaşterea naţională nu e o acţiune de caracter exclusiv politic, ci în primul rând ea are un caracter sufletesc, ea trebue să se adreseze adâncurilor sufleteşti prin mijloace şi cu argumente de un ordin superior celor politice. Iată de ce răspunsul la apelul de-a intra în Frontul Renaşterii Naţionale nu înseamnă o chemare într'un partid politic, ci în şirul tuturor bunilor Români cari să-şi aducă toate puterile lor pentru a contribui la întărirea neamului, la o refacere, la o împrospătare, o înoire a forţelor lui de viaţă.

E bine că s'a fixat ca ideal al statului nostru, la această întorsătură epocală a vieţii lui: *renaşterea naţiunii.* Căci statul nu e un scop în sine, un ideal ultim, ci el este organul politic al naţiunii, stând în slujba ei, existând pentru binele ei.

De aceea statul să stea cald lângă naţiune, lângă sufletul ei, să se inspire din fiinţa şi idealurile ei şi să nu uite un moment că toate puterile şi rosturile lui vin dela naţiune şi le are numai pentru a o ajuta pe ea să-şi desfăşoare latenţele şi însuşirile la nesfârşit. Statul să nu uite că e creat de naţiune şi are ca temelie mormintele ei, credinţa ei în Dumnezeu, jertfele ei nenumărate.

Ţinând seamă de necesitatea ca statul să stea în serviciul naţiunii, preoţimea răspunzând la apelul lui de-a intra în Frontul Renaşterii Naţionale, are să ducă în acest Front *toată însufleţirea naţionalistă* de care a dat dovadă în trecutul neamului. Ea se va inspira şi azi din faptul că Biserica a fost totdeauna vatra unui naţionalism nu de fraze, nu de iluzii, ci real, ţinând seama de nevoile, de durerile şi de aspiraţiunile adânci ale neamului.

Să ducă în acest Front naționalismul ei întemeiat pe puterile credinții. Și am convingerea că această închegare a forțelor națiunii va lăsa deschise larg porțile sufletului ca și rezorturile statului pentru o pătrundere în ele a credinții evanghelice, pentru acțiunea Bisericii. *Căci renaștere națională fără ajutorul puterilor divine nu se poate înfăptui.* In felul acesta Frontul Renașterii Naționale nu va avea ca efect numai o domolire a apelor la suprafață, ci o frământare cu nădejdi și cu puteri nouă a întregului aluat al sufletului românesc.

Numai ținând seamă de condițiile acestea conducerea noastră de Stat va putea să îndeplinească de aici înainte opera sa cu adevărat importantă și pozitivă pentru binele neamului, căci cea realizată în anul trecut, de pregătire a terenului, deși destul de însemnată, n'a fost cea mai grea, având în vedere caracterul perimat al ideologiilor cari nici n'au putut constitui o opoziție serioasă.

Numai așa vom putea vedea în curând o Românie renăscută în putere, capabilă să învingă orice pericole în viitor.

Și eu am ferma credință că Dumnezeu care ne-a păstrat două mii de ani prin vremuri atât de grele și ne-a adus la biruința unității naționale, nu ne va lăsa chiar acum să slăbim în puterile noastre, ci vrea să se realizeze prin noi un scop al Providenții Sale, o misiune importantă în această parte a lumii.

In clipele acestea în cari pășim cu astfel de mari și frumoase nădejdi într'un nou an, privirile noastre se îndreaptă spre Cel care constitue cel mai puternic temeiu al nădejdilor noastre, spre M. S. Regele Carol II, organul principal al Providenții în mijlocul neamului nostru astăzi. Dumnezeu să-I dea putere, sănătate și încredere în sine și în puterile neamului nostru. Dumnezeu să-I lumineze gândurile și să reverse peste Tron lumina celei mai mari glorii de-a putea conduce neamul nostru, în această etapă epocală a istoriei lui, spre mărire și spre fericire.

Să strigăm cu toții:
Trăiască Regele!

CHESTIUNI DE METODĂ PRIVITOARE LA LUCRĂRI DE SINTEZĂ ISTORICĂ

De Prof. univ. Dr. IOAN LUPAŞ
Membru al Academiei Române

După o lungă serie de atacuri gratuite, îndreptate împotriva subsemnatului când mai făţiş, când mai deghizat, dar totdeauna cu inepuisabilă dărnicie, prin organele de publicitate ale celeilalte „strane" — am adresat părintelui vicar Dr. Victor Macaveiu, preşedintele comitetului de direcţie al „Culturii Creştine" din Blaj, o intâmpinare rugându-l să binevoiască a dispune să se publice în coloanele revistei ca o rectificare deplin îndreptăţită, impusă chiar prin dispoziţiunile legii. Printr'o „interpretare judaică" a „literii care omoară" şi cu nesocotirea „duhului care dă viaţă" — pe motiv că buchia legii nu ar admite o rectificare „mai lungă decât textul incriminat", — comitetul de direcţie a aflat de cuviinţă să nu publice decât un resumat ciuntit, însoţindu-l cu noui atacuri, tot atât de gratuite ca şi cele din trecut.

Imprejurarea aceasta mă îndeamnă, Domnule Redactor, să apelez la ospitalitatea Revistei Dv. rugându-vă să binevoiţi a publica textul amintitei întâmpinări împreună cu necesara punere la punct a lunecărilor din cuprinsul articolului intitulat *Lămurirea unei atitudini.*

Predeal, 29/XII 1938.

I

Cluj, 12/XI 1938.

Prea Cuvioşia Voastră,

Vă rog să binevoiţi a împărtăşi de cuvenita atenţiune rândurile ce urmează şi a dispune, *în calitate de preşedinte al comitetului de direcţie al revistei „Cultura Creştină"*, ca ele să fie inserate în *cel mai apropiat număr al acestei reviste,* potrivit cu dispoziţiunile legii.

In primul articol din nr. 8—9 (pag. 460) *„Cultura Creştină"* aruncă o învinuire pe cât de nedreaptă, pe atât de grea asupra unui *Manual de istorie română,* elaborat de subsemnatul *în temeiul unei*

însărcinări oficiale (cu nr. 17518 din 1920) *din partea autorităţii şcolare* şi apărut în vara anului trecut, în *editura Socec* din Bucureşti, în ediţia a XII-a.

Despre acest manual se spune în pomenitul articol că are *„toate aprobările ministeriale"* (nu are decât una: a Ministerului Educaţiei Naţionale), că „se întrebuinţează şi astăzi *în foarte multe şcoli din ţară"*. Ceea ce este adevărat. Cu atât mai puţin adevărată şi pentru autorul manualului adânc jignitoare este însă afirmaţiunea cu totul gratuită că „astfel *falsificarea istoriei începe din prima tinereţă şi înveninează sufletele atâtor generaţii nevinovate*, care în acţiunea lor de mâne se vor inspira fatal din ceea ce au învăţat în şcoală".

Probabil celce şi-a îngăduit să aştearnă pe hârtie această enormitate, nu şi-a luat osteneala să citească manualul, despre care se rosteşte cu atâta patimă. Şi iarăşi probabil că Prea Cuvioşia Voastră nu aţi avut cunoştinţă prealabilă despre calomnia aceasta grosolană căci, dacă aţi fi avut, după cât vă cunosc simţul de echilibru, presupun că nu aţi fi încuviinţat tipărirea ei îndată ce aţi fi observat că autorul articolului evită să iscălească ceea ce a scris.

Inţeleg să se aducă oricăreia dintre lucrările mele tot felul de critici, dar sunt în drept a cere ca ele să fie întemeiate şi rostite în termeni cuviincioşi, mai ales într'o revistă, care ţine să-şi împodobească foaia de titlu cu aceste două cuvinte scumpe: *Cultura Creştină.*

A spune despre un profesor, care mai bine de trei decenii a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru luminarea trecutului şi pregătirea unui viitor mai bun pe seama neamului său, că ar fi fost ori ar fi capabil să falsifice istoria şi să învenineze sufletul generaţiunilor tinere, fără a încerca să aduci nici o fărâmă de dovadă în sprijinul unei asemenea afirmaţiuni, va admite şi autorul clandestin al articolului *Prefaţă la Congresul Agrului*, că nu poate fi ispravă demnă de un om *cult*; cu atât mai puţin de un *creştin.*

* * *

Din mila Tatălui Ceresc şi din setea de învăţătură a tineretului nostru românesc, m'am învrednicit să am la cursurile mele de *Istoria modernă a Românilor* şi de *Istoria Transilvaniei* studenţi greco-catolici aproape în număr egal cu al ortodocşilor. Mulţi dintre ei sunt în timpul de faţă distinşi membri activi, fie în corpul didactic secundar, fie în cel universitar. Niciodată nu mi s'a întâmplat să risc la curs sau la exerciţiile de seminar vre-o afirmaţiune, în spri-

ținul căreia să nu caut să aduc *imediat* dovada necesară, fie din textul documentelor, fie din al cronicelor contemporane. Năzuința mea neîntreruptă a fost și va fi — câtă vreme îmi va fi dat să propovăduesc cuvântul adevărului dela catedră ori să port un condeiu — să obișnuesc pe fiii neamului meu, îndeosebi pe ceice se pregătesc pentru cariera didactică, *să nu primească, fără discernământul critic necesar, nimic* ce află tipărit în manuale, în reviste sau în alte publicațiuni de specialitate, ci *să nu pregete a controla înșiși fiecare afirmațiune, cercetând izvoarele spre a se convinge, dacă ele au fost conștiincios utilizate și corect interpretate din partea autorilor de manuale sau de lucrări științifice.* In ce măsură au fost în stare studenții mei să-și însușească metoda științifică necesară pentru cercetarea și reînvierea trecutului, poate afla oricine își va lua osteneala să răsfoiască cele *8 volume* apărute până acum din *Anuarul Institutului de Istorie Națională* al *Universității din Cluj* și din numeroasele teze de licență și de doctorat elaborate *după sfatul și sub controlul meu direct.*

Necontenit am îndemnat pe elevii mei să aibă *curajul opiniei* și, ori când vor descoperi greșeli — *fie în lucrările mele, fie în ale altora* — să nu lipsească dela datoria lor de a le semnala. De câte ori mi-au fost semnalate în *mod concret* greșeli ce s'au putut strecura și în scrisul meu, ca în al oricărui muritor, am primit cu mulțumită observațiunile ce mi s'au comunicat și m'am silit a îndrepta în edițiile următoare greșelile semnalate. Dar nu mi s'a întâmplat să aud ori să citesc până acum nici din partea celor mai ireductibili adversari, că în scrisul meu ar fi putut descoperi vre-o pornire de „înveninare" a sufletelor nevinovate. Horribile dictu!

Dimpotrivă am avut, nu odată, mângâierea să citesc în legătură cu una sau alta din publicațiile mele de până acum, opiniuni din cele mai elogioase, izvorîte chiar din condeiul unor recensenți greco-catolici cari s'a întâmplat să fie oameni de bună credință

Astfel distinsul profesor *Ioan Breazu,* publicând în revista *Societatea de Mâne* (1930) o recensiune amănunțită despre ediția a V-a a manualului, ponegrit cu atâta brutalitate prin condeiul autorului clandestin, se simțea îndemnat să sublinieze că acest manual „prin *felul cum autorul scoate la iveală actele de manifestare solidară a nației, îți dă un puternic sentiment de încredere în tăria unității naționale. Peste întreagă această înșiruire de fapte și de oameni simți fâlfâind un destin istoric: destinul realizat prin cele două uniri, dela 1859 și 1918.* Vrednic de remarcat este spiritul

democratic, de *dragoste a mulţimilor*, în care este scrisă această carte. Capitolele în cari se povestesc revoluţiile lui Horia, Tudor sau cea dela 1848, tot atâtea momente, în care mulţimile s'au înscris în istorie prin sângele lor, sunt *printre cele mai atrăgătoare... Domnul Lupaş iubeşte poporul şi reuşeşte să dea acest sentiment şi lectorului în vederea ridicării lui spre culmile spiritului, supremul ideal al Statului român întregit. Cartea se încheie cu proiecţia luminoasă a acestui ideal pe zarea viitorului. Spaţiul nu-mi permite să reproduc aceste admirabile pagini în care vorbeşte de singura aristocraţie care ne trebuie: aristocraţia meritului şi a talentului*, porţile căreia sunt deschise fiecărui fiu al Ţării Româneşti, sau pasagiile în care vorbeşte despre rolul culturii ca apărătoare a Statului întregit. *Autorul inoculează astfel elevului o credinţă largă, justă şi umană, singura cu care se poate înrola în lupta de mărire a României*".

Aceasta este opinia documentată a unui absolvent al liceului din Blaj şi *bun credincios al bisericii greco-catolice* despre manualul *„Istoria Românilor pentru cursul superior de Prof. I. Lupaş"* — opinia dlui *Dr. Ioan Breazu*, despre care Prea Cuvioşia Voastră are, fără îndoială, cunoştinţă că după moartea profesorului Gh. Bogdan-Duică — e considerat ca *cel mai temeinic şi mai pătrunzător critic din întreg cuprinsul Transilvaniei*.

Dar nu numai dl Breazu a exprimat despre manualul meu asemenea opinii elogioase; aş mai putea aminti aci şi numele altor critici romano- şi greco-catolici, care au găsit pentru mine *cu totul neaşteptate cuvinte de laudă*. Mă mărginesc de astă dată a cita un singur nume (dacă se va ivi trebuinţa, sporim citatele) numele d-lui Conferenţiar univ. *Victor Motogna* care, deşi greco-catolic, a avut totuş curajul să semneze, la 1929, în *calitate de recensent oficial* împreună cu dl profesor Ion Andrieşescu dela Universitatea din Bucureşti, un referat elogios despre valoarea didactică-ştiinţifică a a acestui manual. Dacă el ar fi observat în cuprinsul manualului fie vre-o tendinţă de falsificare istorică fie de înveninare sufletească, nu ar fi lipsit a-şi face datoria de *specialist în materie*, denunţându-le autorităţii şcolare şi opiniei publice româneşti.

Deodată cu această legitimă apărare, pe care Vă rog din nou s'o publicaţi în cel mai apropiat număr al revistei, îmi iau libertatea a Vă trimite, Prea Cuvioase Părinte, un exemplar din ediţia a XII-a a manualului meu şi Vă făgăduesc a ţine seamă la ediţia următoare — chiar acum în pregătire — de observaţiunile inte-

meiate, ce-mi veţi face, remaniind toate *expresiunile* sau *afirmaţiunile*, în cari veţi reuşi să descoperiţi vre-o tendinţă de falsificare sau de inveninare. Sunt însă încredinţat că nu veţi descoperi nici una, asemenea expresiuni şi afirmaţiuni fiind cu totul absente în cuprinsul celor 360 pagini, ele sălăşluind doar exclusiv în hipertrofiata închipuire a autorului clandestin, care s'a ruşinat însuş să-şi iscălească exhibiţiile debitate sub titlul *Prefaţă la Congresul Agrului*.

Primiţi, Prea Cuvioase Părinte, expresiunea vechilor mele sentimente de prietenie: *Prof. I. Lupaş*

II

Oferind un exemplar din acest manual, exprimasem convingerea că în paginile lui nu va isbuti să descopere nimeni vre-o afirmaţiune care să justifice acuzaţia excesivă de a fi contribuit la *„înveninarea sufletelor nevinovate"*. Constat că *nu m'am înşelat*. Autorul însuş, neputând descoperi nici o singură afirmaţiune de acest fel, susceptibilă de vre-o remaniere cu prilejul ediţiei viitoare, s'a simţit înduplecat să părăsească această învinuire extrem de gravă, căsnindu-se a căuta dovezi pentru cealaltă parte a ei, anume pentru cea privitoare la pretinsa falsificare. Vom vedea îndată, ce valoare au plăsmuitele sale tentative de dovedire.

Pentru a le face o introducere ceremonioasă, a simţit trebuinţa să sară dela manualul didactic la o broşură publicată de subsemnatul la 1921 despre *Chestiunea Concordatului* atribuindu-i „lipsă de simpatie pentru biserica unită". Dar în broşura aceasta, întreagă argumentarea mea era sprijinită aproape exclusiv pe fragmente culese din scrierile şi cuvântările unor fruntaşi uniţi de importanţa lui Petru Maior, care scria că „Papei dela Roma nu-i trebuiau Români, i-au trebuit numai catolici, ca să-i supună şie-şi şi oricui"; Simion Bărnuţiu care spunea răspicat că unirea dela 1700 a fost făcută *numai pentru binele Ungurilor, nu în folosul Românilor* şi Alex. Vaida, care stigmatizase chiar ca pe nişte „degeneraţi" şi „scelerați" [1] pe toţi cei râvnitori să perpetueze desbinarea icuită de politica habsburgică în viaţa sufletească

[1] Cf. I. Lupaş: *„Chestiunea Concordatului în raport cu suveranitatea Statului Român şi cu programul istoric al partidului naţional din Transilvania.* Sibiu 1921, pp. 9, 12 şi 22.

a Românilor din Transilvania. Inţelege autorul dela „Cultura Creştină" *să arunce şi asupra acestor fruntaşi uniţi învinuirea lipsei de simpatie pentru biserica unită?*

In ce mă priveşte, nu am împărtăşit niciodată şi nu pot împărtăşi părerea sârguitorilor de a înfăţişa cele două confesiuni religioase ale Românilor din Transilvania ca două tabere de neînduplecată ostilitate, ca două lumi cu totul separate între cari nu ar mai exista vechi şi puternice legături de frăţie, mai durabile decât toate vrăjmăşiile celor două veacuri de stăpânire habsburgică. Cine nu vrea să se ascundă după deget în faţa realităţilor transilvane, vede lămurit, că nu poate fi vorba aci de doi arbori, de două tulpini deosebite, ci numai de *o rădăcină sdravănă,* din care se înalţă *tulpina viguroasă a unui singur neam.*

In urma vitregiei vremurilor şi a slăbiciunii oamenilor o ramură plăpândă era să fie smulsă, prin uneltiri silnice, din coroana stufoasă a acestei tulpini milenare. Oricât de straşnice păreau însă forţele străine, cari încercaseră s'o depărteze şi oricât de îndârjite, — stăruinţele lor au rămas lipsite de rezultatul dorit nefiind în stare să împiedece circulaţia aceleiaşi seve ori să curme legăturile, nevăzute dar cu atât mai trainice, dintre tulpina resistentă şi ramura atrasă în cursa ispitelor înstrăinării. Intreg rezultatul momelilor, presiunilor, casnelor şi ameninţărilor din timpul celor două veacuri şi mai bine de stăpânire habsburgică, se reduce la o deviaţiune, mai mult aparentă decât reală, în orientarea spre Apus a unei minorităţi care, oricât s'ar complăcea uneori în sgomotoasa accentuare a separaţiunii, a rămas totuş în nesdruncinate legături sufleteşti cu majoritatea de atâtea ori covârşitoare a fraţilor orientaţi spre Răsărit. Ne bucurăm de aceasta cu atât mai mult, cu cât putem descoperi aci o nouă dovadă a excepţionalei tenacităţi tradiţionaliste, care e o notă esenţial caracteristică în toate domeniile de manifestare a vieţii româneşti din trecut. Nu ne îndoim că şi din ramura deviată pe povârnişul înstrăinării vor odrăsli cu timpul, tot mai numeroşi, mugurii dreptei înţelegeri pentru o cât mai desăvârşită apropiere de tulpina sufletească a neamului. Ştim că şi printre fraţii uniţi se ivesc tot mai mulţi cari, pătrunşi de adâncă îngrijorare, încep a-şi da seama de păgubitoarele urmări ale unei desbinări sufleteşti atât de puţin prielnice pentru

unitatea naţională, a cărei deplină închegare nu poate fi socotită ca cea din urmă dintre marile datorii ale Statului român întregit.

Atât aveam de spus în legătură cu învinuirea ce mi se aduce pentru ideile exprimate în *Chestiunea Concordatului*, în broşura dela 1921 — idei sprijinite, cum am văzut, pe o desăvârşită identitate de simţire şi de cugetare cu un Petru Maior, cu un Simion Bărnuţiu şi chiar cu un Alexandru Vaida. Cum au văzut ei unirea dela 1700, aşa mi-am îngăduit s'o văd şi s'o judec eu însumi formulând concluziile broşurii, pentru care autorul clandestin crede că se cuvine să fiu dojenit. Eu însă cred că eram dator să mărturisesc adevărul în chestiunea aceasta delicată, oricâte neplăceri mi-ar pricinui o astfel de mărturisire. Ea îmi era impusă chiar prin îndeletnicirea mea de istoric. Spune doar lămurit o recentă şi apreciată carte de metodologie istorică: cine din teamă sau din prejudecată ştiinţifică nu cutează a propovedui adevărul, *aşa cum îl vede*, nu este vrednic să fie istoric.[1]

III

Este cu totul nedreaptă şi lipsită de orice temeiu acuzaţiunea că în manualul didactic amintit aş fi trecut cu vederea anume fapte istorice „*numai* din motivul că ele au fost săvârşite de persoane care au aparţinut bisericii unite". Inainte de toate aş dori să mi se arate din întreagă literatura noastră didactică modernă un manual de istorie română, în cuprinsul căruia să fie înfăţişate atâtea fapte şi personalităţi istorice, în legătură cu biserica unită, câte se găsesc în cuprinsul manualului meu. Va fi prilej de bucurie, când voiu putea constata că există vre-unul, în privinţa aceasta, mai bogat decât al meu. Căci atunci învinuirea, ce mi s'a adus chiar într'o conferinţă publică rostită la Blaj în vara anului 1926, de a fi încercat să sporesc istoria Românilor cu atâtea capitole, cu câţi kilometri pătraţi a sporit Transilvania pământul Patriei întregite, s'ar putea răsfrânge şi asupra altui tovarăş de suferinţă. Nu aş mai fi osândit să-i port singur povara întreagă. Dar intervine la

---

[1] Cf. Wilhelm Bauer, *Einführung in das Studium der Geschichte*, Tübingen 1927, p. 356: „Wer aus Aengstlichkeit oder wissenschaftlicher Voreingenommenheit nicht wagt, die Wahrheit, *wie er sie sieht*, auch zu verkünden, der taugt nicht zum Geschichtsschreiber".

orice lucrare de sinteză istorică şi de manual didactic, un *foarte important postulat de metodologie:* necesitatea selecţionării faptelor şi evenimentelor, necesitate asupra căreia am stăruit în prefaţa ediţiei a V-a (1929) a manualului meu.

Acest postulat pare să fi rămas cu totul în afară de preocupările criticului de pe Tânave, care se va fi aşteptat probabil să citească într'un manual de istorie română încă şi la 1938 exagerări naive ca cele scrise de un cunoscut istoric blăjan înainte cu o jumătate de veac: „nici un om binesimţitor nu poate decât să binecuvinteze de o parte glorioasa casă de Habsburg, care a făcut atâta pentru unirea Românilor, de altă parte pe strămoşii noştri, cari primind unirea au vindecat atâtea rane în poporul românesc şi au pus piatra fundamentală pentru cultura română, şi în urmă mai mult ca pe toţi pre marele Metropolit Atanasiu, părintele cel prea bun al Sfintei Uniri".[1]

Dacă asemenea afirmaţiuni, cu tot neadevărul istoric îngrămădit în ele, puteau să vadă lumina tiparului într'o carte de istorie bisericească specială, în schimb nu putea fi nimeni îndreptăţit nici atunci — cu atât mai puţin în timpul de faţă — să caute a deforma icoana trecutului românesc integral impunându-i un unghiuleţ de cercetare atât de limitat ca cel dela îmbinarea Târnavelor. Chiar pentru o istorie analitică-parţială a unei regiuni sau instituţiuni locale abia mai poate fi îngăduit un punct de vedere atât de strâmt; pentru o lucrare didactică-ştiinţifică privitoare la întreg trecutul unei naţiuni, un asemenea punct de vedere este inadmisibil. In stadiul istoriei naţionale sintetice unicul criteriu just nu poate fi decât *întregimea naţiunii însaş* ea fiind, cum se exprima răposatul Karl Lamprecht, cea mai regulată apariţie printre mărimile istoriei (die regulärste Grössenerscheinung der Geschichte). In manualul meu, ca şi în alte lucrări de sinteză istorică ce am publicat până acum, am fost călăuzit de năzuinţa de a mă ridica deasupra strâmtorilor de ordin local şi de a privi impunătoarea şi dramatica desfăşurare a trecutului românesc dintr'o cât mai largă perspectivă, din cea deschisă prin *mărimea şi eficienţa ideii de unitate naţională.* Fireşte într'un manual, vrând

[1] Cf. Al. Grama, *Istoria bisericii române unite cu Roma.* Blaj 1884 p. 100.

nevrând, eram obligat să țin seamă și de instrucțiunile și de prevederile programelor analitice oficiale, în aceeași măsură, ca și de postulatele metodologice ale specialității mele.

Deschideți, vă rog, orice carte de metodologie istorică și veți vedea, cu câtă stăruință se dă autorilor de sinteze sfatul de a nu se îngloda în mulțimea faptelor și evenimentelor înșirate cronologic, ci de a pune toată silința pentru o distincție cât mai clară între ce este esențial și neesențial, pentru a reuși să se urce treptat dela amănunt la generalizare, dela unghiul de privire strâmtă-locală spre orizontul larg al vederilor de total.

Iată o astfel de carte recentă, a lui Dietrich Klagges,[1] despre învățământul istoric, examinând într'un capitol tocmai chestiunea aceasta: ce este esențial și neesențial? — spune că deosebirea între ele a fost totdeauna ca *un fiu al durerii* pentru vechiul învățământ istoric... Căci „obiectivului" îi pare esențial tot ce se întâmplă. Dar nici profesorul de istorie, nici istoriograful nu este în stare să satisfacă o astfel de concepție, fiind ea *o imposibilitate practică*. Deaceea și „obiectivul" e constrâns a se coborî din înălțimea norilor pe pământ... admițând că nu este necesară expunerea fără lacune (wir haben kein Interesse an der lückenlosen Behandlung), că trebue respinsă hipertrofia unui domeniu parțial al istoriei (wir verwahren uns gegen die Aufblähung eines Teilgebietes der Geschichte) și că orice fapt neesențial, considerat ca un balast al istoriei, nu merită să îngreuneze capetele viitoarelor generațiuni (nicht wert, dass es als Ballast der Geschichte die Köpfe kommender Geschlechter beschwert). La fel stărue și publicația oficială, tipărită în vara acestui an de Ministerul Educației Naționale din Berlin, asupra necesității unei selecționări cât mai severe

[1] Dietrich Klagges, *Geschichtsunterricht als national-politische Erziehung*. Frankfurt a. M. 1937 p. 121, capitolul: Wesentliches und Unwesentliches. Cf. și Prof. Dr. E. Bernheim, *Einleitung in die Geschichtswissenschaft* Berlin—Leipzig 1926 p. 171: „Was in jedem Falle wesentlich sei, wird durch das Thema bestimmt: das für den Zusamenhang der dadurch bezeichneten Entwicklungsreihen Unentbehrliche bzw. Bedeutende ist herauszufinden... das dafür weniger Wichtige, so interessant es an sich sein mag, ist stärker zusammenzuziehen, alles nicht Dazugehörige beiseitezulassen".

a faptelor *neadmițând în cuprinsul manualelor decât pe cele necesare pentru elaborarea liniilor mari.*[1] Personal aș putea să am satisfacția de a fi subliniat încă dela 1929 aceste necesități de ordin metodic și didactic, asupra cărora insistă cu atâta tărie și cartea publicată la 1937 în Frankfurt și tipăritura oficială dela 1938 din Berlin.

IV

Dacă metoda selecționării faptelor, singura posibilă, aplicată în manualul meu și impusă, cum am văzut, de suprema autoritate școlară tuturor autorilor de manuale didactice-istorice din Germania, înseamnă pentru autorul clandestin dela Cultura Creștină o tendință de falsificare a istoriei, aceasta nu poate constitui decât o regretabilă dovadă de ignoranță, voită sau întâmplătoare. Dar ceea ce e mai grav, este faptul că chiar dânsul caută să-și sprijinească acuzațiunea pe un *neadevăr istoric* afirmând că *„întemeietorul politicii naționale a Românilor ardeleni a fost episcopul unit, martirul Ioan Inochentie Micu“...*

Intr'o discuție publicistică dela 1914 asupra chestiunii *Când începe istoria noastră politică?* — am avut prilej să lămuresc în coloanele revistei *Luceafărul* din Sibiu,[2] că ea nu începe nici la 1790, cu Supplex Libellus, cum afirmase unul dintre preopinenții mei, nici la 1733 cu intrarea episcopului-baron Klein în dieta privilegiaților din Transilvania, ci în zilele lui Mihai Viteazul, care în vara anului 1600 a știut să impună dietei dela Alba-Iulia votarea unor legi de mare însemnătate pentru nația românească din Transilvania și pentru conducătorii ei firești. Răsfățații privilegiați ai constituției feudale transilvane s'au simțit obligați să le voteze fără murmur „din considerație și din bunăvoință față de Măria Sa“,[3] fiindcă se temeau de sabia lui Mihai, câtă vreme de vorba latinească a lui Klein nu se prea temeau.

Atât pentru îndrăsneala lui, adeseori imprudentă, cât mai ales pentru îndelungatele lui suferințe și oftări în exilul

---

[1] *Erziehung und Unterricht in der höheren Schule.* Berlin 1938 p. 87: „Die *Tatsachen sind streng auszuwählen* und *nur* die zu bringen die *zur Herausarbeitung der grossen Linien* und der obengenannten Gesichtspunkte *notwendig sind*“.

[2] *Luceafărul* vol. XIII, p. 261—264.

[3] Cf. I. Lupaș: *Istoria bisericească a Românilor ardeleni,* Sibiu 1918, p. 53.

dela Roma, am avut totdeauna simpatie deosebită pentru acest vlădică „unit“, scriind despre el în repetate rânduri cuvinte de apreciere cel puţin tot atât de justă ca a oricăruia dintre istoricii Blajului. In primele 4 ediţii ale manualului meu îi închinasem un întreg capitol. Modificarea programelor analitice din 1928 şi 1929 comprimând materia de predat la istoria Românilor, a împuţinat considerabil şi numărul lecţiilor admise în mod oficial. In şedinţele comisiunii din 1928, la cari am fost învitat să iau parte, văzând că reducerea era proiectată mai ales în paguba istoriei transilvane, am luptat contra ei.[1] Dar majoritatea colegilor a decis altfel. Rezultatul a fost că într'o singură lecţie, privitoare la urmările stăpânirii habsburgice în Transilvania, s'a îngrămădit atâta material, încât era *absolut cu neputinţă* a da în legătură cu numele Episcopului Klein mai mult decât ceea ce era *esenţial* din punctul de vedere al ideii de unitate naţională,[2] idee care trebue să dea, în orice împrejurări, criteriul principal în pomenita selecţionare a faptelor „necesare pentru elaborarea liniilor mari“ în înfăţişarea istorică a vieţii oricărui popor. Dacă din pricina arătată, în ultimele ediţii ale manualului meu nu au mai putut intra decât cele *16 rânduri* dela pagina 227 în legătură cu sbuciumările episcopului Klein, în schimb în alte manuale de istoria Românilor este cu mult mai puţin. Aşa d. e. în cartea d-lui prof. N. A. Constantinescu (ediţia XIV p. 254) nu se găsesc decât *3 rânduri*, iar în cartea d-lor prof. Gh. Lazăr, Iosif Andreescu, Nicolae Ceauşanu (ed. I, p. 175) abia *o jumătate de rând*. Nu cumva este aplicat să vadă acuzatorul de pe

[1] Cf. I. Lupaş, *Probleme Şcolare*. Bucureşti 1936, pp. 118—119.

[2] Dar ca dovadă că nu de bunăvoie am omis din *Istoria Românilor pentru cursul superior* capitolul despre Inochentie, poate să servească faptul că în alt manual *Istoria bisericii ortodoxe române* despre care autorul scrie în C. C. că ar fi având tendinţe „apologetice“, permiţându-şi chiar „mici exagerări pedagogice“, — am tipărit o lecţie întreagă (de $4^1/_4$ pagini) cu un reuşit clişeu al lui Klein, lecţia intitulată *Starea bisericii române unite din Transilvania. Ioan Inochentie Micu şi Petru Pavel Aron.* Rapiditatea excesivă, cu care se procedează la modificarea programelor de învăţământ, a sacrificat la *1934* şi capitolul acesta, împreună cu multe alte puncte privitoare la trecutul bisericesc din Transilvania, din Basarabia şi din Bucovina, fapt care m'a îndemnat să adresez două memorii de protest atât Patriarhiei, cât şi Ministerului şi să interpelez într'o şedinţă a Congresului naţional-bisericesc din Bucureşti. (Vezi *Rev. Teol.* din 1936 articolul: *„Pentru îmbunătăţirea învăţământului istoric-religios)“*.

Târnave şi la aceşti autori intenţiuni de falsificare şi învenínare? Din parte-mi nu le văd şi nu le admit, fiindcă ştiu că la alcătuirea unui manual, ca şi la oricare lucrare de sinteză istorică, autorul conştiincios întâmpină dificultăţi foarte serioase atât în năzuinţa de a cunoaşte mulţimea faptelor, cât şi în împlinirea datoriei de a selecţiona pe cele mai caracteristice dintre ele. Acest lucru îl subliniase cu drept cuvânt şi vestitul istoric Eduard Meyer arătând că „numărul faptelor şi al întâmplărilor este în fiecare clipă *infinit* şi de aceea nu pot fi niciodată cunoscute în totalitatea lor, oricât ar fi de aprigă şi de îngrijită cercetarea şi strângerea materialului".[1]

Cuvântul rostit de Klein la sinodul din Blaj în vara anului 1744 că, dacă se va mai putea întoarce dela Viena, va pleca fără şovăire „peste munţi" — nu este, cum pare a crede autorul dela C. C., o simplă *bănuială*, ci devine tot mai mult o *certitudine*. El nu se găseşte înregistrat numai la contemporanul Martin Schmeitzel[2] („Komme ich wieder... so will ich mit euch über die Gebirge vorangehen") ca să poată fi tras la îndoială în temeiul dictonului juridic: unus testis, nullus testis. Este şi într'un raport al teologului iezuit şi se află scris, negru pe alb, în ultimul memoriu, înaintat de episcopul Klein la Curtea din Viena cu ameninţarea că credincioşii săi, preoţi şi mireni deopotrivă, dacă nu vor fi împărtăşiţi de privilegiile şi beneficiile, ce li s'au făgăduit prin diploma leopoldină dela 1701, preferă să fie „şismatici decât catolici numai cu numele, nu şi în ce priveşte *folosirea beneficiilor*".[3]

---

[1] Eduard Meyer: *Zur Theorie und Methodik der Geschichte.* Halle 1902, p. 35—36.

[2] Martin Schmeitzel, *Entwurf der neuesten Begebenheiten des Fürstentrems Siebenbürgen vom A 1700 bis 1741,* cf. I. Lupaş, *Epocele principale in istoria Românilor* ed. II. Cluj 1928, p. 20.

[3] Cf. Dr. Kurt Wessely: *A doua Diplomă Leopoldină.* Bucureşti 1938 p. 3—4, unde este indicat că originalul ultimului memoriu înaintat de Klein se păstrează în Arhiva de Stat din Viena în fascicolul 363 al colecţiei *Transilvanica Separata.* Astfel ceea ce admitea răposatul Augustin Bunea în biografia Episcopului Klein (Blaj 1900, p. 117) numai ca foarte probabil, că Episcopul ar fi dus cu sine la Viena o scrisoare, în care clerul şi poporul său ameninţa cu întoarcerea la ortodoxie (cu „neunirea") dacă nu li se vor împlini cererile, apare acum ca o *certitudine istorică.* După această descoperire nu mai poate fi nici o îndoială că episcopul Inochentie, dacă ar fi reuşit să scape din cleştele Viena—Roma şi să se mai întoarcă în Transilvania, şi-ar fi dus la îndeplinire cuvântul rostit ca o ameninţare în sinodul din Blaj trecând şi el munţii, întocmai cum i-a trecut vicarul său Nicolae din Balomir.

După criteriul impus de ideea unităţii naţionale pentru selecţionarea materialului de prezentat într'un manual de istorie română, va recunoaşte, sper, oricine că din întreg sbuciumul sufletesc al episcopului Klein acesta era *momentul cel mai esenţial şi cel mai dramatic.* Mi-am făcut deci datoria de a-l înregistra la locul cuvenit, împlinind totodată şi un postulat metodic, care nu interzice, dimpotrivă recomandă în orice expunere istorică sintetică *reprezentarea unui număr mai mare de fapte prin unul singur* calificând acest procedeu chiar ca *„un preţios mijloc artistic* pentru a face expunerea *intuitivă şi plastică"*, dându-ne putinţa să indicăm, în locul ofilitelor noţiuni, judecăţi, caracteristici de ordin general, *câte un drastic caz singular,* pe care l-am ales din restul materialului ca pe un *caz tipic"*.[1] Dacă nu aş fi fost atât de strâmtorat şi de alte momente simultane, tot atât de esenţiale, aş fi stăruit mai pe larg asupra lui, căci merita, în adevăr, să i se dea acestui gest de dârză hotărîre dacică o interpretare cât mai amănunţită, spre a scoate deplin la iveală frumuseţea şi valoarea lui de ordin educativ. Sper însă că se va ivi în curând un prilej potrivit s'o fac publicând şi câteva informaţiuni proaspete, ce am putut descoperi prin arhive tocmai în cursul acestui an.

Ţin să observ acum că, în lumina rezultatelor scoase la iveală prin cercetări de arhive, episcopul Klein *nu mai poate fi considerat* ca luptător pentru *întreagă naţiunea română* din Transilvania, ci *numai* pentru o mică parte a ei: *pentru biserica unită.* Aceasta o arată documentele contemporane, precum şi corespondenţa lui din exil. Când i s'a făcut din partea Curţii din Viena obiecţiunea că, dacă s'ar încuviinţa drepturi pe seama tuturor Românilor ardeleni, ar urma să beneficieze de ele şi *„Valahii şismatici"*, Klein nu a stat la îndoială să precizeze că drepturile, ce se vor acorda, trebuesc *restrânse numai pe seama uniţilor.*[2] Deci

[1] Cf. Bernheim o. c. p. 173: „In dieser Weise gehandhabt, kann *die Vertretung (zahlreicher Tatsachen durch eine einzige)* sogar *zu einem wertvollen Kunstmittel werden, um die Darstellung anschaulich und plastisch zu gestalten.* Denn sie ermöglicht uns, statt blasser allgemeiner Begriffe, Urteile, Charakteristiken, *drastische Einzelvorgänge anzuführen,* welche wir als *typisch* erkannt haben und aus unserem *Material auswählen"*.

[2] Cf. Augustin Bunea. *Din istoria Românilor. Episcopul Ion In. Klein 1728—1751.* Blaj 1900 îndeosebi capitolul care tratează despre cereri în *„chestiuni seculare"*.

luptător şi martir *al bisericii sale*, iar nu *al naţiunii române* — a fost Inochentie. El însuş se considera ca atare, dupăcum se exprimă într'o scrisoare trimisă din Roma la 1747 unui prietin al său din Alba-Iulia, căruia îi scria că *pătimeşte pentru biserică (propter ecclesiam praesentia patior)*.[1]

Autorul pare indispus şi pentru coincidenţa — lipsită de orice gând de micşorare a cuiva — că numele lui Klein s'a întâmplat să fie tipărit pe aceeaşi pagină cu al eroicilor luptători pentru credinţă: Nagyszegi, călugărul Visarion şi protopopul Nicolae din Balomir. Eroismul oricăruia dintre ei — atât al celui dintâi, care din fundul temniţei cuteza să scrie împăratului Leopold memorii chiar mai drastice decât ale lui Klein, cât şi al călugărului aruncat pe toată viaţa în fioroasa temniţă dela Kufstein şi al vicarului pornit în pribegie spre limanul dela curtea ţarevnei Elisabeta — *poate sta cu cinste alături de al sufletului chinuit în exilul dela Roma*. Dacă cinstim, după cuviinţă, sbuciumările acestuia din urmă, nu putem ignora nici pe ale celorlalţi cari, deşi în situaţiuni mai umile, au fost gata de orice jertfă, înfruntând cu bărbăţie ameninţările şi aruncând dispreţul cel mai desăvârşit asupra sfărmiturilor ce eventual ar fi putut să cadă, şi asupra sărăciei lor smerite, dela îmbelşugata masă a „chesaro-crăeştilor privilegii şi beneficii". In dureroasa istorie a frământărilor sufleteşti din Transilvania fiecărui statornic şi jertfelnic luptător pentru apărarea unei credinţe, dela vlădică până la opincă, îi este rezervat câte un capitol, a cărui strălucire nu va putea fi determinată numai de situaţia socială a luptătorilor, ci maicuseamă de mărimea jertfei şi de avântul sufletesc al fiecăruia dintre ei.

V

Altă învinuire, ce se mai aduce, este că despre şcoalele blăjene nu s'ar găsi în manual decât o simplă amintire la pag. 259. Dar despre cele sibiene şi braşovene e una şi mai scurtă la pag. 311. Apoi dacă lipseşte din programa analitică un capitol, în care să se fi putut face amintire de înfiinţarea gimnasiului unit din Beiuş, la fel au rămas neamintite şi aşezămintele şcolare ortodoxe din Arad. Dar

[1] Cf. Zenovie Păclişeanu, *Corespondenţa din exil a Episcopului Inochentie Micu Klein*. Bucureşti 1924 pp. 86—87.

când tipăream la Sibiu o parte din lecţiile, ce ţinusem la Seminarul de acolo, nefiind aşa de strâmtorat de anume prevederi şi restricţiuni programatice, am putut da un capitol întreg despre organizarea şi desvoltarea şcoalelor româneşti ardelene, capitol din cuprinsul căruia nu lipsesc nici cele din Arad, nici cele din Beiuş.[1] Şi aci este deci nedreaptă învinuirea C. C. — cu atât mai nedreaptă, cu cât a trecut cu totul sub tăcere cele 3 pagini de apreciere (262—264) a efectelor şcolii istorice ardelene „care deschide o epocă nouă în istoria Românilor, epoca renaşterii şi întregirii naţionale". Aş ruga din nou, să mi se indice manualul de istorie română, în care valoarea lui Samuil Micu, Gheorghe Şincai sau Petru Maior ar fi apreciată în cuvinte mai lămurite decât cele scrise de mine în cuprinsul paginilor citate mai sus ori manualul, care ar înfăţişa acţiunea politică a Românilor, din cursul anilor 1790—1792 în aceeaşi extensiune ca al meu.

Dar acuzatorul cu pasiuni inchizitoriale dela C. C. nu-mi poate ierta că am îndrăsnit să scriu o pagină despre Anastasia Şaguna şi 5 rânduri despre luminatul preot Sava Popovici din Răşinari, care la 1792 s'a simţit îndemnat să predice credincioşilor săi despre obârşia şi continuitatea Românilor în ţara Transilvaniei.

Trebue deci să lămuresc şi necesitatea didactică-educativă a acestor două puncte.

Manualul îmi fusese cerut, chiar dela 1920, nu numai pentru şcoli de băeţi, ci şi de fete. S'a ivit deci trebuinţa să caut a da şi pentru ele măcar câteva fărâme de hrană sufletească potrivită, stăruind la locurile cuvenite asupra câtorva vrednice mame şi soţii din trecutul românesc. Cum printre ele se găsea şi Anastasia, oferind material de nepreţuită valoare educativă, am scris pagina împricinată pentru care am primit, în cursul timpului, numeroase cuvinte de mulţumită recunoscătoare nu numai din partea profesoarelor de istorie, ci chiar dela persoane în afară de cadrele învăţământului. Un vechiu şi bun prieten al meu — dl Ion I. Lapedatu — îmi povestea cum într'o călătorie a sa a întâlnit la Deva pe unul dintre distinşii generali-co-

[1] Cf. Ioan Lupaş, *Istoria bisericii a Românilor ardeleni*. Sibiu 1918 pp. 158-161.

mandanţi ai oştirii noastre, în mână cu această carte, din care cetea tocmai paginile privitoare la vrednicia unor Romănce ca Maica Teofana, ca văduva lui Constantin Brâncoveanu şi ca Anastasia Şaguna. Iar o profesoară de istorie, care nici nu e măcar ortodoxă, ci unită (Maria Urcan) — a găsit prilej să sublinieze într'o recensie tocmai atenţiunea de care se bucură, în cuprinsul acestui manual, *rolul educativ al mamelor* spunând că a făcut experienţe chiar cu fraţii săi ca să afle care manual ar fi „mai accesibil pentru vârsta lor. Citind o lecţie din alte manuale, li se părea obositoare şi-mi cereau adesea lămuriri. Citind însă aceeaşi lecţie din manualul dlui profesor Lupaş, le părea clară dela început şi nu-i obosea, dimpotrivă îi înviora... Citind manualul dlui profesor Lupaş rămâi cu impresia, că faci o călătorie pe un drum plăcut, neted şi mai scurt, pe care-l isprăveşti fără a fi obosit şi la urmă par'că regreţi că s'a terminat. Laşi cartea din mână cu dorinţa de a te întoarce iarăş la ea, s'o mai răsfoeşti, spre a gusta din nou frumuseţile cuprinsului ei bogat şi înălţător de suflet"...[1]

Iată deci cum oricine înţelege să citească acest manual, fără nici o idee preconcepută, ar putea să găsească în cuprinsul lui prilej de înălţare sufletească şi nicidecum de „înveninare", cum i s'a năzărit veninoasei închipuiri a criticului de pe Târnave. Dar să nu stăruim, fiindcă pe d-sa astfel de „aprecieri nu-l impresionează" ca pe unul care vrea „să judece numai laturea care-l interesează"... Să cercetăm deci şi cazul atât de concludent cu predica dela 1792.

Stăruinţa preotului Sava din Răşinari de a lămuri credincioşilor săi taina îndepărtatei obârşii strămoşeşti, cu 20 de ani înainte de a-şi fi tipărit Petru Maior în capitala Ungariei vestita carte despre *Începutul Românilor în Dacia*, prezentând un fenomen de înaltă valoare spirituală, cred că merită cu prisosinţă cele 5 rânduri menite să lămurească tineretul asupra faptului că ţărănimea română dela sfârşitul veacului XVIII era destul de înţelegătoare, ca un păstor sufletesc al ei să îndrăsnească a-i cuvânta despre o chestiune atât de dificilă şi de importantă. Dacă a putut să se învredniceească istoria, tipărită de Maior la 1812, de o largă răs-

[1] Cf. *Satul şi Şcoala. Revistă lunară pentru educaţie şi învăţământ* an. V (1935) p. 57.

pândire, la aceasta au contribuit fără îndoială şi preoţii doritori de progres, cari nu pierduseră nici un prilej ostenind să lumineze poporul şi să trezească în sufletul lui râvna spre cât mai multă învăţătură.

Alt motiv de mustrare găseşte criticul dela C. C. în puţinătatea rândurilor privitoare la adunarea naţională de pe Câmpia Libertăţii de lângă Blaj. Nici învinuirea formulată asupra acestui punct nu e întemeiată. Ţinând seamă că „Mişcările revoluţionare ale anului 1848" trebuiau înfăţişate succint şi unitar, nu risipite după fiecare provincie în parte, le-am putut cuprinde sintetic pe o extensiune de 10 pagini, fără a număra câte rânduri s'ar fi cuvenit anume pentru Transilvania, Banat, Bihor, Muntenia, Moldova şi Bucovina.[1] Am arătat însă că aceste mişcări au suferit de un grav neajuns: *lipsa de unitate*. Neajunsul acesta se resimte şi în programele Ardelenilor, Bănăţenilor, Ungurenilor, nefiind formulat în *niciunul* din ele, nici măcar parţial, postulatul unirii naţionale. Când am găsit postulatul acesta exprimat în punctul 6 al *„Principiilor pentru reformarea Patriei"*, cuprinse în procesul verbal redactat de Moldoveni la Braşov în 12 Maiu 1848, m'am grăbit a-l reproduce textual (în ed. XII p. 289—290) dându-l chiar şi în facsimil cu toate iscăliturile, după originalul păstrat în colecţia dăruită de dl Gh. Sion pentru Biblioteca Universităţii din Cluj. Când voiu avea plăcerea şi norocul să găsesc undeva o dovadă sigură despre vre-un punct programatic, în care să se fi exprimat măcar postulatul unei uniri parţiale a Transilvaniei cu Banatul, voiu fi cel dintâiu gata să înregistrez cu deosebită bucurie această dovadă, cum am înregistrat şi punctul din programul dela Braşov, privitor la *„unirea Moldovei şi a Valahiei într'un singur stat neatârnat românesc"*.

Am resumat însă lămurit şi din cuprinsul programului dela Blaj (3 Maiu) punctele esenţiale: independenţa politică şi bisericească a Românilor din Transilvania, precum şi protestul contra încercărilor de unire a acestei ţări cu Ungaria. Mai mult nu puteam resuma din simplul motiv, că erau chestiuni de ordin local-provincial a căror necesitate pentru o sinteză, în linii mari, a istoriei Românilor

[1] Numărându-le acum, aflu că din 10 pp. 4 şi mai bine cuprind textul privitor la mişcările din Transilvania.

nu se resimte.[1] Ideea unirii Românilor nu a fost atinsă, *nici măcar parțial,* cum s'a fixat mai târziu în *memoriul* dela *25 Februarie 1849* care cerea *unirea tuturor Românilor din statele austriace* și despre care omniștientul dela C. C. susține că ar fi fost „opera teologului unit Ioan Maiorescu", deoarece „cuprinde ideile cunoscute ale acestuia".

Spre a dovedi sau, mai exact, spre a induce în eroare pe cetitori, trimite la pagina *263 din Biografia lui Ioan Maiorescu, publicată de dd. Bănescu și Mihăilescu* în București la 1912. Deschideți, vă rog, această carte la pagina citată și veți constata cu uimire, că *nu există în cuprinsul ei absolut nici un cuvânt despre programul din 25 Februarie 1849* sau despre vre-unul dintre autorii memoriului, în care era cuprins acest program. Tot ce se spune aci, se reduce la faptul că Ioan Maiorescu, întors dela Frankfurt, a rămas în Viena ca „Român transilvan în interesul națiunei române din Statele Austriei... lucrând pentru constituirea națiunei române din Austria într'un singur corp, fără a pierde din vedere și cauza Principatelor". Rezultă din textul acesta că memoriul din 25 Februarie 1849 ar fi fost „opera teologului unit Ioan Maiorescu" și numai a lui? Nicidecum!

De când se face în istorie pomenire de acțiuni politice *colective,* ele au rămas în amintirea contemporanilor și a posterității legate de personalitatea proeminentă a conducătorului acțiunii, nu de aceea a scriitorului sau a scriitorilor unor memorii. Eu nu am afirmat însă că Șaguna ar fi scris, el însuș, cu propriul său condeiu acest memoriu, ci am spus foarte pe scurt că *l-a înaintat „împreună cu reprezentanții Românilor din Transilvania, Banat și Bucovina"*... Dacă autorul dela C. C. nu vrea să creadă, ce am tipărit la pag. 310, *să binevoiască a dovedi că nu l-a înaintat Șaguna, ci Ioan Maiorescu.*

VI

Toată silința desfășurată cu un hiperzel fanatic de a contesta incontestabila calitate a lui Andrei Șaguna ca *îndrumător politic,* rămâne „inoperantă și inutilă" (vorba d-sale) oricâte mărunțișuri ar mai îngrămădi autorul ca să

[1] Am purtat însă de grijă să pun la îndemâna profesorilor și elevilor *mijlocul potrivit* să cunoască *toate punctele programului dela Blaj,* dela *Iași,* dela *Izlaz,* dela *Pesta* și dela *Lugoj* reproducându-le integral în *manualul auxiliar Lecturi din izvoarele istoriei române* 1928 pp. 257 - 267.

demonstreze, unde era tânărul vlădică Andrei la 5 sau la 14 Ianuarie sau la 4 Februarie 1849. E chiar păcat de hârtia şi de cerneala ce se cheltuieşte cu tipărirea astorfel de amănunte, despre cari probabil nici autorul nu-şi va fi făcând iluzia că ar putea fi luate vre-odată în seamă de oricine ar încerca să înfăţişeze în linii largi o personalitate istorică dominantă într'o anume epocă. Proporţiile impunătoare ale personalităţilor reprezentative nu pot avea la bază astfel de mărunţişuri inutile, dupăcum nici clădirile monumentale nu se întemeiază pe fugoase fire de nisip, ci pe neclintite lespezi şi blocuri masive.

Masivitatea indestructibilă a personalităţii lui Andrei Şaguna iată cum este înfăţişată în cea din urmă şi cea mai mare sinteză de istorie românească, tipărită chiar în zilele noastre: „dar în acest moment (începutul anului 1849) ceva se petrecu în sufletul aceluia care se simţea chemat a fi, şi sub veşmântul său de cleric, *un domnesc conducător de oameni.* In multul ce s'a scris cu privire la *acest adevărat „Andrei-Vodă" al celei mai mari părţi din românimea Ardealului* şi celorlalte părţi de acolo, nu se află nimic cu privire la legăturile personale, care au putut influenţa *un spirit puternic, cu autoritate şi prestigiu, dar încet ca desvoltare ideologică.* El văzuse însă acuma în capitala supusă a Munteniei, unde şi un Ştirbei ajungea să viseze de unirea celor două domnii — e curios că şi Ioan Maiorescu vorbeşte de posibilitatea de a se face din ducele de Leuchtenberg sau dintr'un fiu al Ţarului „regele Româniel" — o viaţă românească oricum totuş liberă şi trebuia să râvnească o astfel de libertate şi pentru cei de sub oblăduirea lui pastorală. De aici *surprinderea unui nou program în numele Românilor din toate provinciile habsburgice cari, — prin Cernăuţul Hurmuzăcheştilor, refugiu şi al emigraţiei moldoveneşti, şi cercetat de arhiereul ardelean, — ajunseseră în astfel de vremi, la o legătură cu acesta.* Căci în greul drum de iarnă la Olmütz, unde resida în restriştea sa momentană tânărul Francisc Iosif I-iu, Şaguna aducea o *întreagă manifestare de românism ortodox, dar numai ortodox,* în care intrau Bănăţeni din altă tabără decât a lui Murgu, rămas neînduplecat în legătura sa forţată cu Ungurii revoluţionari: nobili de aceeaşi ori-

gine macedoneană cu dânsul: Ioan şi Lucian Mocioni, crescuţi totuşi ungureşte şi scriindu-şi numele cu ortografie maghiară... alături de un Mihail Botnar... dela dieta provincială din Cernăuţi şi viitorul istoric în nemţeşte al neamului întreg, Eudoxiu de Hurmuzaki, alt nobil mândru de originea sa... Din toţi aceşti Români, — poate şi din cei de peste munţi — ceilalţi căutau să se facă *un singur organism supt „Marele Duce al Românilor", Cesarul din Austria restaurată şi pentru această restaurare a Austriei.* Pentru ei acelaş şef, aceeaşi reprezentanţă, un „Senat" potrivit cu ideea romană în mişcare, un singur Mitropolit, un adevărat „ambasador" în administraţia împărăţiei".[1]

Pare indispus zeflemistul dela C. C. şi pentru afirmaţiunea, perfect adevărată, că a fost o *binecuvântare* pentru Românii ardeleni destoinicia şi înţelepciunea politică a lui Şaguna, batjocorind-o ca pe un fel de *„frazeologie"* — „foarte caracteristică pentru felul cum *înţelege autorul (manualului) să informeze pe elevii din cursul superior".*

Afle „clarissimul şi reverendissimul" din sinedriul C. C. că chiar *aşa cum înţeleg eu* să informez pe cititorii manualului meu, au înţeles să vadă şi *să judece pe Şaguna doi dintre cei mai glorioşi Blăjeni: Simion Bărnuţiu şi Timoteiu Cipariu,* cari în epistola trimisă din Sibiu la 26 Februarie 1849 iată în ce fel de *„frazeologie"* — mult mai cuprinzătoare şi mai elogioasă decât a mea, — îşi exprimau părerea despre valoarea politică-morală a lui Andrei Şaguna: „Am crezut de mare necesitate a chema *înţelepciunea* şi *cercata prudenţă* a Prea Sf. Tale, spre a împăca toate diferinţele şi spre *a uni toate cugetele şi lucrările* tuturor *către unul şi acelaş scop al fericirii naţionale,* dinaintea căreia trebue să se ascundă toate pasiunile, toate interesele private şi toată diferenţa opiniunilor... şi atunci *cauza naţională va triumfa.* Naţiunea îţi va rămânea *datoare mult,* va *recunoaşte cu plăcere marile servicii, ce ai adus* pentru ridicarea ei la rangul, ce i se cuvine, şi *numele Prea Sfinţiei Tale îl vor spune părinţii copiilor lor, ca să se binecuvinte din generaţiune în generaţiune" !*[2]

[1] Cf. N. Iorga, *Istoria Românilor vol. IX. Unificatorii.* Bucureşti 1938 p. 190—191.

[2] Cf. Dr. Ilarion Puşcariu, *Documente pentru limbă şi istorie,* vol. I, p. 265—266.

Iată deci, că nu mă găsesc nicidecum izolat în aprecierile mele asupra importanței politice a lui Șaguna în cursul anilor 1848—9.

Dimpotrivă în tovărășia unor „frazeologi“ ca Bărnuțiu și ca Timoteiu Cipariu mă pot simți destul de bine așteptând până va izbuti neobositul cârcotaș dela C. C. să-și tămăduiască în apele Siloamului cumplita patimă de ochi, să nu mai vadă roșu în loc de alb și să nu se mai căsnească a insinua ca intenție de *falsificare* ceea ce în realitate nu este decât silința de a ține seamă de cerințele metodologiei moderne privitoare la lucrări de sinteză istorică.[1]

•

Pe la îmbinarea Târnavelor e cam veche pornirea de a cerca să micșoreze faima lui Șaguna,[2] pe care și dușmanii seculari ai neamului nostru înțelegeau să-l prețuiască după cuviință. Ludovic Kossuth scria în primăvara anului 1849 că ar fi în stare să se împace cu toți Românii din Transilvania, afară de unul singur: Andrei Șaguna. Știa el pentruce. Cazul s'a repetat în altă formă și în cursul răsboiului mondial, când răposatul Ștefan Tisza încunoștiințase telegrafic pe contele Czernin la București că ar fi aplicat să propună amnestia pentru toți Transilvănenii „trădători de patrie“ — *cu excepția lui Octavian Goga și a lui Vasile Lucaciu...*

Din pățania înaintașilor ar fi putut afla colaboratorul C. C. că toate atacurile îndreptate contra lui Șaguna au contribuit să-i sporească faima până departe dincolo de granițele românismului. Revista franceză *Revue des Deux Mondes* scria la 15 Octomvrie 1867 despre aprigul

[1] Cf. *Erziehung und Unterricht in der höheren Schule* p. 70: „*Der Geschichtsunterricht* wird sein Ziel *nur* erreichen, wenn er *unter Verzicht auf eine lückenlose Darstellung des geschichtlichen Ablaufs, die grossen Entwicklungslinien aufzeigt,* d. h. diejenigen *Ereignisse, Persönlichkeiten und Zeitabschnitte* darstellt, an denen die grossen Gesetze der geschichtlichen Bewegung sichtbar werden. Die Geschichte soll in ihrem Ablauf *nicht als eine Chronik erscheinen,* die unterschiedlos alle Ereignisse aneinanderreiht, sondern *wie in einem Drama* soll *nur das Bedeutende* und in seiner Wirkung *Lebensmächtige* im Geschichtsunterricht dargestellt werden... das Ohnmächtige und Kleine hat keine Geschichte. Der Unterricht darf dabei *echte Grösse niemals* ehrfurchtslos *herabziehen..* Ein Geschichtsunterricht, der einseitig *verstandesmässig nur kritische Fähigkeiten ausbildet* oder lediglich *eine Fülle von abfragbaren Wissen* einprägt, hat daher *sein Ziel verfehlt... Oberstes Grundgesetz* des Geschichtsunterrichts ist *die Anschaulichkeit. Abstrakter Leitfadenstil tötet jegliches Leben*“.

[2] Cf. broșura *Un răspuns detractorilor lui Șaguna.* Sibiu 1909.

vlădică Şaguna ca despre „şeful politic *necontestat* al rasei româneşti din Transilvania".[1] Istoricul austriac *Iosif Redlich* în vasta sa lucrare *„Das österreichische Staats — und Reichsproblem — Geschichtliche Darstellung der inneren Politik der habsburgischen Monarchie von 1848 bis zum Untergang des Reichs"*, a putut găsi destul material documentar prin arhivele Vienei, care să-l îndreptăţească a scrie în volumul al II-lea despre persoana puternică politiceşte a episcopului Şaguna (*die Person des politisch mächtigen Bischofs Schaguna).*[2] Iar cunoscutul istoric englez R. W. *Seton Watson* (Scotus Viator), profesor la Universitatea din Londra, în recenta sa carte de *Istorie română* afirmă cu drept cuvânt că serviciile lui Andrei Şaguna pentru unitatea Românilor sunt deopotrivă de însemnate ca şi ale marelui său contemporan, Episcopul Strossmayer din Zagreb, pentru cultura şi unitatea jugoslavă.[3]

Subsemnatul, când a scris rândurile împricinate de C. C. cu privire la serviciile lui Şaguna, a spus deci mai puţin decât s'ar fi cuvenit şi nu ar fi meritat să fie nici dojenit, nici insultat pentru aceasta, atribuindu-i-se intenţiuni cu desăvârşire absente din gândul lui.

Andrei Şaguna, originar din părinţi macedo-români, ajuns cârmuitor sufletesc şi politic al Transilvaniei, înţelegea să privegheze şi desvoltarea Românilor din Banat, Muntenia, Moldova şi Bucovina, rostindu-şi cuvântul cu energie, când vedea vre-o pornire greşită, mustrând, îndrumând sau prorocind ce direcţie va lua — şi a luat — această desvoltare în deceniile următoare. E oare cu putinţă o personificare mai desăvârşită a ideii de unitate românească decât

[1] Cf. Ernest Armeanca: *Problema Transilvaniei în presa franceză.* Cluj 1931, p. 5.

[2] Cf. Anuarul Institutului de Ist. Naţională. Cluj vol. V, p. 585.

[3] Cf. R. W. Seton Watson: *Histoire des Roumains.* Paris 1937, p. 439—440: „Georges Bariţiu, dont les idées politiques étaient bien différentes et qui ne saurait certes être soupçonné d'une adulation aveugle, exprima publiquement ce sentiment et declara que Şaguna „avait un plan si vaste et si grandiose qu'il fallait encore cent années de travail à son successeur pour le mettre en oeuvre entièrement. Un orateur enfin célébra justement en lui dans le Sénat roumain „l'Etoile de l'orthodoxie, qui a acquis pour les Roumains au Nord des Carpathes les droits pour lesquels ils avaient versé des larmes à travers tant de siècles". Sa personalité imposante, sa barbe en fleuve et ses yeux perçants renforçaient l'impression qu'il faisait sur tous, ami ou ennemi. Il était en effet de la même race que ces hommes d'Église du Moyen âge qui culminaient au milieu de la médiocrité et de l'ignorance de leur époque; *ses services à la cause nationale roumaine ne furent pas moins signalés que ceux de son grand-contemporain l'évêque Strossmayer, à la cause de la culture et de l'unité nationale Yougoslave".*

cea întrupată astfel în ființa și activitatea multilaterală a acestui sămănător de gânduri înalte și răspânditor de lumină evanghelică în întreg cuprinsul pământului strămoșesc?

Cu toate că se vor împlini, nu peste mult, 70 de ani dela moartea lui, — Andrei Șaguna a rămas în amintirea tuturor mai viu decât oricare dintre contemporanii săi, numele lui fiind *binecuvântat din generație în generație* tocmai așa cum prorociseră Bărnuțiu și Cipariu la 26 Februarie 1849. Cum a fost înțeleasă mărimea lui de către generația care s'a învrednicit a contribui activ la înfăptuirea unității noastre naționale-politice, arată cuvintele rostite de răposatul *Ion I. C. Brătianu* la Arad în August 1919: „Viața românească din Transilvania, desfășurată în cadrele constituției Bisericii ortodoxe, este *asemenea unui masiv de munți înalți și greu de asaltat;* iar *în vârful lor,* ca printr'o *amintire veșnic dăinuitoare,* se conturează *figura marelui organizator Andrei Șaguna* cu constituția sa bisericească, ce *chiamă pe toți cei buni la împreună lucrare*".[1]

Din toate acestea se poate înțelege, cred, zădărnicia oricărei încercări, cât de sgomotoase și îndărătnice, de a știrbi ceva din larg răspândita și bine întemeiata faimă a lui Andrei Șaguna. Un singur răspuns există pentru cei hotărîți să continue în această direcție greșită, cuvântul care forma odinioară lozinca ministrului francez Mazarin: *quam frustra et murmure quanto!*

De încheiere poate nu strică să subliniez aci deosebirea, pe care o constată un tehnician modern între *istoriografia veche* — plină de încredere naivă, totuș amenințată să lunece ușor spre scepticism — și între *știința istorică a prezentului* care dându-și seama că adeseori *nu poate avea deplină certitudine,* se silește să arate pretutindeni exact *până la ce grad* de siguranță se poate lămuri cutare întâmplare sau fenomen din trecut,[2] neuitând să adauge că *numai examinarea isvoarelor nu e ducătoare la scop,* ci pentru înțelegerea trecutului îi este necesară istoricului și cunoștința de oameni și de lume.[3]

---

[1] Cf. *Biserica și Școala* din Arad 1938 p. 424.

[2] Cf. Kr. Erslev, *Historische Technik. Die historische Untersuchung in ihren Grundzügen.* München und Berlin 1928 p 97.

[3] Ibidem p. 93: „es kann nicht gang hervorgehoben werden, dass die Prüfung der Quellen allein nicht zum Ziele führt, und dass der Historiker zum Verständnis der Vergangenheit sowohl *Menschenkenntnis* wie Verständnis für *die Welt braucht*".

ELEMENTE DE FILOSOFIE CREŞTINĂ

De Preot Dr. NICOLAE TERCHILĂ
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

RELIGIA ŞI ŞTIINŢA

Principiile adevărului, frumosului şi binelui sunt stelele ce luminează drumul întunecat al omenirii şi o cheamă din existenţa sa naturală la o viaţă şi libertate spirituală.

Până ce animalul este încătuşat cu întreaga lui fiinţă de cerinţele sensuale, *omul are posibilitatea să privească meditând în jurul său şi să-şi pună marile întrebări:*

Cine eşti tu omule care înaintezi cu gravitate pe drumul veacurilor? Ce eşti tu pământule şi ce voeşti tu universule nepătruns? Cugetarea ştiinţifică încearcă să dea răspunsul dorit. Ea reduce fenomenele complicate la mai simple şi caută legile după care se conduce universul, dar ea nu va putea termina niciodată cu lucrarea sa, căci orice rezultat cuprinde în sine un şir fără sfârşit de alte întrebări. Dar în lucrarea sa ştiinţa descopere totodată şi marginile cunoaşteri omeneşti, căci noi putem cunoaşte numai ceea ce vedem, auzim şi pipăim, deci ceea ce este accesibil simţurilor noastre.

Nu ştim însă dacă simţurile noastre ne prezintă realitatea aşa cum este; cu atât mai puţin putem afla dacă fenomenele percepute îşi au rădăcinile lor într'o sursă mai adâncă şi mai vastă.

Dar să presupunem că ştiinţa şi-a ajuns scopul său şi că ar cunoaşte toate legile naturii; dacă omul ar putea vedea jocul atomilor cu atâta claritate încât ar putea prezice starea lumii şi în viitorul îndepărtat, oare în acest caz a aflat adevărul? Sau numai acum ni se impune cu drept cuvânt întrebarea: Cum se face că aceşti atomi simpli sunt în stare să zidească universul acesta minunat şi pentruce tocmai pe acesta şi nu un altul; şi dacă acest joc constructiv al atomilor e numai incidental şi nu este condus de o forţă spirituală superioară?

La aceste întrebări nu poate da răspuns ştiinţa. Ea nu este în stare să ne spună nici ce este atomul, ce este materia, forţa, sufletul, conştiinţa, voinţa, spiritul, căci toate aceste lucruri nu pot fi percepute cu simţurile. De aceea va trebui să sosească ora pentru fiecare spirit cercetător, când el va recunoaşte că: „Noi nu ştim nimic". Dacă şi mai departe se va ţinea morţiş de idealul intelectualist, va fi expus pericolului de a se nimici din punct de vedere religios-moral. Căci îndrumarea: „Ţineţi-vă de fapte concrete şi pozitive (pozitivismul) pentrucă nu putem să cunoaştem ce este înapoia fenomenelor", nu însemnează altceva decât o ocolire a problemelor. Omul nu se poate opri la lucrurile concrete. El nu întreabă numai „ce este" ci şi „pentru ce" şi „cu ce scop" este realitatea. El e silit să facă aceste lucruri, căci nu este numai o fiinţă cugetătoare ci şi simţitoare şi viitoare.

Aşadar omul trebue să ia o atitudine faţă de realitate. Trebue să ştie ce valoare şi ce scop are aceasta pentru el. Aici se începe religia. Ea arată omului cauza existenţei, scopul vieţii şi al lumii. Acest scop e spiritual, nevăzut, prin urmare nu poate fi decât în interior perceput. Această percepere însă pretinde o încordare a celor mai nobile forţe sufleteşti, reclamă o înregistrare a celor mai subtile şi mai profunde mişcări de conştiinţă, ea cere credinţă.

Credinţa prin urmare este mai mult decât o simplă cunoaştere. Ea este o lucrare a întregii personalităţi, o luptă pentru existenţa sa. De aceea, adevărul perceput prin credinţă este cu totul de altă natură. El nu e un adevăr închipuit sau reprezentat, ci un nou patrimoniu vital. El este adevărul esenţial, baza şi scopul realităţii întregi. El este însuşi Dumnezeu care se descopere sufletului omenesc prin credinţă.

Intreaga nizuinţă a omului după adevăr se adânceşte prin credinţă şi primeşte un glas puternic şi covârşitor. Indoiala în cunoaşterea adevărului dispare cu desăvârşire. Dacă lumea s'a născut din cugetarea lui Dumnezeu, atunci şi spiritul omenesc este în stare să o cunoască, reconstituindu-o. Dacă Dumnezeu este Duh, atunci a dat şi spiritului omenesc facultatea de a cerceta cugetând lumea şi viaţa, ca să câştige cunoştinţe adevărate.

Credința, că formele noastre de cugetare s'au născut pentru cunoașterea adevărului, ne este dată împreună cu credința creștină. Tot așa și instinctul de a face uz de aceste forme de cugetare, precum și convingerea de a putea pătrunde tot mai adânc în domeniul spiritului dumnezeesc.

Concepția mai nouă, care atribue formelor de cunoaștere omenească numai valoarea unui „ca și când", iar în metodele și noțiunile noastre nu vede decât niște mijloace auxiliare mai mult sau mai puțin utilizate pentru o orientare în lume, o astfel de concepție nu poate fi acceptată de un creștin; Dumnezeu, care Însuși este adevărul, desigur că nu a lipsit pe fiii Săi de bucuria cunoașterii acestui adevăr. Fiecare are complexul adevărului în conștiința sa.

Prin credința creștină îi este dată omului o anumită concepție despre Dumnezeu, lume și viață, chiar și dacă formularea ei diferă după gradul culturii. Cunoașterea creștină se bazează pe experiența internă a credinții, de aceea pretinde o neîncetată stăpânire de sine și o coborîre în sine.

Adevărul pe care-l mărturisește un creștin convins e cu totul de altă natură decât acela al intelectualistului. Acesta a satisfăcut cerința adevărului când a aplicat fără rezervă principiile științifice într'un anumit domeniu. Viața lui internă nu are nimic comun cu această lucrare. Unui creștin convins i se cere însă o încredere fără nici o rezervă în Dumnezeu, dacă vrea să fie capabil de cunoașterea adevărului.

Adevărul trebue căutat și perceput cu o evlavie profundă în toate domeniile realității. Această evlavie va împrumuta o demnitate și o autoritate înaltă oricărei cercetări după adevăr.

Dar cum își va dovedi dreptatea sa adevărul creștin?

Exclusiv prin el însuși și prin propriul său conținut sublim. El renunță la orice sprijin din partea spiritului omenesc al culturii contemporane.

Această renunțare s'a primit cu regret din partea multora, crezându-se că convingerea religioasă ar fi mai puternică dacă existența lui Dumnezeu ar fi argumentată.

Dar să ne oprim puțin aici și să ne întrebăm: ce însemnează a argumenta? A argumenta însemnează a deduce un adevăr dintr'altul mai sigur și mai înalt. Prin urmare, a

încerca să argumentezi divinitatea, ar însemna să acceptăm că ar exista alt adevăr mai înalt, ar însemna că Dumnezeu nu este Dumnezeu, nu este adevărul ultim şi cel mai înalt. In postulatul argumentării nu se arată decât prejudiciul intelectualist, că numai adevărul argumentat este sigur.

Oare de fapt aşa este? Nu suntem noi mai siguri în sentimentele şi stările noastre voliţionale decât într'un greoiu argument logic sau matematic? Au nu stă la baza oricărui argument o axiomă sau adevăr fundamental, care nu mai poate fi dovedit şi nu mai are nevoie de argument căci el, prin el însuşi, este sigur?

Ceea ce e sigur prin sine însuşi, fiindcă este o parte constitutivă a existenţei mele spirituale ce nu o pot nega fără să mă neg pe mine însumi, despre acel lucru sunt nestrămutat convins. Credinţa are această formă a convingerii. In mod neclintit ne convingem despre existenţa lui Dumnezeu pentrucă este legat de existenţa noastră spirituală, aşa că noi fără El nu putem trăi.

Dumnezeu se dovedeşte pe sine ca şi soarele. Creştinismul îşi dovedeşte puterea sa divină tocmai prin aceea că se poate lipsi de toate apucăturile civilizaţiei vremurilor şi se poate descoperi direct sufletelor omeneşti prin conţinutul său veşnic adevărat.

In acest scop se cere dela om o sinceritate, acea sinceritate care cuprinde în sine voinţa fără nici o rezervă a adevărului, chiar şi umilitor fiind.

Acest fel de sinceritate a aflat-o Mântuitorul la copiii şi la oamenii simpli din popor. A simţit însă lipsa ei în mare măsură la intelectualii (cărturarii şi fariseii) timpului său. Aceştia I s'au opus cu o duşmănie crescândă şi L-au dus în fine la moarte.

De aceea crucea Mântuitorului este un memento pentru aceia cari se îndestulesc numai cu o educaţie culturală, ştiinţifică. Cineva poate fi un om foarte cult şi să stea în faţa adevărului fără înţelegere sau chiar cu duşmănie. Poate cineva să spună în exterior că ţine la religie şi că e un zelos apărător al ei şi totuşi se poate împietri în faţa Duhului divin al adevărului.

Faptul că Fiul lui Dumnezeu a fost ucis de aceia cari au posedat cultura timpului lor, formează un memento pentru

învăţaţii tuturor timpurilor, să nu se încreadă prea mult în ştiinţa lor şi să nu se lase orbiţi în vederea adevărului de himerele orbitoare ale veacului. Astfel înţelegem cuvintele Mântuitorului prin care preamăreşte spiritul copilăresc, acel suflet primitor şi deschis pentru dragostea creştină, suflet care „flămânzeşte şi însetează după dreptate".

El însuşi are puterea să deştepte conştiinţa şi să convingă pe om despre neajutorarea sa în aşa fel că dorinţa după o viaţă superioară să se înalţe mai pre sus de cât orice altă dorinţă. El se numeşte pe sine „Regele Adevărului" pentrucă ştie că-l poartă în sine în mod unic şi că are puterea şi menirea să ducă pe oameni la viaţa sfântă şi superioară în Dumnezeu.

Vestea pe care o aduce creştinismul şi care abia este cunoscută filosofilor, ne spune că un adevăr divin numai într'o personalitate divină se poate descoperi. Mântuitorul a zis: „Eu sunt adevărul", pentrucă El a fost în Dumnezeu şi Dumnezeu întru El, de aceea purta El în Sine întreaga esenţă a realităţii şi tainele lumii erau deschise pentru ochii Lui. El nu se pierde în speculaţiuni abstracte şi streine vieţii, ci lucrează dintr'o intuiţie nemijlocită şi plină de viaţă.

Impărăţia vieţii care izvorăşte din El o propovădueşte nu numai prin cuvinte, dar şi prin iubirea cea mai sfântă faţă de ai Săi şi prin o lucrare neobosită susţinută de o puternică voinţă. De atunci cunoaştem că adevărul nu se manifestă numai prin cugetare, ci mai mult prin totalitatea vieţii personale.

Un intelectualist unilateral este condamnat prin faptul că pe lângă toată cultura lui duce o viaţă seacă, formalistă, tâmpindu-se total faţă de adevăr şi ajungând la o viaţă mincinoasă. Pentru aceasta Mântuitorul îşi începe activitatea între oameni prin aceea că îi cheamă la o înoire complectă. Crucea lui Hristos ne face să înţelegem că omul îngâmfat şi egoist stă în contrazicere cu adevărul.

Tot ceea ce oamenii numesc *„adevăr"* dispare în clipa în care omul se judecă pe sine provocat de cuvântul lui Dumnezeu. Acel om care se *judecă pe sine* în mod temeinic, îndeplineşte voia lui Dumnezeu şi astfel va putea intra în legătură cu Dumnezeu.

Abia acum descopere ce este ființa sa și de acum își îndreaptă privirea în mod corect asupra bunurilor superioare și neperitoare ale vieții veșnice.

Precum Hristos în urma desăvârșitei Sale comuniuni cu Dumnezeu a fost în stare să reoglindească elementul divin în om și să pătrundă printr'o privire adâncă ființa omului și a raporturilor sale, așa prin neîntrerupta legătură cu Dumnezeu se agerește ochiul pentru observarea răului întru noi și în afară de noi. Se agerește totodată și privirea intuitivă pentru cauzele marilor mișcări din cursul veacurilor precum și pentru esența realității în lume și în viața omenească.

Această influință a Mântuitorului e cu mult mai puternică decât ne-o închipuim noi. Intreaga știință a timpului de azi va dobândi o profunzime pentru adevărul său numai în măsura în care a rămas pe terenul culturii creștinești.

Aici s'au desvoltat științele naturale moderne cu privirea lor clară pentru legile unitare ale naturii. Aici și filosofia critică cu privirea ei adâncă în atelierul spiritului omenesc. Faptul acesta nu este incidental, căci orice lucrare științifică pretinde o stăpânire de sine, o stăpânire a ideilor turbulente, distractive, o desconsiderare a tuturor motivelor subiectiviste sau egoiste, un spirit absolut obiectiv.

Aceste condiții esențiale ale oricărei științe au fost promovate neîncetat de creștinism. Viața intelectuală a omenirii devine cu atât mai sănătoasă și mai puternică cu cât se bazează mai mult pe puterea morală a creștinismului. Să ne gândim numai la ce au creat în decursul veacului cugetătorii creștini.

Nu vom putea imputa creștinismului faptul că adeseori s'a ajuns la conflicte grele între religia creștină și știință, pentrucă totdeauna trebue să știm deosebi creștinismul adevărat de reprezentanții lui nedemni. Porunca Mântuitorului: „Să iubești și pe dușmanul tău“, condamnă orice violență. Indată ce judecă cineva după normele vieții religioase-morale, se înlătură orice granițe deosebitoare, ridicate între oameni, de către știință sau cultură. Este cea mai eclatantă lipsă de spirit adevărat creștinesc acolo unde micimea de suflet a unui nedemn reprezentant al bisericii condamnă știința serioasă. Creștinismul adevărat, prin firea lui exclude

orice condamnare a unei activităţi de ştiinţă cinstită şi serioasă şi garantează cugetării ştiinţifice deplină libertate.

Atitudinea de o delicată rezervă în faţa ştiinţelor vremii care a caracterizat întreaga activitate publică a Mântuitorului, L-a păzit de-a ieşi din domeniul religios-moral. Această rezervă în problemele politice şi ştiinţifice este de o mare importanţă pentru creştinism. Dacă Mântuitorul ar fi pronunţat de ex. păreri cu un conţinut de ştiinţe naturale, probabil că acelea s'ar fi învechit, cum s'a întâmplat cu acelea ale contimporanilor săi. El însă nici nu se gândeşte să filosofeze asupra naturii sau asupra formării universului, sau să formuleze anumite legi pentru fenomenele naturii. Deaceea nu aflăm nimic în învăţăturile Lui ce-ar fi putut să fie atacat de cercetările ulterioare.

Romanes, elevul lui Darwin, căruia maestrul pe patul morţii i-a predat manuscrisele sale, a declarat că nici un cuvânt al Mântuitorului n'a putut fi dărâmat de ştiinţa progresantă. Cel mai bun argument pentru atitudinea creştinismului faţă de ştiinţele naturale este faptul că în acest domeniu lucrează împreună ateiştii cu cei mai buni credincioşi creştini.

Dar dacă Mântuitorul nu s'a ocupat cu ştiinţele materiale, cu atât mai mult a avut ochi deschişi şi privire înţelegătoare pentru frumuseţile naturii. Natura este opera lui Dumnezeu celui sfânt şi atotînţelept şi de aceea e plină de raţiune, armonie şi ordine. Cât de înălţătoare şi sublimă se arată această concepţie despre natură a Mântuitorului, faţă de cea babilonică sau elenistă.

Pentru Babiloneni puterile naturale erau nişte uriaşi, balauri, cu care trebuiau să se lupte zeii. Aşa se naşte, din lupta lui Marduc cu Tihamot, lumea. Deşi au făcut diferite observaţiuni astrologice, ei au divinizat aştrii observaţi şi au devenit astfel întemeietorii superstiţiilor astrologice, cari mult timp au împiedecat progresul atâtor ştiinţe.

Tot aşa au divinizat natura Grecii şi Romanii, văzând în izvoare Naiade, în furtună mânia lui Zeus, în mijlocul valurilor stăpânirea lui Poseidon. O mulţime de Nimfe şi Fauni cu picioare de ţap trăiau în mijlocul naturii. O astfel de religie naturală nu permitea o cercetare ştiinţifică a

naturii. Bărbaţi luminaţi ca Socrate sau Platon, cari au încercat să se abată dela credinţa poporului, au fost huiduiţi şi condamnaţi. De fapt aceştia căutau pe Dumnezeu şi simţeau venirea religiei universale.

Abia monoteismul creştin, care aduce recunoaşterea stăpânirii unui Dumnezeu spiritual şi atotputernic în întreaga natură, abia el a reuşit să curețe lumea de zei şi de demonii neoplatonismului, făcând astfel posibilă o concepţie firească despre natură.

Un materialist, Dubois Reymond, se simte silit de a face următoarea mărturisire: „Ştiinţele naturale moderne, oricât de paradox ar suna această afirmare, îşi mulţumesc originea lor creştinismului". S'ar putea adauge „precum şi progresul lor", căci tocmai cei mai mari protagonişti în domeniul ştiinţelor naturale, sunt aderenţi convinşi ai creştinismului.

Galileu a fost un creştin credincios şi tot pe atât şi Copernicus. Kepler încheie cel mai însemnat op al său cu o rugăciune. Newton, care a descoperit legea gravitaţiunii, a fost un umilit şi zelos cititor al Sf. Scripturi şi nu pronunţă cuvântul lui Dumnezeu fără să-şi descopere capul.

Liebig, Linné, Cuvier îşi mărturisesc deschis credinţa lor, iar Robert Mayer, care a descoperit legea despre transformarea forţei sau unitatea energiei, în mijlocul unei adunări a naturaliştilor la Zürich, a strigat cu toată puterea: „Eu declar din adâncul inimii mele: o filosofie adevărată nu poate să fie decât o propedeutică pentru religia creştină".

Putem afirma că pe aceşti bărbaţi de ştiinţă, credinţa nu i-a înzestrat numai cu puterea morală de care au avut nevoie în munca lor, ci le-a deschis ochii pentru înţelegerea „întregului", din care pornind şi-au câştigat facultatea de a intui adevăruri mari şi a le cuprinde în forme inteligibile, raţionale.

INSINUĂRILE UNUI IEZUIT

De Preot Prof. Dr. GH. I. GHIA

1. Până la răsboiul de întregire, nu se pomenea decât foarte puţin de buruiana uniţilor în vechiul Regat. Dar după acest eveniment, tocmai în vremea când aveam nevoe de o mai mare închegare sufletească, căpeteniile uniţilor, folosindu-se de anumite contingenţe politice, au pornit o propagandă papistaşe desmăţată în toate centrele mari ale vechiului Regat, trimiţând preoţi uniţi după rit, dar romano-catolici prin convingeri şi educaţie, în parohii inexistente. Aşa s'a petrecut lucrul şi cu oraşul Craiova, unde acum câţiva ani a sosit cu bocceaua preotul unit renegat Ioan Stanciu, doctor în teologie dela Roma. Fiindcă în oraşul nostru nu sunt uniţi decât unele servitoare şi câţiva geamgii, adică o populaţie destul de flotantă, preotul Stanciu a început propaganda printre ortodocşi, ca să-şi justifice sumele primite dela stăpânii sfinţiei sale. Câtă vreme capela unită a fost într'o parte centrală a oraşului, misionarul papistaş se străduia să atragă cu zăhărelul pe elevii de clasele primare, ca să-i catehizeze în duhul sfinţiei sale. Dupăce capela a fost mutată într'o mahala mărginaşe a oraşului, doctorul nostru a început să ţină calea ţărancelor care veneau cu treburi la oraş. Pe cari reuşea să le atragă în capelă, dupăce le dăscălea în felul sfinţiei sale, le punea sub epitrahil ca să jure, că nu vor mai pune piciorul în vre-o biserică ortodoxă. Uimite de-o asemenea pretenţie, bietele femei neştiutoare, de unde până atunci crezuseră că au de-a face — după port — cu un preot ortodox, deschideau ochii mari, şi înţelegând că au ajuns în gura unui lup îmbrăcat în piele de oaie, fugeau şi scuipau.

Văzând că în forma aceasta prozelismul nu sporeşte, căci păstorii ortodocşi au pus lupul pe fugă, năimitul papistaş îşi îndreaptă privirile către şcoalele secundare din Craiova. Astfel a voit să pătrundă în Colegiul „Carol I" şi Liceul militar, unde s'a întâlnit cu mine. Şi fiindcă n'a

putut să-şi facă mendrele, agentul romano-catolic îşi varsă veninul prin *Unirea* din Blaj, în Nr. 41, 45, 46 şi 49 din 1938. Răspund acum la cele publicate în acele numere din foaie, fiindcă eu n'am totdeauna la îndemână *Unirea*, ca s'o pot citi regulat.

2. Principial, eu sunt pentru legături de prietenie şi de armonie cu păstorii sufleteşti romano-catolici, uniţi şi protestanţi. Dacă Mântuitorul ne impune iubirea chiar faţă de vrăjmaşi, pentruce nu ne-am sili să aplicăm această poruncă cei dintâi noi, slujitorii tuturor altarelor creştineşti? Afară de aceasta, eu mai urmez încă un principiu: pe orice om, pe care îl întâlnesc în viaţă, îl socotesc bun până la proba contrară. Este drept că aplicarea acestui principiu mi-a pricinuit multe desamăgiri. Cu toate acestea nu renunţ la el, fiindcă prefer să sufer eu decât să fac proces de intenţii deaproapelui înainte de a-l cunoaşte.

Pentru aceste două motive, unul profund evanghelic şi altul plin de multă omenie, m'am purtat foarte prieteneşte şi cu preotul unit Dr. Ioan Stanciu. L-am primit în casa mea şi i-am împrumutat chiar şi cărţi. N'a trecut însă multă vreme şi părintele şi-a dat arama pe faţă. S'a supărat foc că am trecut la ortodoxism pe un elev unit al Colegiului „Carol I", venit din Ardeal. In legătură cu acest caz, Dr. Stanciu face afirmarea năzdrăvană (în *Unirea* Nr. 41. 1938, pag. 2), ca să n'o numesc altfel, că la 3 Octomvrie 1938 m'am încredinţat că elevul Iepure, pe care eu îl trecusem la ortodoxism în ziua de 6 Decemvrie 1937, fusese ortodox; cu alte cuvinte, eu n'am ştiut ce fac. Dar dacă elevul Iepure fusese ortodox, pentruce venea sfinţia sa la Colegiul „Carol I" ca să-l catehizeze, şi mai ales pentruce s'a supărat foc, dupăce l-am trecut la ortodoxism? Afară de aceasta, eu cercetasem confesiunea elevului şi din dosarul actelor dela secretariatul Colegiului. Din aceste acte, constatasem că tatăl elevului era ortodox, mama unită, iar elevul botezat unit, deşi juridiceşte el trebuia să urmeze credinţa tatălui. Cum însă pe mine nu mă interesa numai situaţia juridică, ci mai ales aceea a ritualului, am trecut pe elev la ortodoxism, observând, se'nţelege, toate formele juridice în legătură cu Legea cultelor; fiindcă copilul fusese

botezat după ritualul unit numai pentru faptul că în localitatea unde se născuse, nu era preot ortodox.

Dela Colegiul „Carol I“, misionarul papistaş a încercat să-şi vâre nasul la Liceul militar. Inşelând buna credinţă a autorităţilor, vrăjmaşul se furişase în acest internat cu 300 de elevi ortodocşi, ca să samene neghină, pe motivul că între elevii liceului erau şi doi elevi uniţi. Dupăce am limpezit lucrul cu autorităţile liceului, agentul romano-catolic a fost pus pe fugă şi de aici. Iar dintre cei doi elevi uniţi, unul a fost transferat, după cerere, la Tg.-Mureş, iar altul, pe care îl am elev de trei ani, este pe cale de a trece la ortodoxism cu consimţământul părinţilor şi observându-se toate formele legale. Adică cum? N'am dreptul eu, ca preot ortodox, s'aduc la matcă, la credinţa cea dreaptă, pe elevii mei, şi are dreptul renegatul teolog ortodox Stanciu să facă propagandă nu numai unită, ci direct papistaşe, în inima Olteniei? Atât de îndrăzneaţă a devenit această corcitură iezuitică, încât anul trecut, într'una din zilele lui Octomvrie, disdedimineaţă, pe la orele 5, dl C. Iliescu, directorul Colegiului „Carol I“, a surprins pe doctorul dela Roma tipărindu-şi broşuri de propagandă în tipografia Colegiului, în înţelegere cu un lucrător necinstit şi, se'nţelege, fără cunoştinţa autorităţii respective. Cum îi caracterizează superiorii sfinţiei sale gestul acesta? Sau poate că scopul scuză mijloacele.

3. In alte foiletoane din *Unirea*, Nr. 45, 46 şi 49, preotul I. Stanciu, răspunzându-mi oarecum mie, că rău fac de nu mă las convins de „adevărul“ doctrinei romano-catolice, începe să desfăşoare aşa, netam-nesam, teoria indulgenţelor, insinuând prin citarea unor anumite exemple, că practica indulgenţelor s'ar obicinui şi în Biserica ortodoxă. Insă în expunerea sa, doctorul dela Roma, din neştiinţă sau reacredinţă, uită că în doctrina romano-catolică teoria despre indulgenţe are caracter de dogmă, practicată peste capul sf. Mărturisiri şi izvorînd din alte două dogme papistaşe: a pedepselor vecinice şi temporale şi a faptelor prisositoare ale sfinţilor. Cum însă Biserica ortodoxă nu primeşte aceste două dogme, căci ele nu se pot documenta prin Sf. Scriptură şi Sf. Tradiţie, este foarte logic ca ea să

respingă şi indulgenţele. Iar cazurile menţionate din partea unor ierarhi ortodocşi, greci şi ruşi, sunt fapte abuzive ale acelor ierarhi, cari însă nu angajează instituţia, căci Biserica ortodoxă are ca mijloc de iertarea păcatelor săvârşite după botez, numai Sf. Taină a Mărturisirii, pentru cei vii.

In ceea ce priveşte valoarea indulgenţelor, caracterul lor istoric şi mai ales abuzul cu comercializarea lor, dau cuvântul învăţatului romano-catolic din München *Dr. Nic. Paulus:* „Chiar dela început, Biserica, pe temeiul împuternicirii ei de către Hristos, a scurtat timpul şi a iertat pedepsele de pocăinţă păcătoşilor pocăiţi. Aceste iertări de pocăinţă obicinuite în primele veacuri creştine, mai ales acelea care erau acordate din respect faţă de rugăciunile mijlocitoare ale martirilor, pot fi caracterizate foarte potrivit ca „indulgenţe", fiindcă expresiunea „indulgenţă" („Ablass") are multe înţelesuri. *Numai că nu trebue să trecem cu vederea marea deosebire dintre iertările de pocăinţă ale vechii Biserici şi indulgenţele de astăzi.* Acele iertări de pocăinţă se acordau cu cercetarea atentă a situaţiei personale a fiecărui penitent; afară de aceasta, ele erau în foarte strânsă legătură cu împăcarea bisericească sau cu iertarea sacramentală. Indulgenţe generale acordate în afară de taina Pocăinţii se pot dovedi abia în secolul al XI-lea. Acest rol îl au cărţile de pocăinţă dela începutul evului mediu cu tarifele lor precise pentru fiecare păcat, cari deschiseră calea indulgenţelor generale. Aceste tarife de pocăinţă nu numai că au păgubit cercetarea individuală a fiecărui penitent, ci, fiindcă feluritele păcate erau de obiceiu socotite vrednice de pedepse grele, penitenţii adeseori erau îndatoraţi la astfel de fapte de ispăşire, încât ei, abia erau în stare să le îndeplinească. De aceea neputinţa lor trebuia ajutată într'un fel. Aceasta s'a făcut mai întâi prin răscumpărările corespunzătoare, mai târziu prin indulgenţele generale. Astfel s'au desvoltat încetul cu încetul indulgenţele, în forma de astăzi, din practica dela început a evului mediu.

. . . .

Cu timpul, indulgenţele combinate cu daniile obligatorii de bani au dat naştere la mari abuzuri. Acestea, înainte

de orice, mai ales către sfârşitul evului mediu, au provocat o înmulţire fără măsură a indulgenţelor. De acum, indulgenţa trecea ca un izvor foarte căutat de câştigat bani.

. . . .

Fiindcă indulgenţe pentru milostenie s'au dat încă din secolul al XI-lea, desigur că chiar de-atunci vor fi fost trimişi misionari pentru anunţarea şi strângerea milosteniei; totuşi chestorii sunt amintiţi în izvoarele publicate până acum abia la începutul secolului al XII-lea. Prin îndeletnicirea lor au dat naştere adeseori la cele mai crâncene acuzaţiuni...".[1]

Acestea sunt aprecierile ştiinţifice asupra indulgenţelor ale învăţatului romano-catolic din München, care oricum este mai specialist în materie decât corcitura iezuitică dela Craiova.

[1] *Lexicon für Theologie und Kirche*, vol I, 1930, pag. 31–35 [cap. Ablass].

ECLESIASTUL

SCURTE NOTE EXPLICATIVE[1]

De Dr. NICOLAE NEAGA
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Eclesiastul este una dintre cele mai remarcabile scrieri didactice ale Vechiului Testament. In această frumoasă poezie autorul, regele Solomon, își pune întrebarea: Există fericire? Unde e a se căuta? In ce constă? Care-i valoarea reală a lucrurilor omenești? Și care-i aportul omului la mărirea gradului de fericire al fraților săi? Pentru a răspunde la aceste întrebări fără sfârșit, autorul îngrămădește idei peste idei, pierzându-se în marea de gânduri, sublime fără îndoială. Pesimist aparent uneori, bucuros de viață alteori, construește o filosofie biblică unică în felul ei.

E interesant a se ști concepția despre lume și viață a unui om, care n'a prea cunoscut ce e foamea, frigul, disprețul, meschinismul burghez și în genere răutățile vieții. Din contră, ca rege înțelept, puternic și temut, frumos și bogat, a încercat tot felul de pofte și bunătăți, dar n'a pierdut niciodată legătura cu realitatea.

Eclesiastul e o scriere enigmatică. Au scris mulți despre ea, i-au încercat mulți tâlcuirea și totuși mai au și alții de spus câte ceva, căci este asemenea unui izvor bogat din care oricât ai scoate, tot mai rămâne. Va trece însă multă vreme până ce vor putea fi deslegate toate problemele ce se pun în legătură cu această carte, căci scrutătorul se isbește de-o mulțime de greutăți de tot felul. Textul original este pe alocurea greu de pătruns, despre autor se discută atât de mult, o enigmă este numirea cărții, alta tema ei, și așa mai departe.[2]

---

[1] Pe baza textului oficial din 193?.

[2] Pentru partea introductivă și nenumăratele probleme ce se pun în legătură cu această cărticică a Vechiului Testament, doritorii se pot informa din lucrarea: Eclesiastul de *I. Popescu Mălăești* profesor la Facultatea de Teologie din București [1933]. Vor afla acolo date despre numele cărții, cuprinsul, autorul, scopul, planul autorului, unitatea scrierii, timpul compunerii, textul și canonicitatea scrierii. Prețioase amănunte se află și în Eclesiastul... traducere după original de I. Popescu Mălăești, I Mihălcescu și C. Papacostea, București, 1915.

Pentru bogăţia mare de idei pe cari le conţine, această scriere place mult. In poetizarea concepţiilor sale pesimiste, Eminescu b. o. calcă mult pe urmele Eclesiastului. Dacă s'a afirmat că Eminescu a scris uneori şi sub influinţa lui Schopenhauer, Buda sau a altora, apoi cu atât mai vârtos se poate spune, că Eclesiastul, acest nesfârşit izvor de inspiraţie, va fi fost nu arareori, subiect de lectură predilectă, pentru sufletul zdrobit de patimi al genialului nostru poet. Desigur pentrucă Eclesiastul pune în discuţie probleme mari în legătură cu existenţa noastră. „A fi sau a nu fi", „ce e rău şi ce e bine", îşi află, în felul lor, o deslegare în mintea acelui om luminat de Duhul lui Dumnezeu.

Eclesiastul constă din 12 capitole. In capitolul I_{1-3} se anunţă tema scrierii (deşertăciunea lucrurilor omeneşti). Dela capitolul I_4 până la XII_8 este tratarea. (Conform împărţirii din Biblia oficială: I Deşertăciunea lucrurilor omeneşti, II Zădărnicia lucrurilor lumeşti, III Vremea tuturor lucrurilor, Deosebirea omului de dobitoc, IV Zădărnicia avuţiei, V Folosul avuţiei, VI Deşertăciunea iubirii de avuţie, VII Folosul înţelepciunii, Femeia este amărăciune, VIII Nestatornicia vieţii, IX Cei buni şi cei răi au aceeaşi soartă. Inţelepţii dispreţuiţi, X Urmările nedreptăţii omeneşti şi ale trândăviei, XI Aducere aminte de moarte şi de judecată, XII Vârsta bătrâneţii şi sfârşitul vieţii).

Capitolul XII_{9-14} formează concluzia lucrării (calea spre Dumnezeu este singura cale care duce la fericire).

Capitolul întâi arată deşertăciunea lucrurilor lumeşti: Omul, soarele, vântul, apa, timpul, înţelepciunea şi ştiinţa, suferinţa şi chinul, nebunia şi prostia sunt exemple la cari recurge autorul, pentru a dovedi că sub cer nu se află nimic nou. Iată textul:

I. NIMICNICIA LUCRURILOR OMENEŞTI

1. *Cuvintele Eclesiastului, fiului lui David, rege în Ierusalim.*

„Cuvintele", adică cugetările, concepţiile, învăţăturile Eclesiastului. Eclesiastul e cuvânt grecesc. El se aduce în legătură cu ἐκκλησία, cari însamnă adunare la un loc, adunare publică spre cercetare şi chibzuire la un loc, mai târziu biserică. Verbul ἐκκλησιάζω însamnă adun, iar ἐκκλη-

σιαστής celce vorbeşte mulţimii adunate. Cine este acel care învaţă în public, acel predicator, conferenţiar? Acela e fiul lui David. David a avut mai mulţi copii, pe: 1. Amon, 2. Daluia, 3. Abesalom, 4. Adonia, 5. Şefatia, 6 Itream, 7. Solomon... Dintre aceştia cel care a fost rege în Ierusalim e Solomon, cel de al doilea fiu cu Batşeba, căci întâiul muri de tânăr. Pe tron a urmat Solomon îndată după părintele său. Capitala era mai 'nainte Hebronul, o simpatică localitate în sudul ţării, pe care după câţiva ani o părăsi, încă David, pentru a se stabili în Ierusalim. Aici a rezidat Solomon ca rege între anii 972—932 (?).

Avem încă şi alt motiv pentru a atribui lui Solomon cugetările acestea. A fost un rege vestit de înţelept. (In III Regi IV$_{29}$... citim: „a dat Dumnezeu lui Solomon înţelepciune şi pricepere foarte mare şi minte multă, ca nisipul de pe ţărmul mării. Şi era înţelepciunea lui Solomon mai presus de înţelepciunea tuturor fiilor răsăritului... şi numele lui era în slavă la toate popoarele de primprejur. Solomon a spus 3000 de pilde; şi cântările lui au fost 1005. El a vorbit despre copaci..., a vorbit despre animale, despre pasări, despre târâtoare şi despre peşti. Şi veneau dela toate popoarele, ca să asculte înţelepciunea lui Solomon, şi dela toţi regii pământului, care auziau de înţelepciunea lui"). Inteligenţa sa şi-a manifestat-o prin fapte: conferinţe publice, admirabilă prezenţă de spirit (vezi cazul cu cele două muieri III Regi III$_{16}$), prin spiritul său de organizare, prin celebritatea sa ca om de stat şi prin scrieri destinate mulţimii. Ne-a rămas dela Solomon: Cântarea Cântărilor, Cartea Pildelor, Cartea Inţelepciunii, Eclesiastul, Psalmi şi altele. In orient, Solomon este considerat până azi ca protector al duhurilor. Arabii văd în marele lor Suliman încorporarea duhului lui Solomon. Şi la noi se zice „a solomoni" în sensul de a vrăji, solomonarul este un vrăjitor, „solomonie" o carte de farmece atribuită lui Solomon. In folklorul nostru a pătruns adânc.[1]

[1] In legătură cu traducerea în româneşte a acestui verset, ţin să observ următoarele: Cuvântul Eclesiastul va rămânea mai departe, mai mult sau mai puţin, o enigmă. Nu e încă timpul să fie tradus nici cu „Predicatorul", „Adunătorul", „Inţeleptul", „Vorbitorul" sau altă oarecare numire, care ne-ar putea spune mai puţin decât originalul Kohelet sau grecescul Ἐκκλησιαστής. Propun astfel redarea versului: Cuvintele Eclesiastului, fiul lui David, rege în Ierusalim.

2. *Deşertăciunea deşertăciunilor, zice Eclesiastul, deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni!*[1]

„Deşertăciunea deşertăciunilor...“ este un superlativ. El exprimă gradul cel mai înalt de deşertăciune întocmai cum sfânta sfintelor indică partea cea mai sacră din templu, robul robilor pe cel mai de jos servitor, cântarea cântărilor cea mai frumoasă cântare între cântări. Deşertăciune se zice despre un lucru fără valoare, trecător, nefolositor. Expresia se întrebuinţează des în carte. Apar în următoarele locuri: I$_{1, 14}$, II$_{1, 11, 15, 17, 19, 21, 23, 26}$, III$_{19}$, IV$_{4, 8, 16}$, V$_{6, 9}$, VI$_{2, 9, 11}$, VII$_{6}$, VIII$_{10, 14}$, XI$_{8}$, XII$_{8}$. Deşertăciune consideră Eclesiastul avuţia, plăcerile fizice, rangurile sociale, onorurile, tinereţa ca şi bătrâneţa, viaţa şi în genere ceea ce se petrece pe pământ, pentrucă atunci când crezi că ai cucerit lumea, când te-ai înălţat până la stele trebue să cobori din înălţimea triumfătoare spre pământul întunecat şi posomorît... Autorul vorbeşte la persoana a 3-a: „zice Eclesiastul“. Există acest obiceiu în Biblie[2] deşi unii comentatori[3] cred că a lucrat vre-o mână străină aici. Un ucenic de al lui Solomon, sau vre-un redactor al cărţii să fi intercalat cuvintele: „zice Eclesiastul“.

3. *Ce folos are omul din toată truda lui*[4] *cu care se trudeşte sub soare?*

La ce-i bună viaţa? Care-i profitul trăirii ei? Oferă ea o recompensă mulţumitoare pentru truda pe care o depune omul? Sau e trăirea sub soare o cutie a Pandorei, un izvor de nemulţumiri? Iată întrebări pe cari şi le pune adesea autorul dealungul cărţii sale, pentruca să dovedească apoi că fericirea pământească e o cucerire imposibilă.

4. *Un neam trece şi altul vine, dar pământul rămâne deapururi.*

Omul se naşte spre a muri. O generaţie se iveşte în urma alteia.

Moartea succede vieţii, viaţa succede morţii.

---

[1] Pentru acest vers textul ce-l propun eu este următorul: Deşertăciunea deşertăciunilor, zice Eclesiastul, deşertăciunea deşertăciunilor, totul este deşertăciune. Septuaginta are τὰ πάντα...

[2] Ex.: Isaia I$_1$, VII$_3$, Ier. VII$_1$, Amos I$_1$, Mich I$_1$, Ioil I$_1$, Obad. I$_1$, etc.

[3] B. o. Haupt, Bart... [conf. Podechard E. pag. 234].

[4] „Lui“ ar putea lipsi.

Alt sens n'are lumea asta, n'are alt sens altă soarte, ca să întrebuinţez vorbele genialului Eminescu.

Parecă ar fi vorba de un joc de-a viaţa. Atâta uniformitate în procesul vieţii, întocmai cum o placă de patefon cântă mereu acelaş cântec. Lumea aceasta o împarte în două: omul şi pământul. Comparată cu durata pământului, viaţa omului e o nimica toată: „Câtă deşertăciune! Pământul care s'a creat pe seama omului rămâne iar omul, stăpânul pământului, se topeşte în pulberea lui" (fer. Ieronim).

5. *Soarele răsare, soarele apune, şi zoreşte către locul lui ca să răsară iarăşi.*

Exprimă concepţia populară despre soare. Limbajul biblic este cel al omului de rând. Scopul Bibliei nu e cel de a face ştiinţă. Ea nu foloseşte termini ştiinţifici şi nu adoptă concepţiile nici unei direcţii ştiinţifice în descrierile sale. Aşa şi descrierea soarelui este cea dedusă din aparenţa că soarele este un astru călător: coboară în culcuşul său seara şi se ridică apoi plin de aceeaş strălucire în dimineaţa următoare. Ideea exprimată de metafora versetului este: monotonia oricărei activităţi. Inceput şi sfârşit, activitate şi pasivitate se rapoartă întreolaltă ca acţiunea faţă de reacţiune.

6. *Vântul suflă către miazăzi, vântul se întoarce către miazănoapte şi făcând roate-roate, el trece neîncetat prin cercurile sale.*

Aceeaş impresie de monotonie ţi-o face vântul. Este ceva plictisitor în rotiturile lui. Mişcările ce le face, le-a făcut şi le repetă şi altădată. Nu se descriu aici toate rotiturile vântului. Vântul apucă şi alte direcţii. Se vede că vânturile nordice şi sudice sunt cele mai obişnuite în Palestina, de aceea se mulţumeşte cu menţionarea numai a acelora.

7. *Toate fluviile curg în mare, dar marea nu se umple, căci ele se întorc din nou la locul din care au plecat.*

Pe una şi aceiaşi cale se strâng şi se împart apele. Izvoarele se varsă în râuri, râurile în fluvii iar acestea în oceanuri. Pe cale de evaporare se înalţă apa pentru a cădea apoi în formă de ploaie iarăşi pe pământ. Râurile

cară mereu apă spre destinaţie şi totuşi nu seacă izvoarele apei. Cercul pare vițios.[1]

8. *Toate lucrurile se sbuciumă mai mult decât poate omul să o spună: ochiul nu se satură de câte vede şi urechea nu se umple de câte aude.*

Tot ce există în lume se află în continuă activitate. Dupăcum vântul suflă, soarele luminează şi încălzeşte iar apa curge mereu, aşa omul se frământă într'una în viaţă. El nu se astâmpără, oricare ar fi rezultatul strădaniilor sale. A explica rostul tuturor fenomenelor este greu lucru, cu tot progresul făcut în arta de a şti. Se întâmplă doar atâtea, că ochiul nu le poate cuprinde iar urechea nu le poate auzi pe toate. Puterile omului sunt mărginite. El singur va abdica dela dorinţa de a fi întru toate informat.[2]

9. *Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi şi ceea ce s'a întâmplat se va mai întâmpla, căci nu este nimic nou sub soare.*

Legile generale ale firii rămân valabile. Omul nu poate schimba nimic din esenţa lor. Căldura, frigul, iarna, vara, viaţa, moartea, materia, spiritul, timpul, spaţiul, au fost şi vor fi. Frigul sfâşietor al polilor nu poate fi înlocuit printr'o căldură equatorială. Iarna nu trece până nu i se apropie sfârşitul, vara vine dupăce pământul s'a îmbrăcat în culorile sale vii şi caracteristice, nimeni nu scapă de eşirea din viaţă. Iată adevăruri şi lucruri vechi şi nouă totuşi.[3]

10. *Dacă este vre-un lucru despre care să se spună: „Iată ceva nou!" —: acesta a fost în vremile străvechi,*[4] *de dinaintea noastră.*

Raportate la trecut, chiar şi evenimentele de ordin omenesc sunt aceleaşi. Istoria omului nou este istoria

---

[1] In locul cuvintelor „fluviile curg" prefer: râurile se varsă.

[2] La versul acesta aflu mai potrivite expresiile [lui Mărăeşti—Mihălcescu—Papacostea] „sunt în frământare", decât se sbuciumă.

[3] Nu e nou nimic sub soare,
Nu e nou nimic,
Bea, mănâncă, doarme, moare
Şi mare şi mic.
[ca să întrebuinţez vorbele lui A. Deparaţianu].

[4] Expresia „străvechi" aş elimina-o din textul românesc.

omului de altădată: muncă și străduință și înțelepciune, avere ori neavere, patimă și înverșunare, invidie, rivalitate, furie ori blândețe sunt bucuriile omului care crede că va fi ceva, deși continuă să fie ceea ce au fost și alții.

11. *Nu ne aducem aminte despre cei ce au fost înainte, dar despre cei ce vor veni pe urmă nici o pomenire nu va fi la urmașii lor.*

La cinstirea înaintașilor nimeni nu se gândește. Prea ocupat de trăirea din plin a vieții proprii, omul iute așterne o lopată de țărână peste toate: Gloria, acțiunea, cucerirea celor de altă dată nu se văd.

12. *Eu Eclesiastul am fost regele lui Israil*[1] *în Ierusalim,*

Cel care vorbește nu e om de rând ci rege al unui popor. Zicând că a fost rege, nu însamnă că nu mai este în acel moment, ci foarte probabil că se află la bătrânețe, la sfârșitul carierei sale, când renunțând la unele poveri impuse de greul slujbei putea oarecum ușurat să zică: „am fost". Poporul subaltern i-a fost Israil, iar reședința regală Ierusalimul, capitala țării. Se vede limpede că-i vorba despre Solomon. David a rezidat și în Hebron, iar urmașii lui Solomon nu s'au bucurat de nici-o faimă pentru a se face caz de ei.

13. *Și m'am sârguit în inima mea ca să cercetez și să iau aminte cu înțelepciune la tot ceea ce se petrece sub cer: acesta este un chin cumplit pe care Dumnezeu l-a dat fiilor oamenilor ca să se chinuiască întru el.*

Regele scriitor era dotat cu însușiri superioare: cu înaltă înțelepciune, cu adâncă cugetare și cu pasiunea nesfârșită de-a prinde din îndelungata experiență a vieții învățături practice. Vârsta patriarhală îi era prielnică cufundării în meditații și cercetări. Nu e întâiul om al omenirii care încearcă să pătrundă în tainele infinite ale filosofiei. Truda aceasta grea este dată fiilor oamenilor. Sâmburele cupidității este sădit, se vede, în cele mai dinlăuntru ale omului, căci toți vreau să descopere, să cunoască, să știe, să prevadă. Dar vai! Cu câtă privațiune este împreunată

[1] Nu „regele lui Israil" ci: rege peste Israil.

această îndatorire a vieţii: singurătate, mizerie, invidie, dispreţ, martiraj se aşează pe umerii neşovăitori ai aceluia, care şi-a luat răspunderea realizării marilor aspiraţiuni.

14. *M'am uitat cu luare aminte la toate lucrările care se fac sub soare şi iată: totul este deşertăciune şi vânare de vânt.*

Care-i succesul efortului omenesc? Mijloceşte el lumii sau cel puţin celui supus la această interprindere dificilă, fericirea? Cu tot progresul ştiinţei, răul există în lume; paralel cu cuceririle ştiinţei se desvoltă mereu şi răul, iar lumea nu e mai perfectă ca în timpurile care au fost mai înainte. Din contră, dacă am face o încercare de-a înfăţişa statistic ranele săpate de diferitele forme ale răului în trunchiul omenirii, am rămânea îngroziţi de rezultatele obţinute. La o faptă bună există mii de fapte rele. Răul e mai mare decât binele.

15. *Ceea ce este strâmb nu se poate îndrepta şi ceea ce lipseşte, nu se poate număra.*

Inţeleptul face multe constatări juste. Vede răul şi-l condamnă. Ar dori ceva nou, o viaţă schimbată, un om curat, nobil, smuls din animalitate şi apropiat de Dumnezeu. Dar vai! Lumea rămâne cu cusururile ei, aşa cum fusese şi înainte. Pentru această stare de lucruri filosoful simte o scârbă, ceea ce vrea el nu izbuteşte, cu puterile proprii el nu poate face nici o corectură (îndreptând ce este strâmb), cu atât mai puţin să creeze ceea ce nu există, numărând ceea ce n'are.

16. *Grăit-am întru inima mea: cu adevărat am adunat şi am strâns înţelepciune, mai mult decât toţi cei cari au fost înaintea mea în Ierusalim, căci inima mea a avut cu belşug înţelepciune şi ştiinţă.*

Mândru de valoarea personalităţii sale, autorul ne spune ceea ce gândeşte cu privire la înţelepciune, mai ales că este o autoritate în această privinţă. Ci că înaintaşii săi pe tronul imperial, au fost cu toţii inferiori din acest punct de vedere. Inţelepciunea l-a dus la adâncirea şi înţelegerea multor probleme, dar până a ajunge la aceste descoperiri s'a frământat intens, de aceea zice: „am trecut peste multe".

17. *Şi mi-am silit inima*[1] *ca să pătrund înţelepciunea şi ştiinţa, nebunia şi prostia, dar am înţeles că şi aceasta este vânare de vânt.*

„Mi-am silit inima", sunt expresii favorite autorului. El voeşte să spună că s'a dedicat din tot sufletul preocupărilor menţionate aici. Ce-i înţelepciunea în sine? Ce-i ştiinţa, nebunia şi prostia şi care-i valoarea lor practică? Iată întrebări la cari îndrăzneşte să răspundă. Inţelepciunea e mărginită iar ştiinţa imperfectă. In măsura în care omul e mai inteligent în aceeaş măsură ştiinţa lui despre viaţă sporeşte, iar spaţiul ce aşteaptă să fie pătruns se lărgeşte. Inţelepciune şi ştiinţă se ţin deolaltă ca umbra de om, fără a se ajunge vreodată. Tot aşa de puţin este în stare să înţeleagă omul partea negativă: nebunia şi prostia. Imperfecţiunea cunoaşterii va fi ispitit pe scriitorul nostru să categorisească în felul acesta oboseala sa.

18. *Căci unde este multă înţelepciune este şi multă amărăciune şi cel ce îşi înmulţeşte ştiinţa îşi sporeşte suferinţa.*

Inţelepciunea îi face omului viaţa silnică. Datoriile omului cult sunt nenumărat mai multe. I se impun mereu obligaţii noui, povara unei oboseli necunoscută de ceilalţi, căci omul de ştiinţă nu se poate mulţumi fără a produce ceva. Bucuria lui deplină e atunci când poate crea, chiar prin mare jertfă de sine. Din ce se trudeşte cineva mai intensiv, din ce se neglijează mai mult pe sine. Cine s'a cufundat până într'atâta în ştiinţă, disconsideră piedecile şi necontenitele deziluzii, deşi ştie că alţii se bucură de realizările sale. Omul de carte are soarta eroului care pentru a izbândi deplin se dărueşte pe sine jertfei supreme, sfârşitul vieţii sale fiind începutul bucuriei altora. (Va urma)

[1] Prefer: mi-am pus inima în loc de „mi-am silit inima".

CORESPONDENȚA UNUI PREOT DIN ANII 1848 ȘI 1856 — FOST ȘI DUHOVNIC MILITAR[1]

De Prof. EMILIAN CIORAN
Consilier mitropolitan

II

A doua serie de 6 scrisori, IV—IX datează din anul 1856.

Intre anii 1853—1856, a isbucnit răsboiul Ruso—Turc, cunoscut sub numirea de răsboiul „Crimeei", pe timpul domniei lui Știrbei și Ghica. Rușii au ocupat Țările române. La somațiunile Austriei, Rușii se retrag din Principate, lăsând în locul lor pe Austrieci, cari se gândeau la rândul lor să anexeze Țările române.

Comandantul militar austriac se adresează Mitropolitului Șaguna, pentru a orândui un duhovnic militar pe seama soldaților de legea răsăriteană din armata austriacă, aflători în Principate.

Șaguna, încredințează cu această grea misiune, în anul 1856, pe parohul Savva P. Barcianu, asesor consistorial „decorat cu crucea de aur pentru merite" și cu binecuvântare și slobozenie arhierească să grijească sufletește pe cătanele împărătești cari se aflau în Țările române și Moldova „luând dela ele spovedania păcatelor și împărtășindu-le cu sf. Cuminecătură".

In aceste scrisori aflăm descrieri, note de călătorie, aprecieri sumare despre țară și oameni, văzute de preotul care a studiat în Apus, având darul comparației. Cunoaștem din cuprinsul lor, în parte, și viața bisericească—preoțească. Serbarea Invierii la Iași, orașul București etc. In unele privințe se pare că suntem așa de aproape de anul 1856!

Orașele, unde îl reclama misiunea sa sunt: București, Giurgiu, Iași, Focșani, Bârlad, Roman, Bacău, Botoșani, întorcându-se acasă prin Bucovina.

[1] Urmare și sfârșit dela p. 9.

Ce servicii a făcut păr. Savva arhiereului Său în această călătorie, e dovadă scrisoarea adresată de Şaguna păr. Daniil, tatăl pomenitului preot:

Cinstite Părinte!

Din epistola primită zilele acestea dela Domnul Comandant de trupele împărăteşti din Bucureşti, am înţeles cu plăcere, că părintele Sawa, fiul Sfinţiei Tale, cu purtările sale în slujba cu care l-am trimis eu acolo, mi-au câştigat multă cinste înaintea Domnilor Tisturi împărăteşti mai înalţi, şi prin aceste purtări m'au îmbucurat. Deci Te înştiinţez prin aceasta pe Sfinţia Ta, ca să te bucuri, că fiul Sfinţiei Tale pe lângă îndestularea mea arhipăstorească, ne-au câştigat vază şi cinste şi înaintea acelor persoane înalte.

Cu binecuvântare arhierească sânt de binevoitor Arhiereu, Andreiu. Sibiu, în 29 Martie 1856.

Scrisorile sunt următoarele:

Ploeşti, Luni în 5 Martie 1856

Prea iubite Tată!

IV. In legătură cu scrisoarea mea ce ţi-am trimis în 28 Februarie c. din Braşov, vă fac cunoscut precumcă Miercuri în 29 Februarie pre la amiazi am călcat pe pământul ţării româneşti. Drumul printre munţi pe apa Timişului în sus e făcut cu cheltuiele mari până în Predeal sau până la vama românească, şi era mai potrivit pentru sanie decât pentru caru, ba pe la mai multe locuri au trebuit se iesă oamenii cu zecile că să tele omeţii de zăpadă, altmintrelea n'ar fi fost cu putinţă de a putea umbla cu carul. Ajungând în Predeal, am fost primit foarte bine de comandantul graniţei, căpitanul Gardescu, la carele am prânzit bucate de post prea bune şi cafea neagră în două rânduri, înainte şi după prânz. De aici pe râul Prahova în sus, trecându-l cruciş şi curmezişiu în zeci de rânduri, am ajuns către seară la mănăstirea Sinaia, carea este aproape de drum şi până ce au odihnit caii ceva, noi ne-am suit în mănăstire, carea stă pe un deal într'un loc foarte desfătat, de unde părinţii călugări în număr de vr'o 56, au o privire foarte frumoasă în a lor singurătate, căci jur împrejur sunt munţi; în ceva depărtare e Bucegiul, muntele cel mai înalt în Ardeal, care ca un uriaş bătrân mai în toată vremea are acoperit capul cu zăpadă şi cam gârbov de spinare; la poalele

munților curge râul Prahova în mărime ca Rîul-Sadului, iar când sunt ploi crește foarte tare încât patul lui se întinde mai bine de o pușcătură. Iară mănăstirea are pe lângă biserica cea veche și o altă biserică nouă, zidită cu gust a cărei boltă rotundă se razimă pe 4 stâlpi mari în mijlocul bisericii doi deoparte doi de alta; zugrăvitura încă e frumoasă și pot să zic, că mi-au plăcut foarte. Economul mănăstirii ne-a poftit în casa de oaspeți și ne-a adus în două glăji vin din care am băut cu toții și am purces mai departe.

A doua zi Joi, pe la amiază am ajuns în Câmpina, unde afară de un escadron de ulani-lăncieri, alți soldați nu sunt și așa neavând vreo slujbă am plecat cu poșta la Ploiești.

Aici mi-am început dară slujba mea ca duhovnic al armatei. Sâmbătă am ispoveduit, înainte și după amiazi la vre-o 200 feciori de legea noastră, români, sârbi, poleci. Cari nu știau românește mă înțelegeam cu ei ungurește și nemțește; cu alții iarăși prin tălmaciu. Duminecă am slujit într'o biserică de ale orașului încă cu un preot și cu un diacon și după Liturghie am cuminecat cătanele.

Mie aici îmi umblă foarte bine, căci maiorul care e sârb de legea noastră, de cum am venit mi-au rânduit cvartir și m'au poftit ca în câtă vreme voiu zăbovi aici, prânzul și cina să o am la el. Asemenea și de ofițerii noștri sunt cinstit, numai românii noștri nu vreau să se arete cu nici o dragoste către noi ardelenii, ca și când nu am fi de același sânge și limbă!

Astăzi sunt poftit la prânz la un inginer român din Brașov, carele ne-au purtat ieri cu căruța sa până la o mănăstire de călugări aproape de oraș, de un cias și jumătate, unde am fost asemenea bine primiți. Aci am văzut întâia dată gropnița călugărilor, sau cripta, unde se țin oasele și căpățînile puse în rând una lângă alta, iară deasupra criptei e capela unde se ține slujba pentru morți.

Eu de aici plec mâne la București, căci așa mi-se vine drumul mai bine. Dela Câmpina până la Ploiești, două poște, am avut Vineri dimineața călătorie cu totul împotrivitoare, ninsoare cu vânt tot pe loc șes, m'au bătut în obraz încât când m'am scoborât din caru mi se umflase ceva obrazul și în cealaltă zi adecă Joi, am avut o zi cu totul frumoasă, caldă și pulbere pe drum. Lucrurile aici sunt tocmai așa de scumpe ca și pe la noi, o oca de carne se vinde cu un sfanț, pâne se capătă, slabă. In Câmpina, pentru o noapte am plătit trei sfanți la birt. De altele sunt sănătos și rog pe Dumnezeu ca să rămâneți asemenea sănătoși până când ne vom vedea iară. Dela București, vă voi scrie. *Savva*

Bucureşti, în 14 Martie 1856

Cumnate Pinciu!

V. După cum ţi-am fost promis în săptămâna trecută, iată că îţi scriu tocmai din capitala României, Bucureşti. Drumul până aici l-am făcut dela Ploieşti într'o birjă pentru 10 sfanţi şi ceva cheltuială a podurilor, mai adaugă şi chirigiului ceva, apoi şi pentru gură încă ceva, pe la ele birturi grozave, precum îţi este cunoscut şi apoi iată socoteala.

Aici am ajuns Marţi seara. Miercuri, Joi şi Vineri, abia mi-am făcut vizitele pe la D. D. General Ex. Koronici, Makio şi Em. Mitropolitul Ungrovlahiei Nifon, se înţelege de sine „en plein parade" şi încă cu flacăru. O primire foarte călduroasă am avut din partea D. D. General în deobşte, ceva mai rece din partea P. Mitropolit, carele fiind cuprins cu alte trebi mai importante, nu se putu lăsa cu mine în discurs mai lung, dar ce să zicu astfel merg lucrurile, seu aşa e obiceiul în vremile de faţă.

Pe Dumineca viitoare sunt învitat la Ex. Sa D. Comandant în Principate: Koronici la prânz, care se va ţinea la 4 ore după amiazi. Luni, mi-am început funcţia cu ascultarea mărturisirii ostaşilor, cari sunt peste 900, aici în capitală de religiunea noastră. Socotesc că voiu avea de lucru vr'o 10 zile, apoi voiu pleca la Giurgiu, de unde iarăş vă voiu scrie.

Vei întreba, cum petrec eu aici? Slavă Domnului, bine. Că cu toate zicând intră haosul ăsta de naţiuni diferite, europene şi asiatice, care se învârtesc prin îngustele şi tinoasele uliţe ale capitalei, am pe fratele Popu, carele mă duce de mână prin acest labirint de nu mă rătăcesc cu totul. Aici am dat peste mai mulţi cunoscuţi, despre care nici n'am visat că să-i mai văz cândva. Cu d'ai de aceştia mă mai întâlnesc şi-mi mai petrec aorea, căci cu indigenaţii, dacă n'ai de-a face oarecare aliş-veriş, din care să tragă ceva folos, n'ai de-a prinde amiciţie.

Frăţioare! Ţie iţi sunt cunoscute călătoriile mele prin ţări străine şi între streini, şi eu te încredinţezu, că o astfel de răceală, indiferentism, ba pociu zice despreţuire a românului pământean cătră românul străin, de altă patrie, încă n'am văzut, însă poate că greşesc şi judec unilateral, totuşi de această părere nu sânt numai eu, ci mai sînt şi alţi pământeni, se înţelege de sine, că nu din clasa boierilor, ci şii din clasa acelora cari se ocupă cu educaţiunea tinerimei. Eu pe poporul de pe sate, această viţă genuină de români,

nu-i cunosc mai deaproape, poate că în acesta afli mai multă sinceritate şi ospitalitate atât de lăudată în scrieri, prin străini. Să vezi frăţioare! duhu de speculă ca aici. Luni, am vrut să merg la teatru naţional, (singurul monument românesc în capitală) unde avea a se reprezenta o bucată naţională „Baba hârca", pentru a doua oară, operetă în două acte, ceiace făcuse furoare când se reprezentă pentru întâiadată. Am lăsat pe amicul Popu să îngrijească pentru două locuri (fotelii) în parter. Inchipuieşteţi, Luni încă înaintea amezii au fost toate cuprinse peste 300 foteluri a 30 xm. Am cercat a doua oară, seara. Trimisul ne aduce adecă două bilete însă în loc de a da numai 3 sfanţi, a trebuit să aruncăm 7 sfanţi pentru ele. Di ce? Pentrucă şi o astfel de plăcere nevinovată aici, ca şi alte cele trebue să o răscumperi dela oarecari speculanţi murdari cu preţ îndoit. Sânt adecă unii cari mirosind că va să fie un conflucsu mare de popor la reprezentarea cutărei bucăţi, cuprind câte două, trei rânduri de foteluri, sau şi mai multe, apoi vezi cum te vei ajunge cu cinstit Dumnialor. Aşa dară că acestea face onoare teatrului românesc? Aici au eşit mai multe cărţi de teatre naţionale, aveţi lipsă să vi le procurez, scrieţi-mi cât mai ingrabă, căci eu aici voiu mai zăbovi vr'o 8 zile, 9.

Inchinăciuni la toate rudeniile în genere şi cunoscuţi.

Rămâi al tău

preţuitoriu cumnat

P. Savva

Bucureşti în 16 Martie 1856

Prea iubite Tată!

VI. Este o săptămână de când mă aflu în Bucureşti. Drumul dela Ploieşti până aici l-am făcut în opt ciasuri într'o birjă sau căruţă coperită, tot pe loc şes întrecurmat ici colea de păduri tinere de ştejeriu care se taie pentru foc şi în urmă se lasă de creşte din nou.

Puţinele sate prin care am trecut, deşi sunt pe un pământ roditoriu şi binecuvântat de Dumnezeu, totuşi se află în starea cea mai ticăloasă, unde şi unde câte o căsuţă de gard lipit fără muri, fără grajduri, încât bietele vite ce vor fi având sătenii toată vremea o petrec sub acoperemântul ceriului. In casele lor nu vezi nici o podoabă de aşternut, haine sau alte scule. Ba ce e mai mult, mă doare inima a şi scrie, am văzut copiii numai în o cămeşuţă slabă umblând prin zăpadă, mueri desculţe şi oameni în neşte haine aşa de trenţoase, încât unui cerşitoriu de pe la noi i-ar fi ruşine a le purta.

Dimpotrivă casele boiereşti stau ca neşte uriaşi în asemânare cu colibele ţărenilor clăcaşi de prin prejurul lor. Bisericile, aşijderea nu sunt în stare mai bună, apoi despre preoţi, te las să judeci însuţi, pretutindenea mulţi, dară prea puţini harnici. Şi pre la sate precum iam văzut şi pre aici, că vin Miercurea şi Vinerea în număr mai mare la biserică, ca în fiinţa de faţă a P. Protopop să iee îndreptare la Liturghia de post a S. Grigorie — doară nici unul nu e de Doamne ajută.

La Ploieşti, după cum mi s'au spus, se află 56 de preoţi, cu toatecă oraşul nu e aşa mare, şi între aceştia, dacă e adevărat ce am auzit, numai unul să fie care mai ştie şi alte limbi străine, afară de cea românească. Iată pricina pentru care alte naţii ne despreţuesc.

Şii ce zic oamenii de mine pe aici? Unde nu mă văd îmbrăcat ca pe ai lor în antirie şi giubele cu mânecile largi de un cot şi camilafcă în capu? Ei zic: că sânt popă nemţescu, şi se miră că cum pot fi creştinu în astfel de haine strâmte. Creştinu, înţeleg ei aici numai pe acela, care e de legea noastră. Iată astfel e luminarea între românii de aici. Ce e drept oamenii aceştia doară n'au mai văzut nici când un astfel de port preoţesc, pentru acela le şi vine cu mirare.

După ce am ajuns aici, am tras la un otelu sau casă de oaspeţi şi nu puţin m'am mirat văzând o murdărie, carea eu nu mi-o închipuiam, ştiind ce curăţenie se află în ospătăriile de prin cetăţile cele de frunte din Monarhia noastră. Miercuri, Joi, Vineri, Sâmbătă şi Luni, mi-am făcut vizitele în caleaşcă pe la D. General şi anume la Ex. Sa D. Feldmarşalleitnant Makio; D. General Popovici, creştin de legea noastră; la Eminenţia Sa Păr. Mitropolit Nifon apoi Luni la Ex. Sa D. Guvernator al Voivodinei şi General Comandant peste toată oştirea din România şi Moldova, Koronici. Primirea mea la aceşti Domni Generali a fost peste toată aşteptarea, bună, ba ce e mai mult D. Comandant de trupe Koronici m'a poftit pe Duminecă (18 Martie) la prânz care se ţine la 4 ciasuri după amiazi.

Mai rece mi-a fost primirea la P. Sf. Mitropolit, cu care prea puţine am vorbit, din pricină că noi ardelenii nu prea suntem socotiţi la ceşti mari de aici, ba nici cei mai de jos nu ne prea bagă în seamă şi nemţii de obşte sunt urgisiţi.

Sâmbătă mi-am început slujba, care va ţinea până către Joi, Vineri în săptămâna viitoare. Soldaţi de legea noastră se află aici peste 900, mai toţi români şi puţini rusniaci. Din partea Sf. Mitropolit mi s'au rânduit o biserică, unde se împărtăşesc Miercurea şi

Sâmbăta, iară în celelalte zile se ispoveduesc câte 150 pe zi. Că ispoveduesc atâția pe zi atârnă dela mine, fiindcă după cum și, mă grăbesc ca la S. Serbători să mă pociu întoarce acasă, cu toatecă și aici îmi umblă bine și leafa îmi merge 4 fl. arginți pe zi și chirie pe lună, lemne nu plătesc, căci îmi este rânduită dela comanda militară, asemenea și un soldat de slujitoriu. Odăi, am două pe seama mea și a soldatului.

Pe dascălul nostru Băncilă l-am aflat aici, el este slujitoriu la un institut pentru creșterea copiilor, cum am zice la un seminariu mirenesc întemeiat de Doamna Țării, Vodeasa Elisaveta Știrbeiu. Asta e înaintarea ce o a făcut dânsul în iuțimea hotărârii sale, din vrednicie cinstită, slujitoriu pentru doi galbini pe lună și de mâncare, altă treabă nu știu să mai aibă. Pe Sâmbătă sânt poftit la Măgurele, la unchiu său, care e de două ciasuri de București, nu știu, dacă mă voiu duce.

Dumineca trecută am fost la fratele Păr. Drocu, Bucur, carele aici și-a schimbat numele de botez, în Maximilian și acum a intrat în rang de Serdariu (o vrednicie în Țara Românească) se zice că are 35 galbini pe lună, și-a cumpărat loc în oraș unde voiește ași zidi la vară case. Patriotul acesta pe cum se vede se ține foarte sus, căci deși am fost eu la dânsul spre cercetare, dumnealui însă nu s'au înjosit să-mi întoarcă vizita după cum se cuvenea, adecă să vină să mă cerceteze la cvartirul meu. Ei, am uitat să-ți spun, că aflându-mă la dânsul m'au adăpat cu un pahar, ba cu două păhară de apă rece și cu o lingurită de dulceață, care n'am avut gust de a o mânca. Cu totul altmintrelea s'au arătat către mine fiul Păr. Băcilă dela Avrig, carele e director de poștă nemțească la Agenția de aici. Acesta mi-a fost deapururea călăuz în lipsele și umbletele mele, m'au primit în casa sa și m'au omenit. Afară de acesta un alt conșcolariu, cu carele am învățat în Cluj acum 23 de ani, cu numele Andr. Nistoru, profesor la școalele de aici, cu venit la vr'o 30 galbini pe lună și însurat, născut din Cut, vine mai în toate zilele la mine și m'au poftit la prânz, la care am fost prea mulțămit. Apoi D. Vasiliadu din toată sărăcia lui vrea să mă omenească, însă n'am voit să se cheltuiască. Afară de aceștia mai sunt și alți ardeleni cu cari din când în când am întâlnire. Însă cu ceștí de aici nici cu preoții, nici cu alții, n'am făcut cunoștință, căci din partea țerenilor, noi Ardelenii nu aflăm nici o atragere sau iubire.

Cu toate că aici în București sânt peste 120, sau după cum spun alții la 300 de biserici și la fieștecare biserică, câte 3—4 preoți

totuşi prea puţină creştinătate afli aici; desmărdăciunile aici sânt în rădăcină, postirea în cea mai mare parte înlăturată. Dumінecile, prea puţin se deosebesc de alte zile, cu mirare am văzut pe ţerenі dela sate cu carele încărcate cu lemne viind la târg în oraş, cu câte patru boi, ducându-i de funie, apoi târgul în vremea slujbei doară mai mult căutat ca în alte zile de lucru. Scumpetea aici e tocmai aşa de mare ca şi pe la noi. In zilele acestea am avut un ger sec, altmintrelea zile frumoase.

In dulcea nădejde că vă veţi afla toţi sănătoşi, încheiu această a mea scrisoare, cu acel adaus că peste puţin vă voiu scrie iarăşi, ori de aici, ori de nu, dela Giurgiu. Mi-a părut bine, că întâlnind aici pe Maniu Droc bătr., Petru Vidrighin şi Bucur Sturzu, mi-au spus că sunteţi sănătoşi. Pe copii îi sărut dulce. Inchinăciuni de sănătate surorilor, socrului Păr. I. Bratu şi celorlalţi. Atotputernicul să ne împlinească dorinţele noastre. Rămân al Sfinţiei Tale

cinstitoriu fiu
Savva

Luni în săpt. Patimilor, Iaşi, în 9 April 1856

Preaiubite Tată!

VII. Nădăjduesc că scrisoarea mea care ţi-o-am trimis din Braila împreună cu a Ex. Sale P. Episcop, în 29 Martie a. c. o vei fi primit. Drumul meu din Braila, l-am făcut la Focşani, oraş în graniţa Moldaviei de către România, într'o zi. Dar ce să-ţi spun, în toată călătoria mea n'am pătimit atâta, cât într'acea zi. Inchipueşteţi o câmpie întinsă cale de 5 poşte pe care abia zăreşti unde şi unde câte un sătuţ de bordee aşa zicând, dimineaţa când am pornit, pulbere, apoi vânt cu ploaie mai până seara necontenit, adaugă lângă aceastea o căruţă mică de poştă cu 4 cai, în care abia încăpuse lada mea de drum în lung, iară eu am şezut pe ea cum am putut, fiind silit a mă mai ţinea şi de fusceii loitrelor ca să nu fiu aruncat jos din mânătura cea iute a vizitiului, în astfel de năcaz nici că mi-au mai venit poftă de a mânca, până ce am ajuns în Focşani seara, stropit, plin de tină de sus până jos, am avut însă parte de bunda carea mi-au apărat trupul de picu.

In Focşani am şezut trei zile, adecă până Luni dimineaţa săptămâna Floriilor. Apoi am plecat mai departe la Bârlad, alte 5 poşte. In acest drum care era să-l fac într'o zi, am avut alte neplăceri cu forştiănarii (?) din pricina beţiei, încât am trebuit peste noapte să rămân într'un sat de laturea drumului, şi aşa în ziua următoare Marţi,

alt năcaz, că era să ne rămână un cal în drum de ostenit, am ajuns înaintea prânzului la Bârlad. Aici drept răsplată ostenelelor avute, am petrecut în aceiaşi zi foarte bine cu maiorul Vinkler şi ofiţerii de husari, fiind poftit la prânz şi la cină. A doua zi, Miercuri, mi-am isprăvit până la 10 ciasuri slujba mea la soldaţii husari şi numai decât am şi pornit la Iaşi, cale de 9 poşte, care le-am făcut în 2 zile, mai cu seamă pe timp ploios. Noaptea o am petrecut în oraşul Vaslui în casa unui boier. Cele de lipsă, cină, aşternut, mi-s'au dat încât am fost mulţumit. Aceasta în Ţara Românească nu mi s'ar fi întâmplat poate, dară Moldovenii se arată oameni mai prietenoşi şi mai iubitori de străini.

Aici în Iaşi, am ajuns Joi noaptea, cam plin de apă, m'am fost şi cam răcit şi Vineri, nu-mi era tocmai bine, însă acum laudă lui Dumnezeu, mă aflu iară sănătos. Sâmbătă, mi-am făcut vizitele D. D. Generariu şi P. Mitropolit al Moldovei. Şi până încât sânt de preţuit de aceşti Domni mari, poţi cunoaşte de acolo, că Duminecă în ziua de Florii, Ex. Sa D. Feldmarşal Leitnant Groful Par, mi-au făcut aceia cinste deosebită, de au venit cu caleasca la cvartirul meu să mă cerceteze, dară n'am fost aşa de norocos să fiu acasă, căci tocmai atunci mă aflam după săvârşirea Liturghiei la Păr. Mitropolit, la gustare, aşa dară mi-au lăsat numai un bilet şi s'au dus.

Astăzi, îmi încep slujba cu soldaţii, cari sânt aproape la 700, voiu avea de lucru, dară în săptămâna asta până Sâmbătă, prin urmare serbătorile Paştilor, le voiu petrece aici, nefiindu-mi cu putinţă precum socoteam şi mă sileam din toate puterile, ca să le serbez acasă în cercul familiei.

Vă poftesc din inimă, ca aceste sfinte zile să le petreceţi împreună cu soţia şi copiii, sănătoşi, veseli şi mulţumiţi şi eu nădăjduesc că mie aici la Paşti încă nu-mi va lipsi alta, decât numai bucuria că nu mă aflu între casnicii mei. Decumva nu vă voiu mai putea scrie, să ştiţi că pe săptămâna Luminată, poate pe Joi, pornesc cu ajutoriul lui Dumnezeu de aici mai departe, ori la Botoşani, ori la Roman, Piatra şi Bacău, apoi mi-am săvârşit călătoria, pe toată întâmplarea însă fără asta vor mai trece vr'o 3 săptămâni, până ce vrând Dumnezeu ne vom vedea iarăşi, carea din tot sufletul o doresc. Rămâneţi sănătoşi.

Incăodată serbători fericite poftesc la toţi. Al Sfinţiei Tale

iubitor fiu

P. Savva

Iaşi, în 13 Aprilie 1856

Iubită soţie!

VIII. Eu ştiu prea bine, că ţie îţi va cădea cu greu, că aceste sfinte serbători ale Învierii, acum în doi ani, nu le-am putut petrece laolaltă în bucurie cu părinţii şi copiii noştri; dară numai sănătate să ne dăruiască Dumnezeu şi viaţă, apoi ne vom putea bucura şi petrece în toate zilele în folosul şi procopsirea copiilor noştri, care eu o ţin de cea mai mare şi mai adevărată bucurie şi petrecere, dacă mă pot adecă osteni şi jertfi pentru dânşii, ca să le las în urmă-mi un nume bun şi şi numele lor să fie în cinste.

Tu vezi prea bine, că eu nu caut plăcerile mele, ci numai aceia ce poate aduce pentru vremea viitoare vreun folos sau cinste fiilor noştri; pentru aceia nădăjduim şi sânt încredinţat că şi tu cugeţi asemenea ca mine şi depărtarea mea aceasta de voi la astfel de zile însemnate, nu te va mâhni.

Eu sunt liniştit în cugetul meu, că tu ca o mamă bună şi găzdoaie harnică, lucrurile casei le porţi ca şi până acum cu cea mai mare îngrijire. Dumnezeu să-ţi ţină numai sănătatea şi viaţa, dară şi tu te grijeşte de prea multă osteneală.

Doriam de mult să primesc vre-o scrisoare, mai cu seamă dela cumnatul Pinciu, cărui am scris de atâtea ori şi până acum n'am primit batăr o slovă, încât nu ştiu dacă veţi fi toţi deplin sănătoşi. O nădăjduesc însă.

Eu mai am încă patru oraşe în Moldova, care trebue să le cercetez, adecă: Roman, Peatra, Bacău, Botoşani apoi cu ajutorul lui Dumnezeu mă voiu întoarce prin Bucovina acasă, fiindcă pe acolo mi se vine drumul mai drept, până când dară ne vom vedea iarăşi vor mai trece vr'o trei săptămâni. Joi, pe săptămâna luminată voi porni de aici la Roman şi de acolo mai departe, după ce-mi voi isprăvi slujba mea.

Poartă grijă ca să se lucre şi samene şi grădinuţa dela casele din sat. Tati, i-am trimis Marţi, o scrisoare prin poştă. Socotesc că o va fi primit până acum, dela D. Pr. Hania. Grijeşte şi pentru tata ca să aibă mulţămire întru toate. Vezi de trimite şi chiria casei şi şi mâncare pentru gazda lui Dan, mi se pare că sânt acum două luni de plată, decumva n'ai mai plătit ceva. Pentru Nuţa, voi plăti eu, când mă voiu întoarce. Constanţa să se poarte la lucru şi la carte, că voiesc să văd, ce sporiu au făcut de când lipsesc de acasă.

In deobşte spune copiilor din partea mea să se poarte bine, să înveţe bine şi să fie ascultători. Pe Savu şi pe Vasilie îl sărut dulce, cred că sunt sănătoşi. La Alexandria n'am fost, aşa nu m'am putut întâlni cu Savu.

Rămâi sănătoasă *P. Savva*

Botoşani, în 22 Aprilie 1856

Preaiubite Tată !

IX. De astă dată îţi scriu din locul cel mai depărtat al trimiterii mele, şi sînt numai vr'o trei poşte depărtat de graniţa Bucovinei. Era să mă reîntorc prin Bucovina, pe la Cernăuţi după cum îţi scrisesem din Iaşi, Luni în săptămâna Patimilor, dară văzând că e un înconjur de vr'o câteva poşte şi urându-mi-se de atâta călătorie, ba şi dorind să vă văzu cât mai în grabă, mi-am propus să mă reîntorc acasă pe drumul cel mai scurt.

Aşa dară după săvârşirea slujbei mele aici, unde se află peste 300 soldaţi de legea noastră, Miercuri voi porni la Roman, opt poşte către Ardeal îndărăpt, socotesc că şi de acolo vă voiu putea scrie, căci asta e singura mea mângăere în această călătorie îndelungată, ca prin scrisori să-mi astâmpăr încâtva dorirea de a vă vedea iarăşi sănătoşi.

In oraşul acesta n'am aflat până acum acea mulţămire, carea o am avut în alte oraşe, pe unde am călătorit, cunoştinţă n'am putut face cu nimeni, fiindcă nu mă pot mişca din casă din pricina ploii şi a tinei cei cleioase, de care se încarcă picioarele mergând.

In Iaşi, mi s'au rânduit cvartir la un Protopop-Econom al Mitropoliei, carele s'au arătat cu multă dragoste către mine. Am aflat acolo mai mulţi profesori şi un doctor ardeleni de ai noştri, şi anume pe Laurianu, şi Doct. Ţinţăreanu, născut Braşovean, aceştia m'au întâmpinat foarte prietineşte şi în serbători am prânzit mai tot la dânsul.

Ceremoniile Invierii în Dumineca Paştilor, noaptea la 12 ciasuri după obiceiul de aici, s'au ţinut cu mare pompă de Mitropolitul în fiinţa de faţă a Prinţului Domnitor (Vodă) a Miniştrilor şi a celorlalţi boieri şi diregători mai mari. Miliţia din parte-mi, încă au mărit serbarea aceasta prin puşcături la vreme hotărâtă. Slujba împreună cu Liturghia, săvârşită la trei ciasuri dimineaţa. După eşire din biserică se face gustare, apoi cei mai mulţi se culcă şi pe 10—11 ciasuri încep vizitele de gratulaţie. Eu încă am fost faţă la vizita ce s'au făcut lui Vodă din partea clerului cu Mitropolitul în frunte şi

din partea Miniştrilor şi a altor boieri mari. Un lucru foarte pompos şi vrednic de văzut. Vecernia, se ţine în ziua de Paşti la 2 ciasuri după amiazi şi la Mitropolie se ceteşte Evanghelia în mai multe limbi. Biserici în Iaşi ca şi în Bucureşti sânt multe, dară nu se află nici una mare şi pompoasă, cum cere trebuinţa unei cetăţi de reşedinţă a Domnitoriului şi a Mitropolitului, mai cu seamă pentru praznice mari. De şi în Iaşi s'au zidit de fostul Mitropolit Veniamin o astfel de biserică mare cu 4 turnuri pe carea s'au cheltuit milioane, dar ce folos, că tocma când o fost isprăvită, s'au surpat bolta toată şi de partea stângă s'au crepat zidul şi acum stă mai bine de 10 ani părăsită şi în mijlocul oraşului, fără ca să se mai îngrijască cineva de reparatura ei. Preoţi, pe la toate bisericile sint mai mulţi decât ar avea poporenii lipsă, pentru aceia şi prea puţini procopsiţi.

Eu ştiu, că Sfinţiei Tale îţi va cădea cu greu în lipsirea mea de acasă îndoita sarcină a slujbei preoţeşti şi a economiei, însă te rog pe cât poţi te păstrează, ca să avem cu toţii bucuria de a te avea încă mulţi ani în mijlocul nostru. Nădăjduesc, că nu va mai trece mult şi ne vom vedea iarăşi sănătoşi. Eu din parte-mi, cât îmi stă în putinţă mă silesc să mă întorc cât mai curând acasă. Dee Dumnezeu să ne întâlnim sănătoşi. Pe aici am văzut cucuruzu răsărit, flori de pomi încă din ziua de Paşti. Grânele sînt frumoasă cele de toamnă. Neguţătorii pe aici primesc pentru mărfuri cumpărate mai bucuros bancnote de cât argint, sau aur. Rămâneţi sănătoşi. Al Sfinţiei Tale

iubitoriu fiu
P. Savva

INVĂȚĂTURILE DUHOVNICEȘTI ALE CĂLUGĂRILOR CALIST ȘI IGNATIE, CEI NUMIȚI XANTOPOLI [1]

Traducere de Preot GHEORGHE SECAȘ
Misionar eparhial

CAPITOLUL X

Domnul nostru Iisus Hristos în vremea pătimirii sale mântuitoare a lăsat ucenicilor săi aceste trei ca moștenire și voință a sa din urmă, asemenea și după Inviere.

Domnul nostru Iisus Hristos cel bun cu inima și plin de iubire, atunci când de bună voie s'a apropiat de Patima Sa, precum și atunci când după înviere s'a arătat apostolilor Săi, ba chiar și-atunci când s'a pregătit să se întoarcă la Tatăl, care este al Său după fire și al nostru din milostivire (har), ca un adevărat părinte care iubește pe ai săi (Ioan 13, 1), a lăsat tuturor alor Săi aceste *trei* (rugăciunea, pacea și dragostea) ca o ultimă voință a Sa și blândă îndemnare, ca o dulce și neîndoielnică comoară, ca o nesguduită și de Dumnezeu dăruită moștenire. Aceasta a făcut-o, când înainte de patima Sa fiind, a zis ucenicilor Săi (Ioan 14, 14): „Orice veți cere întru numele meu, eu voi face. Și (Ioan 16, 23—24): „Amin amin grăiesc vouă: orice veți cere dela Tatăl *în numele meu,* va da vouă. Până acum n'ați cerut nimic în *numele meu;* cereți și veți lua ca bucuria voastră să fie deplină. Și (Ioan 16, 26): „Intr'acea zi *în numele meu* veți cere"... Și iarăși după înviere (Marcu 16, 17 și urm.): „Celor ce vor crede aceste semne vor urma: *în numele meu* draci vor scoate, întru limbi nouă vor grăi". La aceasta mai adaugă acela care s'a odihnit la pieptul Mântuitorului, (Ioan 20, 30 și 31): „Multe încă și alte semne a făcut Iisus înaintea ucenicilor săi, care nu sunt

[1] Urmare dela p. 34.

scrise în cartea aceasta; iar acestea s'au scris ca să credeţi că Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu şi crezând *viaţă să aveţi întru numele lui.* Iar apostolul Pavel (Filip. 2, 10): „Ca *întru numele lui* tot genunchiul să se plece"... In Faptele Apostolilor stă scris 4, 8 şi 10: „Atunci Petru, umplându-se de Duhul Sfânt, a zis către dânşii: Cunoscut să fie vouă tuturor şi la tot poporul lui Israil că *întru numele lui Iisus Hristos* Nazarineanul pe care voi l'aţi răstignit, pe care Dumnezeu l'a înviat din morţi, întru acela stă acesta înaintea voastră sănătos". Ceva mai încolo (Fapte 4, 12): „Şi nu este întru alt, întru nimic mântuire, pentrucă nici un *nume nu este dat sub cer oamenilor spre mântuire* decât acesta". Şi iarăşi Mântuitorul (Mat. 28, 18): „Datu-mi-s'a toată puterea în cer şi pe pământ".

(In al doilea rând) pacea, pe care Dumnezeu-Omul, Domnul nostru, a arătat-o apostolilor săi înainte de răstignirea Sa (Ioan 14, 27): „Pace las vouă, pacea mea dau vouă". Şi (Ioan 16, 33): „Acestea am grăit vouă ca întru mine pace să aveţi".

(In al treilea rând dragostea) (Ioan 13, 34): „Poruncă nouă dau vouă ca să vă iubiţi unul pe altul". (Ioan 15, 9 şi 10): „Precum m'a iubit pe mine Tatăl şi eu v'am iubit pe voi, rămâneţi întru dragostea mea. De veţi păzi poruncile mele, veţi rămânea întru dragostea mea precum eu poruncile Tatălui meu am păzit şi rămân întru dragostea lui". Asemenea după Inviere se arată adeseaori ucenicilor săi dându-le pacea sa şi zicând: *„Pace vouă"*.

Ar putea zice cineva, pe drept cuvânt, că prin cele trei mari lucruri, pe care le-am tâlcuit aici, câştigăm alte trei minunate daruri şi-anume: *curăţenia inimii, luminarea (sufletului) şi desăvârşirea (duhovnicească).*

CAPITOLUL XI

In aceste trei sunt întreţesute toate virtuţile.

Viaţa în Dumnezeu este ca un „lanţ" de mare preţ, un fir lucrat cu aur, întrucât împreunează în sine o virtute cu cealaltă, legându-le şi ţesându-le laolaltă în desăvârşită sfinţenie, alcătuind o purpură cerească de Dumnezeu lucrată. Iar toate împreună desăvârşesc apoi singura lucrare, care

să în aceea, să îndumnezeească pe omul care trăieşte în cuviinţă potrivit lor (virtuţilor); dat fiind că ele cuprind în sine multe încheieturi şi legături de credinţă, de nădejde, de smerenie, de pace şi de dragoste întru strigarea numelui de vrednicie plin şi de isbăvire aducător al lui Iisus şi întru alcătuirea pomului de trei ori desăvârşit, sădit de Dumnezeu întru adevăr şi care dă viaţa (Apoc. 22, 2). Cel ce în viaţa pământească este altoit în acest pom şi ţine de el, acela primeşte drept rod nu moartea ca Adam, ci veşnica, de moarte sloboda viaţă.

CAPITOLUL XII

Darul trimiterii Duhului Sfânt celce vine dela Tatăl, se împărtăşeşte credincioşilor în Iisus Hristos şi în numele Său cel sfânt.

Da, darul trimiterii Duhului Sfânt, carele din Tatăl purcede, se împărtăşeşte credincioşilor în Hristos Iisus şi'n numele Său cel sfânt. Ne-o spune însuşi desăvârşitul Dumnezeu şi iubitorul de oameni Domnul nostru Iisus Hristos, când zice Apostolilor săi (Ioan 16, 7): „De folos este vouă ca să mă duc eu; că de nu mă voi duce eu, Mângâitorul nu va veni la voi, iar de mă voi duce îl voi trimite pe el la voi", şi (Ioan 15, 26): „Iar când va veni Mângâitorul, pe care eu îl voiu trimite vouă dela Tatăl" şi iarăşi (Ioan 14, 26): „Iar Mângăitorul Duhul cel Sfânt, pe care-l va trimite Tatăl întru numele meu".

CAPITOLUL XIII

Prin sfinţii noştri Părinţi, cari au stat sub înrâurirea Duhului Sfânt celce locuia într'înşii, ni-a arătat să ne rugăm Domnului nostru Iisus Hristos cerându-i milostivirea.

Drept aceea cunoscuţii noştri conducători şi învăţători (duhovniceşti) cei ce stau sub înrâurirea Duhului Sfânt, carele locuieşte în ei, învaţă cu multă înţelepciune, toţi fără deosebire, dar mai ales aceia, cari şi-au ales lupta duhovnicească a dumnezeeştii *„linişti" (— Isihia —).* Ei s'au făgăduit înaintea lui Dumnezeu, de-a se despărţi de lume şi de-a se *„odihni întru Duhul"*. Aceştia ne învaţă, ca mai

presus de orice altă faptă aleasă şi silinţă duhovnicească, să ne rugăm *„în inimă"; să chemăm plini de încredere milostivirea lui Dumnezeu şi să facem din numele Său întru tot sfânt şi dulce comoara de rugăciune şi lucrul de preţ al vieţii şi străduinţelor noastre.*

Să purtăm numele Domnului necontenit în inima noastră, în duhul nostru, pe buzele noastre; să respirăm în el şi cu el, să trăim cu el, să ne mişcăm cu el în somn sau în trezvie, să mâncăm şi să bem cu el şi pentru a spune într'un cuvânt, să ne silim a face totul în acest chip.[1]

Lipsind acest nume (al Domnului), toate nenorocirile se năpustesc, nimic folositor nu ne vine la 'ndemână; pe de altă parte el fiind de faţă, orice lucru protivnic piere; din tot ce este bun, nimic nu lipseşte şi nu rămâne nimic care n'ar putea fi îndeplinit, precum ne-o spune însuşi Domnul nostru (Ioan 15, 5): *„Cela ce rămâne în mine şi eu întru el, acela aduce roadă multă, că fără de mine nu puteţi face nimic"*.

Lucrarea aceasta, înfricoşată şi cutremurătoare pentru orice făptură, a *chemării numelui,* mai presus de orice nume şi cuvânt, voim noi nevrednicii s'o îndeplinim cu toată încrederea şi 'n acelaş timp ducând mai departe firul expunerii de faţă, să păşim înainte cu tălmăcirile noastre.

(Va urma)

---

[1] Vezi K. Popov: Invăţătura sf. Diadohul etc. in: „Trudy" 1902.

(Nota traducătorului: Cu acest capitol se încheie introducerea celor doi Xantopoli. Cu capitolul 14 şi următoarele, ei intră în materia propriu zisă, tratând despre inefabila virtute a rugăciunii mintale, a rugăciunii inimii prin mijlocirea căreia, cel ce o practică, ajung la vederea mintală a luminii cereşti).

PREDICĂ LA DUMINECA „FIULUI PIERDUT"

De Preot MIHAIL NEAGU
Duhovnicul Academiei teologice „Andreiane"

Iubiților credincioși!

Un gânditor creștin a spus că dacă, printr'o întâmplare oarecare, s'ar pierde toată Sf. Scriptură și ar rămânea numai pilda „fiului risipitor", ar fi deajuns ca pe baza acesteia să se reconstituiască întreg adevărul religios creștin. Căci de multe ori ne-a vorbit Fiul lui Dumnezeu, și multe pilde în veci grăitoare ne-a lăsat, dar nici una nu este atât de apropiată de viața sufletului nostru ca aceasta.

Oridecâteori cetim această pildă, sau o auzim cetindu-se în sf. biserică, vrând-nevrând ne întrebăm: „Nu cumva sunt eu, Doamne, fiul cel pierdut"? Eu simt că noi ne-am ridicat, cu păcatele noastre, împotriva lui Dumnezeu încă din tinerețea noastră. Simt că „fiul pierdut" este un om ales față de noi.

El s'a depărtat de voia lui Dumnezeu. L-a părăsit pe Dumnezeu. A plecat în altă țară, în altă lume. A ieșit din voia lui Dumnezeu și a intrat în slujba celui necurat. S'a temut de Dumnezeu că-l vede, și a intrat în slujba întunerecului, — ca faptele lui să fie în veci necunoscute. S'a temut, că Dumnezeu toate le știe, și a încercat să scape de sub strălucirea luminii veșnice. De aceea s'a dus departe, unde omul ajunge numai cu gândul.

Bietul om nu știa că noi numai prin puterea lui Dumnezeu valorăm ceva. El nu știa că Dumnezeu este în tot locul. „Că de mă voi sui la cer, Tu acolo ești. Iar de mă voi scobori la iad, Tu de față ești".

„Fiul cel pierdut", ca un păgân nepăsător, și-a părăsit părinții, lăsându-i pradă durerilor, grijilor și suferințelor. N'a simțit remușcări în sufletul său când și-a lăsat mama stinsă de plâns. Nu s'a gândit la soarta tatălui său pe care-l părăsește. El era orbit de păcat. Era mânat de un singur

gând: să scape din ochii părinţilor, să fie necontrolat, să poată face ce vrea.

Biet suflet de om tânăr, în ce hal ai ajuns! Ai rupt legătura sfântă dintre tată şi fiu, care este legătura cerului cu pământul. Ai părăsit o lege sfântă, în care a trăit o lume întreagă, şi te-ai aruncat în necunoscut, unde te pândeşte străinul şi duşmanul. Ai părăsit dragostea, ca să te pândească vrăjmăşia. Ai părăsit mila, ca să ai parte de dispreţ. Ai părăsit ocrotirea, ca să ajungi alături de porci. Ai părăsit casa părinţilor, ca străinul fără suflet să te jupoaie. Ai părăsit sufletul de mamă, ca să rămâi gol de haine şi mai gol de bogăţia sufletului. Ai părăsit cinstea, ca să rămâi flămând, în chinuri şi suferinţe, şi mai ales să-ţi pierzi podoaba inimii, curăţenia vieţii. Ţi-ai dispreţuit părinţii şi voia lui Dumnezeu, ca să rămâi fiul nimănui, părăsit, hulit şi batjocorit, — pentrucă ţi-ai pierdut ţinta vieţii.

Eu găsesc, iubiţilor credincioşi, că fiul acesta pierdut, în starea în care se afla, era mai bun decât noi. El a greşit ca om tânăr, când sufletul este în sbucium grozav; noi păcătuim şi mai amar, acum la bătrâneţe. El a greşit, dar s'a pocăit; noi însă nici până azi. El, din mijlocul suferinţelor, a strigat: „Tată greşit-am la cer şi înaintea Ta, şi nu sunt vrednic a mă numi fiul tău" (Luca 15, 21); noi însă nu vrem să recunoaştem că din cauza noastră suferim, şi nici nu ne întoarcem la Dumnezeu cu toată inima şi cu toată viaţa noastră. Noi suntem împietriţi cu inima, şi de aceea nu poate fi mântuire sufletului nostru. Noi suntem mândri, de aceea soarta noastră este peirea.

Dacă am fi cu adevărat temători de Dumnezeu, am simţi că ne aflăm pe o cale greşită, şi ne-am întoarce la Domnul. Cum însă suntem creştini numai cu numele, ne înşelăm pe noi înşine şi trăim în afară de voia lui Dumnezeu, trăim în păcate! Dar să nu uităm, că „pierduţii... cu nici un chip nu vor intra întru împărăţia lui Dumnezeu" (I Cor. 6, 10). Noi trebue să ştim „hotărîrea lui Dumnezeu, că cei ce fac asemenea lucruri, sunt vrednici de moarte" (Romani 1, 32).

Dar mila lui Dumnezeu este neţărmurită. Dragostea lui întrece orice închipuire a priceperii noastre. El vrea să avem viaţă. „Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci să

se întoarcă şi să fie viu". El vrea să ne vadă fericiţi. De aceea ne aşteaptă să ne întoarcem către El. Nu e prea târziu nici acum în ceasul al unsprezecelea, iubiţilor credincioşi, Domnul ne aşteaptă cu dor şi dragoste. El este neliniştit de întârzierea noastră.

Dacă Domnul n'a respins pe vameş şi pe desfrânată, nici pe noi nu ne respinge.

Dacă nu s'a sfiit să-şi pună mâinile pe ochii orbilor, nici de noi nu se sfiieşte ca să ne dea deslegarea de păcate.

Dacă nu s'a scârbit de leproşi, nici de noi nu se va scârbi

Dacă cu drag s'a dus să-l învieze pe Lazar din morţi, şi nouă ne va da viaţă.

Dacă tatăl l-a primit pe fiul său pierdut cu braţele deschise, şi pe noi ne primeşte Dumnezeu.

Dacă suntem goli de fapte bune, el ne îmbracă întru vrednicie.

Dacă suntem flămânzi de pe urma suferinţelor, el ne satură, căci masa ne aşteaptă aşternută gata.

Dacă ne lipsesc podoabele necesare, el ne pune inel de aur în deget, ca un semn sfânt al legăturii nedespărţite dintre om şi Dumnezeu.

Dacă ne întoarcem cu căinţă, nici o putere din lume nu ne mai poate despărţi de Dumnezeu. „Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos"? zice sfântul Apostol Pavel „năcazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau golătatea, sau primejdia, sau sabia?" (Rom. 8, 35). Dacă am fost pierduţi, prin Dumnezeu aflăm mântuirea. Dacă am fost morţi în păcate, prin Dumnezeu primim viaţa. O adevărată minune este mila şi dragostea lui Dumnezeu. *El ne mântueşte nu pentru vrednicia noastră, ci pentru marea mila Sa.* Noi ştim că „ceea ce este cu neputinţă la oameni, cu putinţă este la Dumnezeu" (Mat. 19, 26). Acest îndemn de încredere în ajutorul lui Dumnezeu este cu atât mai hotărîtor pentru noi când ştim, că nimenea din cei ce şi-au închinat viaţa Domnului nu pot rămânea nerăsplătiţi. Căci toţi ceice au lăsat ale lumii... „pentru numele meu" zice Domnul, „însutit vor lua, şi viaţă veşnică vor moşteni" (Mat. 19, 29). Amin.

ATITUDINI

UN DETRACTOR AL ORTODOXIEI: ARHIMANDRITUL APOSTAT TEODOSIE BONTEANU

N'avem obiceiul să prăpădim vremea şi cerneala răsboindu-ne cu morţii. Dar când se îngroaşe gluma, trebue să punem mâna pe peană, s'o implântăm în abces fără milă şi s'o răsucim ca să se scurgă tot puroiul. Cititorii acestei reviste, a căror conştiinţă ortodoxă e mai trează şi mai simţitoare ca oricând, au dreptul să afle tot adevărul, ca să se poată împotrivi răului cu fruntea sus.

Există în Biserica noastră ortodoxă un soiu de oameni pricinaşi cari — cu ce drept? — îşi fac o meserie din a lovi sistematic în scăderile reale sau imaginare ale unuia sau altuia din mădularele acestei Biserici. Metoda e infamă şi perfidă, iar celce se slujeşte de ea e cel puţin un netrebnic certat cu cele mai elementare reguli de bună cuviinţă. Netrebnicii aceştia se înverşunează împotriva instituţiei sfinte — în care continuă totuşi să rămână nominal, pentruca naivii să le atribue aureolă de reformatori imaculaţi — maicuseamă din pricină că rânduelile Bisericii noastre nu le îngădue anumite sburdălnicii şi aranjamente dubioase. Pun mâna pe condeiu şi lovesc în cine le iese înainte, cu dibăcia cu care ar mânui parul. Şi cum Biserica nu se poate apăra cu jandarmii, ea trebue să se resemneze ca leul îmbătrânit din fabulă, în coastele căruia isbeau copitele nemintosului asin, nădăjduind că furioşii îşi vor stâmpăra dela o vreme pornirile belicoase.

Lucrurile s'ar aranja dela sine, dacă pe de lături n'ar rânji profitorii. De dincolo de gard, spionează orice mişcare de-a noastră „Unirea" blăjană, „Cultura unită", care în aceleaşi ape tulburi înoată, un Iosif Frollo, un „ilustru anonim" ca dr. I. Stanciu dela Craiova şi alţii croiţi din aceeaşi pănură pricinaşe, cari notează şi citează cu o satisfacţie feroce orice vorbă mânioasă pe care ortodocşii aproximativi o aruncă în obrazul Bisericii noastre.

Aşa s'a menţinut boldul papal implântat în trupul românismului: prin defăimări dezonorante, prin aranjarea unei publicităţi vaste minciunii şi prin cultivarea scandalului. Aşa înţelege să-şi menţină şi în viitor influinţa nefastă pe care o are asupra unei fracţiuni a neamului nostru: căldărind — de preferinţă cu mărturii ortodoxe — orice opintire înspre mai bine a Ortodoxiei naţionale şi a slujitorilor ei.

Noi am spânzurat adeseori la stâlpul ruşinii nume de-ale celor cari lovesc până la sânge în Biserica ce-i ocroteşte oridecâteori îi apucă fierbinţelile. Cândva, o să dresăm o listă completă a

acestora, arătându-le păcatele fără nici o consideraţie faţă de rangul ce-l au sau de serviciile bune pe cari ni le-ar fi făcut oarecând. Până atunci, nu vom conteni să cerem Sfântului Sinod să ia măsuri împotriva lor, aplicându-le procedura uzitată la romano-catolici faţă de ceice se răsvrătesc şi ne ponegresc. Pentru rapida şi sigura lor identificare, recomandăm supremului for al Bisericii noastre calea cea mai comodă: să răsfoiască — cu grije — publicaţiile eterodoxe amintite. Delicvenţii pe cari îi vizează fabula lui Gr. Alexandrescu („Toporul şi pădurea"), vor fi uşor recunoscuţi. Protivnicii noştri le citează numele cu caractere cursive, iar „facerile" — dintr'o prudenţă cu tâlc — de cele mai multe ori „fără nici un comentar".

Fireşte că uniaţia primeşte cu braţele deschise pe orice ortodox certat cu buna rânduială din Biserica noastră. Pasă-mi-te are nevoe dumneaei de documente cu cari să-şi justifice vitalitatea. Şi mai mult decât atât: să dovedească celor lesne crezători că deşi prozelitismul este interzis tuturor cultelor din ţară, totuşi numărul celorce se îmbulzesc să răsbată la „adevărul cel viu", care'n Vatican sălăşlueşte, este atât de mare (?), încât îşi poate îngădui luxul de-a cita din când în când câte un exemplar din cireada lor. De calitatea „convertitului" nu se sinchiseşte atâta. Poate fi oricât de negru. Că doar de aceea are la dispoziţie lada cu indulgenţe, ca să-l spele de orice întinăciune şi mai alb decât cu isop să-l facă.

„Convertirile" acestea se săvârşesc prin cucerire *şi prin* răpire. *Mai trebue să vă spun că în ochii şi'n monitoarele uniate orice convertit e un* cucerit *de „adevărul" cel de-atâteaori strâmbat de către poftitorul de mărire seculară episcop al Romei? Au un dar extrem de curios aceşti înspăimântaţi fraţi ai noştri: transformă la repezeală — probabil cu dispensă papală, care se dă pentru toată trebuinţa — până şi răpirile silnice în convertiri benevole. Ca atare, desbinarea religioasă dela 1700 e proclamată lucrare a Providenţei. Să nu cutezi să spui unui unit crescut la Roma ce-a fost ea de fapt, că-l ultragiezi. Adevărul trebue să corespundă numai decât veninoaselor propoziţii şi teze şi parateze memorizate sârguincios şi fără nici un control în şcoala romană, căci altfel nu-i adevăr.*

Cel mai proaspăt convertit dela Ortodoxie la uniaţie, este arhimandritul Teodosie Bonteanu. Numitul este o captură preţioasă pentru uniaţie, nu prin valoarea sa personală — care-i nulă — ci prin rangul pe care Dumnezeu ştie cum l-a putut dobândi în monahismul ortodox. Ca atare, trebuia lansat cu surle şi arămuri strigătoare, pentruca nepricepuţii de „schismatici" ortodocşi să înţeleagă că ceasul intrării noastre în ascultarea „Sfântului Părinte" a sunat, iar uniaţia să se aleagă cu cât mai mult profit din manevrarea dibace a acestui caz.

Uitarea de sine a fostului arhimandrit ortodox Teodosie Bonteanu s'a consumat de mult. In Februarie a. c. se'mplinesc doi ani de când a apărut mărturisirea de credinţă a apostatului. E o carte

lată şi groasă, lipsită de orice valoare ştiinţifică. Nu face deloc impresia că ar fi ieşit din peana unui fost călugăr ortodox — afară de iscălitură. Prea-i bogată în dedesupturi caracteristice sufletului complicat al unui iezuit bunăoară, ca să ne poată face să credem că ar reprezenta chinurile naşterii celei de a doua, întru romano-catolicism, ale numitului.

Nu-i vina noastră dacă ea n'a avut nici un răsunet în cei doi ani cari au trecut dela apariţia ei. Iar faptul că „Cultura creştină" se ocupă de ea abia în nr. 10—11 (Oct.—Nov.) 1938 e o dovadă destul de clară că rezultatele scontate după atâta cheltuială cu tipărirea şi plasarea ei, n'au fost atinse. Bomba montată la Cluj sau la mănăstirea bazilicană dela Bixad — cea cu calendarul de pomină pe care l-am înfierat oarecând aici — n'a explodat. A înăduşit-o ignorarea complectă ce i-a arătat-o obştea românească cea cu bun simţ, care începe să-şi dee seama tot mai bine că uniaţia nu-i poate servi altceva, chiar când blidul ce i-l îmbie e de aur, decât ceea ce are în prisosul ei: linte şi venin.

Numele lui Teodosie Bonteanu n'ar fi apărut în această revistă niciodată dacă „Cultura creştină" dela Blaj n'ar fi sărit, întru cele din urmă, în ajutorul „Unirii", ca să facă reclamă călugărului apostat, elogiind lucrarea care se spune că ar fi făcută de el şi punându-i la dispoziţie pagini întregi ca să-şi tipărească nişte impresii de călătorie de prost gust, în cari batjocoreşte spiritul grecobizantin. Aşa însă, închipuindu-ne că numitul trebue să fie o faţă spectaculoasă, am purces la adunarea informaţiunilor cuvenite asupra trecutului său ortodox, ca să ştim cu cine avem de-aface. Aceste informaţiuni ni le-a furnizat Păr. Ieromonah Dr. Vasile Vasilache, directorul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei. Iată care-i portretul proaspetei capturi a uniaţiei:

CINE ESTE TEODOSIE BONTEANU?

Un băiat de pe valea Bistriţei, Vasile Bonteanu, se duce la mănăstirea Neamţu. E primit ca frate, pentru mântuirea lui. Stareţul de atunci, pentru a-l avea în o mai apropiată supraveghere, îl ia băiat în casă. Dar ceea ce e rău plămădit sufleteşte, greu se îndreaptă. După multe şi multe greşeli, a fost scuturat ca o slugă netrebnică.

De aici se duse la Galaţi, rătăcind prin port, printre slugi şi hamali, mai mult timp. Apoi, în chip cinstit cred că nu, ajunge la Paris, unde toţi îţi spun că a fost chelner.

După o astfel de tinereţe, plină de studii, petrecută cu jertfelnicie printre slugi, Vasile se duce la Sf. Munte Athos, unde se călugăreşte. Dar nici aici n'a stat mult, căci a venit în ţară, cerând Mitropolitului Pimen, să-i aprobe să stea în schitul Vlădiceni. Nu se instală bine şi se şi prezentă la stareţul dela Neamţu, să fie primit acolo. Stareţul de atunci îi ceru aprobarea Mitropoliei. El arătă o învoire pentru Vlădiceni. Pricepând abia atunci cum toate se fac cu rânduială în mănăstirile noastre, după un timp a venit cu aprobare să stea la mănăstirea Neamţu. Dar aici, fiind bune rânduieli, n'a stat mult timp, căci ca un

netrebnic a fost alungat. Se duse apoi la mănăstirea Secu, unde e pus îngrijitor la camerile de oaspeţi. Dela Secu e trimes ca stareţ la mănăstirea Cetăţuia. Aici, cu ajutorul unor monahi din Eparhia Moldovei, scoase o revistă monahală. Cei din comitet, cerându-i socoteală de sumele încasate, refuză să dea pe faţă taina celor ascunse în sufletul cuvioşiei sale. Inspiratori şi atunci erau papistaşii. El tipărea revista în tipografia papistăşească din Iaşi.

Aceste zigzaguri din viaţa lui sufletească se resfrâng şi în tot ceea ce făcea ca stareţ. Din mila publică clădise o casă, care era cu totul în disarmonie arhitectonică cu ctitoriile domneşti dela acea mănăstire. Dl Prof. N. Iorga, Preşedintele Comisiunii Monumentelor Istorice, îi făcu observaţiile cuvenite. Teodosie Bonteanu, pe un ton al unei mândrii luciferice, refuză cu obrăznicie să primească instrucţiunile profesorului îndreptăţit şi din punct de vedere al ştiinţii şi al dreptului de a corecta neghiobiile. Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit l-a mustrat şi i-a spus să-şi ceară iertare, căci toate acestea le-a făcut din nepricepere, pe care şi-a vădit-o şi prin felul cum a vorbit.

Impins de puţinătatea cuvioşiei sale, scrie dlui N. Iorga, propunându-i o iertare reciprocă! Ceva mai mult, în tramvai, în auzul tuturor, clevetea pe dl N. Iorga. Un profesor din Iaşi, îi scrie dlui N. Iorga toată această clevetire demnă de condamnat şi la cel mai păcătos om.

După multă milogeală cere ca Mitropolia să-l trimită la capela din Baden-Baden, unde ducându-se, n'a putut face nimic. Domnii Epitropi au rămas revoltaţi, căci trăia într'o mănăstire catolică, iar la ei se prezenta într'o atitudine mereu obraznică.

In sfârşit, din nou vine în ţară, cu plângerea de a fi primit la mănăstirea Neamţu. Acolo fiind cunoscut ca un rău element, nu a fost primit. In cele din urmă, a fost trimis ca superior al schitului Pocrov spre ultimă încercare duhovnicească. Aici, contrar obiceiului de a se împărţi venitul cutiei dela biserică între toţi vieţuitorii acelui schit, Teodosie Bonteanu vărsa totul în punga sa. Ceva mai mult, a vândut fânaţul schitului pe suma de 10.000 Lei, pe cari bani deasemenea şi i-a însuşit, lăsând ca pe iarnă, vitele gospodăriei să fie întreţinute probabil cu frunze de brad... ori mai degrabă, să fie şi ele vândute!

Pe dreptul, călugării au raportat stareţului din Neamţu, că nu mai pot fi la ascultarea unui astfel de egumen, care vinde totul pe arginţi... şi aşa a plecat şi de aici Iuda arghirofilul... care apoi s'a sinucis, ca un trădător. Pe Iuda trădătorul, caiafele nu l-au primit şi nu i-au primit nici banii lui, dar papistaşii l-au primit pe trădătorul Teodosie Bonteanu...

Iată cine este Teodosie Bonteanu. Privească acum la această fotografie a lui ortodocşii şi să vadă de cine au scăpat; să se uite la el apoi şi papistaşii şi să vadă cine e savantul lor.

Părintele Dr. V. Vasilache adaugă în scrisoarea ce mi-a trimis: „Socot şi eu că nu-i el autorul, ci el e numai celce a iscălit savantlâcul altora. Dar de altfel cartea nu-i cine ştie ce. Şi la noi (scil. la Iaşi,) au încercat catolicii să-i facă reclamă, dar nu prinde, pentrucă e cunoscut autorul".

Aşadar acesta-i convertitul, cărturarul unit şi colaboratorul „Culturii creştine": un ins certat cu Biserica sa, pe care o părăseşte ca să se poată răsbuna şi să-şi câştige o celebritate ieftină.

GRIGORIE T. MARCU

MIŞCAREA LITERARĂ

INCHINARE INALT PREA SFINŢITULUI PATRIARH MIRON CU PRILEJUL ÎMPLINIRII VÂRSTEI DE 70 ANI (Extras din revista *Biserica Ortodoxă Română* an. LVI (1938), nr. 11—12); Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1938; 294 p.

In numărul precedent al revistei noastre (p. 45), am încrestat la răboj impresionanta sărbătorire al cărei obiect a fost I. P. Sf. Patriarh *Miron*, din prilejul împlinirii venerabilei vârste de 70 ani.

Intre timp, am primit volumul omagial ce i-a fost înmânat ilustrului sărbătorit, din partea comitetului organizator al binemeritatei prăznuiri.

L-am răsfoit şi l-am citit cu interes şi am sfârşit prin a-l admira fără rezerve. Pentrucă impunătorul volum închinat întâistătătorului Bisericii noastre şi primului sfetnic al Tronului în aceste împrejurări de prefaceri radicale a vieţii obşteşti a Românilor, este un mare martor al unor vremuri mari. Şi anume, sub un aspect întreit.

In primul rând, volumul omagial reconstitueşte în linii clare şi sobre nevoinţele trecute pentru Ortodoxie şi Românism ale sărbătoritului, culminând în preamărirea festivă a însemnătăţii chemării Sale prezente şi viitoare. La inventarierea *meritelor câştigate* şi a *aşteptărilor* legate de personalitatea şi aptitudinile primului Patriarh al României colaborează un mănunchiu de nume sonore, cari sunt tot atâtea condee reputate. Dnii *Alex. Lapedatu, G. Ţiţeica, C. Stoicescu* şi *Dr. Sebastian Stanca* scriu rânduri festive despre personalitatea I. P. Sf. Patriarh Miron, considerând-o în ansamblul ei. O altă trupă de maeştri ai condeiului relevează câte-o latură a strădaniilor vechi şi nouă desfăşurate de Patriarhul sărbătorit: *G. Plastara* (Misiunea politică a Patriarhului Miron Cristea), *Dr. V. Gheorghiu* (O audienţă la Sanctitatea Sa Patriarhul Dr. Miron Cristea), Arhim. *Iuliu Scriban* (Biserica ortodoxă română sub păstoria Patriarhului Miron), *Onisifor Ghibu* (Pentru Ungaria da, pentru Germania da, pentru America da, — pentru România nu!), Col. *Gr. Grecescu-Muscel* (Patriarhul Miron ocrotitor şi îndrumător al orfanilor din răsboiu), Econ. *D. Furtună* (Mihai Eminescu şi Patriarhul Miron), *M. Mihăileanu* (Cu „bun cumpăt" şi totuşi un viteaz), Pr. *Haralambie Rovenţa* (Patriarhul Miron şi Biblia), Econ. *D. Georgescu* (Patriarhul Miron organizator al Bisericii ortodoxe române), *N. Corneanu* (Patriarhul Miron un ctitor al şcoalei româneşti), Pr. *G. Cotoşman* (Infăptuirile Patriarhului Miron ca episcop în Banat), Pr. *Vladimir Burjacovschi* (Patriarhul Miron şi Mitropolia Basarabiei), Pr. *Victor N. Popescu* (Patriarhul Miron iubitor şi ocrotitor al copiilor), Protos. *Teofil Ionescu* (Patriarhul Miron povăţuitor şi ctitor al Asociaţiilor creştine) şi *S. Simeonov* (Patriarhul Miron şi Biserica bulgară).

Alături de acest material festiv, volumul în chestiune ne oferă, în partea a doua, o seamă de studii bine gândite şi documentate sever, cari reprezintă tot atâtea contribuţiuni preţioase la studiul istoriei bisericeşti, al Dreptului bisericesc şi al Teologiei în genere. La prima categorie aparţin studiile dlor: *N. Iorga* (Un mitropolit în faţa unui cronicar), *Sextil Puşcariu* (Limba cărţilor sfinte), *S. Mehedinţi* (Un moment decisiv în istoria poporului român), *I. Lupaş* (Oglinda adevărului), Diacon Dr. *Şt. Lupşa* (Contribuţiuni la istoria bisericească a Românilor bănăţeni în secolul XIX), *T. G. Bulat* (Grijile mărunte ale mitropolitului Veniamin Costachi pentru mânăstirea Slatina), *Aurelian Sacerdoţeanu* (Vechimea Mânăstirii Argeşului), *Const. I. Andreescu* (Reacţiuni ortodoxe în contra catolicizării regiunilor carpato-dunărene în prima jumătate a sec. XIII-lea), *I. Ionaşcu* (Şcoala dela Colţea), *Dan Simonescu* şi *Damian P. Bogdan* (Inceputurile culturale ale domniei lui Matei Basarab) şi Diacon *Grigorie T. Marcu* (Un fragment din istoria recunoştinţei Ardealului ortodox faţă de Mitropolitul Andrei Şaguna). Studii de Drept bisericesc semnează dnii: Pr. *Petre Vintilescu* (Primirea şi oprirea de la sfânta împărtăşire), *Şt. Gr. Berechet* (Dreptul vechilor noştri ierarhi la judecarea mirenilor) şi *Gheorghe Cronţ* (Clericii în serviciul justiţiei). Păr. Diacon *C. Săndulescu-Verna* publică un studiu bogat ilustrat despre „Sfânta împărtăşanie în iconografie". O menţiune deosebită i se cuvine strălucitului studiu al dlui *Nicolae Chiţescu*, „Despre îndumnezeirea omului", care arată dece romano-catolicii n'au primit această sublimă învăţătură: fiindcă „n'au înţeles-o cum se cuvine"...

Alături de caldele articole festive şi de studiile erudite pe cari le conţine, volumul în chestiune se distinge printr'o curajoasă şi puternică afirmare a *conştiinţei ortodoxe române*. Cât de necesară este o asemenea atitudine în zilele noastre, nici nu mai trebue să spunem. Pismuiţi dinafară de vecini pe cari simetria fruntariilor României rotunde — şi *veşnice!* — îi supără la ochi, iar înlăuntru loviţi şi măcinaţi metodic de cei ce nu iubesc reazimul nostru de totdeauna — Ortodoxia strămoşească — noi trebue să ne aflăm pururea în stare de veghe. Dl Prof. *I. Lupaş*, veşnic pe baricade, se descurcă senin şi documentat cu una din enormităţile „vedetei" istoricilor maghiari, prof. Alex. Domanovszky. Iar agenţilor Vaticanului, cari agită între noi de ani mulţi, le pun înainte, spre îndelungă meditare şi fără nici o pornire belicoasă, o seamă de probleme interesante, dnii: *Dr. V. Gheorghiu, Sextil Puşcariu, S. Mehedinţi, Const. I. Andreescu* şi *Nicolae Chiţescu*. Ne rezervăm plăcerea de-a le servi celor interesaţi, câte un fragment.

Volumul — care poartă pe frontispiciu un splendid portret al I. P. Sf. Patriarh Miron, urmat de o prefaţă meşteşugită a comitetului de organizare — este un eveniment literar de prim rang. Lucrat în condiţii tehnice excepţionale, pentru cel ce-l posedă e o adevărată podoabă. O mână harnică şi pricepută, — care nu-şi pomeneşte numele niciodată — ne-a dat această isbutită realizare. Păr.

Diacon *Gh. I. Moisescu*, secretarul Sf. Sinod şi redactorul revistei „Biserica Ortodoxă Română", poate fi deplin mulţumit de ceea ce a făcut. Felicitările noastre sincere — şi oarecum competente, fiindcă înţelegem ceva din greul trudei redacţionale — nimeresc tocmai această muncă făcută care nu se vede, dar se simte.

GRIGORIE T. MARCU

*

Dr. Constantin C. Pavel: PROBLEMA RĂULUI LA FERICITUL AUGUSTIN. Studiu de filosofie morală; Bucureşti, Tipografia ziarului „Universul", 1937; 224 pagini, Lei 100.

Prezenţa răului în lume, ca o realitate indubitabilă, a dat de gândit atât capetelor înclinate sub povara gândului cât şi celor mai puţin aplecaţi spre meditaţie, încă din cele mai vechi timpuri.

Căderea lui Adam în păcat, pricinuind neamului omenesc o mai uşoară aplecare spre călcarea poruncilor dumnezeeşti, răul a început să intre sub scoarţa binelui, cariindu-l şi încercând să-l schimonosească întru totul.

Omenirea păgână, în zadarnica-i trudă, a încercat să explice provenienţa răului în lume, fără a găsi însă o cale norocoasă spre o soluţie mulţumitoare. Astfel în perioada filosofică dinainte de Hristos, ca şi în perioada creştină-eretică, se căuta origina răului pe baza unei concepţii dualiste cum a făcut şi maniheismul, care prin felul cum a rezolvat problema răului, a atras şi pe Fer. Augustin, 9 ani, la sine.

Fericitul Augustin, care a avut o tinereţe prăbuşitoare, pe măsură ce înainta în vârstă, căuta tot mai mult linişte sufletului şi pace gândurilor. După acel îndemn dumnezeesc, „Tolle, lege", „temperamentului lui vulcanic şi dogoritor", intră în făgaşul creştinismului. Desigur că problema răului care l-a frământat o tinereţe întreagă, nu i-a dat odihnă nici atunci. Şi dacă până la botez (387) încerca s'o rezolve numai cu mintea, de-atunci pune la contribuţie şi inima încălzită de flacăra puternică a credinţei. După câteva încercări, dintre cari unele greşite, ajunge la concluzia că pentru a putea explica originea răului, trebue explicată mai întâi natura lui, pornind dela unele consideraţiuni asupra fiinţei. Autor al fiinţei este Dumnezeu, principiul absolut al bunătăţii şi prin urmare orice fiinţă ieşită din mânile Creatorului este bună. Dar „creatura este o fiinţă şi un bine prin participare, nu prin esenţă. Numai Dumnezeu există prin esenţă" (p. 36). În raport cu Creatorul ea prezintă un grad de inferioritate, fapt pe care Fer. Augustin îl explică prin „creaţia din nimic". „Toate sunt bune dar şi mutabile, pentrucă sunt făcute din nimic, nu din materia lui Dumnezeu, căci atunci un lucru n'ar mai fi supus păcatului" (p. 36—37). Şi cu toate acestea, „inferioritatea creaturilor, nu constitue cauzalitatea răului, ci ne lămureşte asupra posibilităţii lui în lume" (p. 37).

Răul n'are o existenţă ontologică pentrucă este un singur principiu absolut, Bunătatea supremă, Dumnezeu; şi-atunci răul n'a putut

să apară decât în urma creațiunii. Imboldul spre rău i-a venit omului dela o ființă superioară lui, Satan, îngerul devenit diavol prin neascultare, iar acceptarea răului trebue căutată în *voința liberă a omului* care este cauza ultimă și responsabilă a răului. Meritul Fer. Augustin constă tocmai în stabilirea acestui lucru în termeni preciși.

Singură voința liberă este aceea care lasă pe om să alunece cu o treaptă sau două mai jos, în spre neant, împuținându-i astfel existența. Și răul, care nu există prin sine și nici de sine, ci ca un parazit, o scădere, o slăbiciune, o stricare a formei, a ordinei existenței, apare ca un accident în mersul natural al creaturii spre desăvârșire. „Răul fără bine nu poate exista și nu poate fi conceput decât ca o pură abstracție fără corespondență în realitatea concretă" (p. 44).

Singurul rău veritabil este răul moral, păcatul. Evident că pentru cei cari își „trăesc viața superficial, simțual și periferic" cât și pentru sistemele de cugetare în cari „religia și morala figurează numai ca valori istorice", răul moral nu poate fi înțeles, ci ei suferă numai de un rău fizic, ceea ce-i tocmai pedeapsa pentru păcat.

Uneori se întâmplă, însă, ca să experiem anumite paradoxuri, când de pe urmele unui rău ne pomenim tocmai cu un bine. Acest lucru nu ne îndreptățește să zicem că răul ar fi acceptabil sau că „în tot răul este și-un bine", ci acest fapt ni-l explicăm prin intervenția Providenței divine, care îngrijește ca lucrurile să nu meargă din rău în mai rău, ci orândueşte chiar și cele înrăutățite în spre bine. Dar „Dumnezeu dă celor răi după răutatea lor, iar nu după utilitatea, pe care cei drepți ar putea-o, eventual, avea din păcatele lor" (p. 99). Concepția Fer. Augustin despre rău, cu unele mici excepții, e în consonanță cu doctrina Bisericii, așa cum o găsim la Sf. Părinți și mai cu osebire la sf. Ioan Damaschin, doctrinarul Ortodoxiei.

Lucrarea temeinic alcătuită a dlui Dr. Const. C. Pavel, a apărut în „Biblioteca Teologică" de sub direcția P. Sf. Arhiereu Irineu Mihălcescu. Ea poate servi tuturor celor ce se doresc după o mai intensă cultură teologică, fiind scrisă cu multă competință în materie.

NICHIFOR TODOR

Dr. Milan P. Șesan: SCHISMA INTRE PATRIARHII FOTIE ȘI IGNATIE? Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1936; 36 p.

Pentru istoriografii romano-catolici de modă veche, omul de-o rară energie și de-o cultură teologică uimitoare care a fost Patriarhul ecumenic Fotie (820—898), era unul din strigoii cari nu-i lăsau să doarmă. Drept aceea, s'au repezit asupra lui cu înverșunare, încercând să-i sfâșie prestigiul purpural de care se bucură înaintea coreligionarilor săi din toate vremurile. Cum atitudinea pătimașe — ca și spiritul de părtinire — n'are ce căuta în strădaniile unui istoriograf corect și onest, chestiunea Fotie a rămas mereu nelămurită, așteptând omul capabil să se apropie de ea sine ira. Acesta s'a ivit nu demult — și tocmai acolo unde ponegrirea cu timp și fără timp a marelui

Patriarh ecumenic Fotie devenise sistem. E profesorul de Teologie romano-catolică Dr. *Fr. Dvornik.*

Utilizând eruditele-i lucrări în materie (vezi p. 4 nota 1 şi p. 35 nota 2) şi punând la contribuţie o bibliografie variată, dl prof. univ. Dr. M. P. Şesan, dela Facultatea de Teologie din Cernăuţi, prezintă în acest studiu corecturile radicale făcute tezei tradiţionale a istoriografiei romano-catolice referitoare la Patriarhul Fotie, de reputatul profesor Dvornik. Reparaţia înfăptuită de savantul pomenit stabileşte odată pentru totdeauna următoarele adevăruri:

1. Patriarhul Fotie nu s'a făcut vinovat de călcarea învăţăturii ortodoxe; 2. Luptele dintre Ignatieni şi Fotieni au avut un substrat politic — şi nu dogmatic; 3. Intre Fotie şi Ignatie n'au fost neînţelegeri cari să ducă la schismă; 4. Alegerea Patriarhului Fotie a fost canonică şi 5. Aşa numita „a doua schismă a lui Fotie faţă de Roma" — pe care o vântură mereu romano-catolicii, în frunte cu cardinalul Hergenröther — este „o mistificare istorică" (cuvintele sunt ale lui *Dvornik*).

Să le luăm pe rând.

ad. 1 şi 5. Patriarhul Fotie a fost pârât papei Nicolae I, de Ignatieni, că e eretic (trihotomist ş. a.). Aceasta ar fi cauza excomunicării cu care l-au gratificat la 867 şi 881 papii Nicolae I şi Ioan VIII, după opinia rom.-cat. In realitate, pricina acestei atitudini duşmănoase a Romei zăcea în faptul că Patriarhul Fotie n'a vrut să recunoască jurisdicţia papală asupra Bisericii bulgare, pentrucă nu era motivată prin nimic. La 867 Fotie e depus şi Ignatie reintegrat în scaun. Chestiunea bulgară totuşi nu se stinge. Animozităţile dintre Constantinopol şi Roma continuă. Ceea ce dovedeşte că nu persoana lui Fotie era pricina conflictului.

ad 2–3. Incă de pe vremea luptelor iconoclaste existau la Constantinopol două partide politice clericale: *intransigenţii*, în frunte cu Teodor Studitul († 826) şi *liberalii*. Cei dintâi luptau pe faţă contra amestecului împăraţilor în treburile bisericeşti, câtă vreme ceilalţi erau pentru o colaborare strânsă între împărat şi cler. Fotie aparţinea cercurilor liberale. Ignatie mergea cu ceilalţi. Atâta tot.

ad. 4. Prof. Dvornik susţine canonicitatea alegerii lui Fotie, rezemându-se îndeosebi pe scrierile mitropolitului Mitrofan al Smirnei, căpetenia Ignatienilor şi pe un document nou (viaţa Sf. Euthymie) publicat în 1903, pe care Hergenröther nu l-a cunoscut. Din acestea reiese că Ignatie, hărţuit de cei ce l-au depus, a consimţit să-şi dea demisia în regulă. Scaunul patriarhal devenind vacant, a fost ocupat de Fotie.

In concluzie: Cearta dintre Ignatieni şi Fotieni a fost o chestiune internă a Bisericii constantinopolitane, în care papalitatea n'avea nici un drept să se amestece. Rău au făcut Ignatienii că l-au luat pe papa de judecător suprem în diferendul lor cu Fotienii, căci prin acest pas înjositor i-au dat prilej să-şi validiteze pretinsul său drept de jurisdicţie şi peste Biserica de Răsărit. Dar şi mai rău a făcut papa

Nicolae I că a profitat de disperarea Ignatienilor. Dacă refuza să se amestece, poate că ruptura dela 1054 ar fi putut fi evitată. Insă pofta lumeştilor măriri i-a dictat altfel. Lucru care se întăreşte, indirect, tocmai de un romano-catolic.

Dl prof. Şesan a făcut cel puţin un lucru bun când s'a hotărît să ne atragă luarea aminte asupra acestei răsunătoare reabilitări a personalităţii Patriarhului Fotie, în care istoriografii rom.-cat. de până acum n'au ştiut să arunce decât cu pietre şi cu noroi.

GRIGORIE T. MARCU

ÎNVĂŢĂTURILE BUNULUI ŞI CREDINCIOSULUI DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI NEAGOE BASARAB VOEVOD, CĂTRE FIUL SĂU TEODOSIE VOEVODA. Biblioteca Albina Nr. 4. Bucureşti, Fundaţia Culturală Regală Principele Carol, 1938, 130 p.

Prima carte politico-filosofică românească apare într'o formă nouă, îngrijită de dl D. Ciurezu, în editura Fundaţiilor Regale. Meritul dlui D. Ciurezu, constă în faptul că popularizează o carte de mare valoare etică. Publică numai fragmente din celebra scriere a Voevodului Neagoe Basarab. Cred că ideea de a răspândi numai unele părţi n'a fost chiar fericită. Să sperăm că în ediţia a doua vom avea opera întreagă, tipărită în aceleaşi excelente condiţii tehnice. Ediţia aceasta, e cea de a treia retipărire a Invăţăturilor. S'a tipărit mai întâi la Bucureşti, în 1843, cu cheltuiala lui Antohie Sion. In 1910, dl N. Iorga o retipăreşte la Vălenii de Munte. Ediţia de care vorbim, e prima retipărire de popularizare, care prin Căminele culturale va ajunge prin toate satele şi cătunele.

Invăţăturile au fost scrise în limba slavonă. Haşdeu a studiat o copie dela 1645, pe care o credea după textul original (Arhiva Istorică a României, Vol. I. partea II. Bucureşti. 1865 p. 111—112) şi o copie dela 1816.

In ce priveşte autenticitatea, filologii şi istoricii de azi, sunt de acord că *Invăţăturile* au de autor pe Voevodul Neagoe Basarab. Răposatul profesor D. Russo susţinea că *Invăţăturile* au fost scrise de un Pseudo-Neagoe, de un călugăr care la un moment dat şi-a închipuit că e Neagoe (Studii bizantino-române. Bucureşti, 1907, p. 4)

In loc de orice comentar, reproducem caracterizarea făcută de dl Marin Ştefănescu (Filosofia Românească. Bucureşti, 1922, p. 80—81):

„Mai întâi Neagoe spune celor din jurul său îndeobşte şi fiului său Teodosie, în deosebi, că totul pe aceasta lume, chiar şi domnia, stă în puterea lui Dumnezeu: dar că totuşi stă în puterea omului dobândirea celor cereşti, prin chipul cum el se conduce cu cele pământeşti cari i-au fost aici date. Această teză este o sinteză între determinism şi libertate, între realitatea sensibilă şi realitatea ideală, dar în sensul spiritualist al creştinismului. Ea ne învaţă că grija noastră trebue să fie aceea de a ne călăuzi în această viaţă pământească după spiritul cel bun sau după poruncile lui Dumnezeu, iar nu după ispitele duhului cel rău care spre a ne

pierde viața cea cerească, se străduește ca, prin diferite îmbieri, să ne îndepărteze dela aceste porunci". Intreaga carte se bazează pe o concepție creștină despre lume, stat și politică.

Diacon IOSIF E. NAGHIU

*

Nicodim Aghioritul: HRISTOITIA (Bunul moral al creștinilor). Traducere de smeriții monahi *Iona* și *Antonie;* București Tipografia „Modernă", 1937; 592 p.

Lavrele dela Sf. Munte Athos, în cari se frământă de mult duhul unor vieți cu totul închinate lui Dumnezeu, au dat Ortodoxiei ecumenice multe și prețioase cărți cari se întrec întreolaltă întru luminarea minții și întru înobilarea pornirilor firești ale omenescului.

O carte vrednică de pomenit, crescută tot în grădina mănăstirească a sfântului Munte Athos, este și *Hristoitia* sau *Bunul moral al creștinilor.* Ea e rodul unei îndelungi tovărășii cu tezaurul Ortodoxiei noastre — Sfânta Scriptură și Sfânta Tradițiune — a pururea pomenitului și prea învățatului dascăl Nicodim Aghioritul.

Nicodim Aghioritul — al cărui portret evanghelicesc se află în fruntea cărții — s'a născut în 1748, în una din insulele Ciclade. A studiat literatura elină la Smirna și în 1775 a îmbrățișat viața monahală în sf. Munte Athos, scriind vreo 27 scrieri voluminoase. A murit la anul 1809.

Hristoitia a fost tipărită, în original, în 1803, la Veneția. Ediția pe care-o avem la îndemână, este traducerea pe limbă curat românească a schimonahilor Iona și Antonie din sf. Munte, unde se află un comitet de traducere în românește a operelor de mistică. Acest comitet are deja traduse — în manuscris — *opera sf. Simion Noul Teolog* și *Filocalia.*

Manuscrisul Hristoitiei, înainte de tipărire, a fost revăzut și stilizat de o comisie prezidată de dl prof. univ. Nichifor Crainic.

Hristoitia se deschide cu binecuvântarea patriarhului Grigorie V (1799). Urmează cuvântul către cetitori al autorului și apoi însuși miezul cărții, cuprinzând 13 cuvinte (capitole) plus cele zece porunci. Se încheie cu câte-o rugăciune către Dumnezeu și Prea Sfânta Născătoare.

Cele treisprezece cuvinte tratează, pe paragrafe, viața omului sub toate laturile ei morale. Astfel se ocupă de greșala creștinilor părtași ai obiceiurilor rele, îndemnându-i spre cele bune; greșala celor cari se dedau fierbințelii jocurilor, cântecelor, danțurilor, clevetirilor și mărturiilor mincinoase. Ispita podoabelor, nebunia jocurilor de cărți, domino, lupte, alergări, etc.; glumelor proaste și vorbelor de prisos; îndemnul adresat meșterilor de-a lucra ca pentru Domnul; îndeamnă pe creștini să nu alerge la vrăjitori, să nu se facă unul altuia sminteală, că fiecare e dator a ajuta la mântuirea fratelui său; felul în care se cuvine să meargă creștinii la Biserică și cum trebue să asculte sfintele slujbe și datoria creștinilor de-a păzi toate poruncile Domnului, căci altfel nu e posibilă mântuirea,

„pentrucă cine va păzi toată legea, dar va greşi într'o singură poruncă, s'a făcut vinovat faţă de toate poruncile" (Iac. 2, 11).

Astăzi, când pare-mi-se, ne-am ca mîndepărtat de adevărul scripturistic — cu viaţa — când am cam dat rând concesiunilor, de dragul comodităţii, o carte de felul acesteia, nu poate decât să ne stimuleze la rememorarea adevăratului rost al omului ostenitor în aria creştinismului.

Vitrina cărţii bisericeşti şi educativ-morale, câştigă mult prin prezenţa unei astfel de lucrări care deşi n'are pretenţiile unei opere de erudiţie sau de gândire înaltă, totuşi *„cuprinde o filosofie morală practică şi un fel de cod al bunelor purtări"*, scrise în frângere de genunchi şi'n rugăciune caldă.

NICHIFOR TODOR

Preot Profesor Dr. *Ioan Stanciu:* LEGEA NOASTRĂ STRĂMOŞEASCĂ ŞI UNIREA, ÎN LUMINA ISTORIEI; Sibiu, Tip. Săteanului, 1938; 110 p., Lei 25.

Momentul cel mai prielnic pentru ruperea peceţilor dela 1700 a fost fără doar şi poate adunarea naţională dela Alba-Iulia (1918), care a hotărît întoarcerea Ardealului *acasă*. Din nenorocire — şi mulţumită slăbiciunilor unora din cei ce au rostuit treburile acolo — Ardealul s'a întors la sânul Patriei-mame numai de jumătate.

Totuşi!... conştiinţa românească de pe aceste plaiuri simţea că ideia reintegrării noastre sufleteşti în butucul Legii strămoşeşti pluteşte în aer. Motiv suficient, pentru cei ce apărau interesele Vaticanului în România, ca să se teamă, iar pentru ortodocşi, să nu înceteze a nădăjdui în înfăptuirea unei reparaţii atât de fireşti.

Cei dintâi, au deslănţuit o campanie furibundă contra Ortodoxiei româneşti, ca să încurajeze pe aderenţii lor arătându-le că desbinarea religioasă dela 1700 continuă să-şi târâie încă de pe-o zi pe alta, zilele ce i-au mai rămas.

Noi — am răbdat şi am nădăjduit. Până la o vreme. Când atacurile uniaţiei au întrecut orice măsură.

Părintele Prof. Dr. Ioan Stanciu e unul dintre cei ce au asistat multă vreme, cu inima îndurerată, la campaniile desmăţate ale presei papistaşe. Profesor fiind, a observat la unii din elevii săi broşuri antiortodoxe iscălite fie de omonimul său unit dela Craiova, fie de alţi papistaşi belicoşi.

Drept aceea, a pus mâna pe peană şi a alcătuit o lucrare de restabilire a adevărului istoric în chestiunea desbinării sufleteşti dela 1700. Documentată sever, scrisă cu căldură şi cu sinceritate, ea este una din cele mai serioase şi mai accesibile cărţi de luptă ortodoxă.

Imi iau voe să atrag atenţiunea cateheţilor noştri asupra ei şi-i îndemn cu toată căldura s'o pună în mâinile elevilor lor. Ea este apoi cât se poate de potrivită pentru intelectualii noştri.

Comande, la Librăria arhidiecezană din Sibiu.

GRIGORIE T. MARCU

F. G. Harton: THE ELEMENTS OF THE SPIRITUAL LIFE. A Study in Ascetical Theology. (Elementele vieţii spirituale. Un studiu de Teologie ascetică). London, 1936, pag. XII+344.

Problema iluminării şi transfigurării spirituale, a supunerii integrale a voinţii noastre voinţii şi adevărului lui Dumnezeu, este o profundă problemă care se pune fiecărui suflet. Forţele spirituale, energiile divine lucrează asupra sufletului nostru numai în măsura în care armonizăm ţintele vieţii noastre cu ţintele veşnice ale cerului. Raporturile noastre orizontale, adică sociale, trebue să fie determinate de raporturile noastre verticale, adică de permanentul legăturii noastre cu Dumnezeu. Ancorarea sufletului nostru în luminişurile mântuitoare ale Duhului Sfânt, este garanţia sigură a creării stilului de viaţă indicat nouă de adevărurile nemuritoare ale propovăduirii Mântuitorului. Pentru a da un senz înalt, o interpretare superioară rostului vieţii noastre creştine, trebue să ne propunem ca problemă fundamentală, ca alfa şi omega raţiunii existenţei noastre, asimilarea fiinţii noastre totale Sfântului Duh. In momentul când vom simţi că adâncurile tainice ale fiinţii noastre au fost transformate în altar de locuire continuă a Duhului, că El sălăşlueşte în noi şi noi în El, atunci abia putem spune, cu sfântă bucurie, că am reuşit să definim scopul trăirii noastre vremelnice în această lume în sensul unic al eternităţii.

Tratatul de ascetică al C. Părinte F. G. Harton ne indică tocmai mijloacele de realizare a vieţii spirituale, adică a unei vieţi de trăire în Duhul Sfânt. Este cel mai luminos tratat de teologie spirituală scris de un neortodox, pe care l-am citit. Lumina însă, este bine ştiut, vine dela Răsărit. Luminozitatea acestui tratat credem că purcede din izvoarele ortodoxe pe cari autorul — pe lângă altă bibliografie — le-a utilizat din plin. Clasicii teologiei noastre ascetice şi mistice: Sf. Vasile cel Mare, Sf. Macarie Egipteanul, Sf. Dionisie Areopagitul, Sf. Ioan Scărarul, etc. sunt foarte des întâlniţi în expunere.

Iată acum şi cuprinsul:

Partea I: Acţiunea lui Dumnezeu în sufletul omului prin graţie. (Gaţia habituală, graţia actuală; virtuţile teologice, virtuţile cardinale; darurile Duhului Sfânt).

Partea II: Rezistenţa umană voinţii divine (lumea; pofta trupului — pofta ochilor — trufia vieţii; păcatele actuale, păcatele capitale) şi mijloacele pentru a învinge această rezistenţă (pocăinţa, mortificările).

Partea III: Enonomia divină a Sf. Taine.

Partea IV: Viaţa de rugăciune (meditaţia, rugăciunea afectivă, rugăciunea contemplativă, rugăciunea minţii, rugăciunea liturgică).

Partea V: Ţinta vieţii spirituale — perfecţiunea şi căile prin cari această ţintă poate fi atinsă (calea purificării, iluminării, unirii).

Concluzia cuprinde un capitol despre direcţionarea sufletelor şi despre calităţile unui director ideal.

Această carte este un minunat îndemn la desăvârşire. Lectura ei te face să priveşti mai clar şi mai cu încredere spre drumul înălţător al sfinţeniei. Căci trăirea „în Hristos" reclamă o continuă sporire în sfinţenie, sporire fără de care viaţa creştină lâncezeşte. Este cunoscut dictonul devenit aproape clasic la toţi Sfinţii Părinţi: „In via Dei, non progredi regredi est". „Scara-Paradisului" Sfântului Ioan Sinaitul ne vorbeşte clar despre treptele ducătoare la perfecţiune. Adevăratul creştin trebue să fie în neîncetată urcare pe aceste trepte spirituale, ţintind desăvârşirea spre care aşa de încurajator ne îndeamnă cuvântul predicii de pe munte a Mântuitorului. Realizarea unei desăvârşiri încă din lumea aceasta, este potenţialul care duce la o cât mai vastă lărgire a împărăţiei lui Dumnezeu, împărăţie care pretinde nu mai mulţi creştini, ci mai buni creştini.

C. Părinte Harton face parte din mişcarea de înviorare spirituală şi de afirmare mai activă a vieţii sacramentale în biserica anglicană, mişcare cunoscută cu numele de „Oxford Movement", sau „High Church" (Biserica înaltă). Sfinţia Sa mai are un studiu de trăire duhovnicească, de care ne vom ocupa cu alt prilej.

Mirfield—Anglia, Ianuarie 1939 Preot D. VEŞTEMEAN

Preot *Dr. Ioan Zugrav,* profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuţi: UN MANUSCRIS DIN ANUL 1419 AL LITURGHIEI SF. VASILIE CEL MARE; Cernăuţi, Glasul Bucovinei, 1938; 24 p.

Pentru cunoaşterea deplină şi pentru înţelegerea exactă a unui fragment de istorie — oricare ar fi el — documentele vremii respective constituesc cea mai lesnicioasă şi mai curată sursă de informaţie. Creştinismul — care rezumă însaşi istoria culturii bimilenare din care se adapă vremea noastră — preţueşte îndeosebi vechimea, numărul şi autoritatea documentelor din cari poate culege datele necesare reconstituirii şi lămuririi uneia sau alteia din multiplele înfăţişeri ale covârşitoarei sale lucrări în lume.

Cu cât înaintăm mai adânc în trecutul creştinismului, cu atât sunt mai rare aceste documente.

Cauzele rarităţii lor sunt multe. Creştinismul, în intenţia dumnezeiescului său Întemeietor, era sortit că creieze un curent de viaţă nouă, lui Dumnezeu bineplăcută şi omenirii de folos — iar nu să devină „literă moartă". Apoi !... Furia prigoanelor deslănţuite de chesarii romani împotriva Bisericii lui Hristos, s'a năpustit nu odată şi asupra scrierilor creştine. Dacă mii şi mii de creştini „quorum nomina Deus scit", au plătit cu viaţa lor curajul de-a-l fi urmat pe Hristos, apoi acelaşi lucru se poate spune despre cărţile cari îl mărturiseau pe Mântuitorul lumii — cel puţin în timpul persecuţiei lui Diocleţian. Mai adăugăm la acestea uzarea prin deasă circulaţie a acestor documente preţioase, precum şi faptul că nu odată scrisoarea unui codice oarecare era ştearsă şi înlocuită cu alt text — şi avem atunci lista agenţilor împuţinării lor.

Indeosebi originalele sfinţilor autori ai cărţilor T. N. au căzut pradă acestor elemente nimicitoare. Dar nici manuscrisele liturgice n'au fost mai norocoase. Deaceea goana după descoperirea acelora cari s'au păstrat prin cine ştie ce ungher ferit de aşezământ mănăstiresc sau altundeva, e nu numai necesară ci şi laudabilă.

Păr. Prof. univ. Dr. I. Zugrav, care-i una din proaspetele forţe productive achiziţionate de ilustra facultate de Teologie din Cernăuţi, prezintă în studiul acesta un manuscris vechiu al Liturghiei Sf. Vasile cel Mare, descoperit în biblioteca Universităţii Mihăilene din Iaşi.

Mss în chestiune constă din 10 foi de pergament, în formă de sul. E redactat în limba greacă, cu scriere minusculă. Data scrierii lui: 1419, adică pe timpul împăratului bizantin Manuil II (1391—1452). A ajuns în Moldova mulţumită legăturilor strânse pe cari Domnul Alexandru cel Bun le întreţinea cu Patriarhia din Constantinopol. El cuprinde numai rubricile pentru preot şi diacon, fără răspunsurile poporului.

Descriindu-l şi supunându-l unei examinări atente şi competente, autorul ajunge la convingerea că mss în chestiune trebue să fie o copie de pe altul mai vechiu, de prin veacul XI. Ceea ce-i înmulţeşte valoarea.

Patru reproduceri în facsimil ilustrează expunerea.

GRIGORIE T. MARCU

*

Const. Niţescu Zlatian: LA PICIOARELE ALTARULUI. Editura Cartea Românească, Bucureşti, 40 Lei.

Un suflet disperat, înainte de a se sinucide, caută un duhovnic în faţa căruia îşi descarcă prin mărturisire conştiinţa. Spovedania e lungă şi salvatoare. Aci îşi descoperă viaţa şi chinurile sufletului; aci îşi limpezeşte el prin duhovnic şi la lumina credinţei marile sale îndoeli: despre duhurile rele, post, rugăciune, cruce, bine şi rău, libertate, iad, cunoaşterea lui Dumnezeu, sensul poruncilor biblice, raportul dintre ştiinţă şi Scriptură, înţelesul mântuirii creştine, pace, fericire, preoţie, biserică, religie. Dela scaunul mărturisirii, penitentul iese renăscut, mângăiat, luminat, convertit la o viaţă nouă, creştinească.

Cine se interesează de taina spovedaniei, sub chinurile şi ajutoarele ei multiple, orice creştin şi orice duhovnic, află aci răspunsuri lămuritoare şi poveţe mulţumitoare.

Preot ILARION V. FELEA

CRONICĂ

MARAMUREŞUL ORTODOX A FOST REAŞEZAT ÎNTRU ALE SALE. După învestire, P. Sf. Episcop Dr. *Vasile Stan* al Maramureşului a mai zăbovit câteva zile în oraşul de reşedinţă al Mitropoliei noastre, în care a ostenit cu atâta folos ani mulţi. A doua zi de Crăciun şi-a luat rămas bun dela sf. altar al Catedralei mitropolitane, slujind cu mare sobor o sf. Liturghie. In aceeaşi zi, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* a dat o masă frăţească la reşedinţa Sa, în cinstea P. Sf. Episcop *Vasile*, în cursul căreia Inalţii Ierarhi au schimbat călduroase cuvinte de mulţumiri şi rămas bun.

A treia zi de Crăciun, P. Sf. Sa — însoţit de P. C. Lor Consilierii arhiepiscopeşti *Tr. Scorobeţ* şi *Virgil Nistor*, delegaţii I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* la serbările instalării — a plecat spre Sighet. Dela Oradea şi până'n inima Maramureşului, solii Episcopiei reînviate au întâmpinat pe „mirele" lor cu un entuziasm de zile mari.

Instalarea s'a făcut în ziua de 29 Decemvrie 1938, în prezenţa înaltelor autorităţi şi a delegaţilor norodului. După sf. Liturghie, P. Sf. Episcop *Nicolae Colan*, Ministrul Cultelor şi Artelor, a citit Decretul Regal privitor la alegerea, confirmarea şi învestirea noului Episcop.

Aşezarea în scaun a P. Sf. Episcop *Vasile* a fost făcută de vajnicul Episcop al Orăzii, P. Sf. Dr. *Nicolae Popoviciu*, împuternicit în acest scop de I. P. Sf. Mitropolit *Visarion* al Bucovinei. P. Sf. Sa a rostit o cuvântare excepţională, pe care — pentru frumuseţea deosebită şi pentru înalta conştiinţă ortodoxă ce gâlgâe în ea — o reproducem în întregime:

„Sufletul nostru este străbătut încă, până'n cele mai dinlăuntru ale sale, de bucuria cerească ce a izvorît cu prisosinţă din minunea cea mare, milostivă şi iubitoare a Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos. La această bucurie profund religioasă se adaugă astăzi o bucurie nouă, românească şi ortodoxă, sosită acum — la plinirea vremii — luminoasă şi întăritoare pentru Maramureşul smerit şi obidit.

„Iată vestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot poporul" (Luca 2, 10), căci astăzi vi s'a trimis vouă părinte şi păstor în numele lui Hristos al lumii Mântuitor.

După o aşteptare grea şi îndelungată, dar plină de nădejde şi credinţă, Maramureşul descălecătorilor de ţară, Maramureşul suferinţelor şi umilirilor de apoi, Maramureşul cel de străini năpădit, Maramureşul sărăcit şi de ei vlăguit, Maramureşul orfan întru cele duhovniceşti ale sale, îşi primeşte de nou, prin voia lui Dumnezeu şi a oamenilor, instituţia sa fundamentală, pe maica sa duhovnicească, *episcopia ortodoxă română* — episcopie ştearsă vremelnic de pe faţa pământului de vrăjmăşii istorice mai tari decât puterea de împotrivire a nefericiţilor iobagi români.

Reactivarea episcopiei ortodoxe române de Maramureş — prin intronarea solemnă a celui dintâi episcop din ţara românească pe veci întregită şi liberă — este un act al dreptăţii dumnezeeşti şi omeneşti în acelaş timp. Căci, prin el ne reintregăm astăzi pe cale legală în plenitudinea drepturilor noastre inalienabile, legate de străbuna moştenire părintească. Biserica neamului, cu fruntea nimbată de aureola unei mucenicii de veacuri, se întoarce astăzi pentru totdeauna la ale sale şi întru ale sale. Este o prea bine meritată răsplătire a istoriei. Prin această întoarcere ea înnoadă firul tradiţiilor active ortodoxe acolo unde el a fost rupt cu câteva veacuri în urmă, pentruca să-l toarcă mai departe, prin munca lor de apostoli, episcopii a căror galerie strălucită şi lungă o deschide astăzi — sub cele mai bune şi făgăduitoare auspicii — Prea Sfinţitul Episcop Vasile Stan.

Temeiul neclătit al praznicului acestuia şi al dreptăţii lui nu suntem noi, sau numai noi cei de astăzi, ci mai vârtos înaintaşii noştri prea vrednici de pe aceste plaiuri. De aceea nici la bucuriile lui nu putem fi şi nu suntem părtaşi noi cei dintâi, ci ei.

Văd duhovniceşte pe ctitorii străvechi şi de viţă domnească ai episcopiei dela Mănăstirea Perii, pe Sas-Vodă şi fiii săi Baliţă-Vodă şi Drag apropiindu-se de noi şi privindu-ne cu privirea iluminată de bucuria şi mulţumirea lăuntrică de a-şi vedea reînviată, cu cinste şi cu mărire, moştenirea lor printr'un nou şi mare ctitor domnesc, Regele Carol II, ctitorul întregei vieţi spirituale a Ţării Româneşti, întinse acum, — fără hotare despărţitoare de fraţi — din apele Tisei şi până'ntr'ale Nistrului.

Văd venind pe cei dintâi conducători învestiţi cu drepturi episcopale ai Mănăstirii Perii, stavropighia Patriarhului Antonie al Bizanţului, pe *Pahomie*, exarhul din 1391, pe *Simion Sălăgeanul* şi pe *Ilarie*, pe ceilalţi episcopi dela început pomeniţi de hrisoave dar rămaşi fără nume întru acest veac, pe Mitropolitul *Ioanichie al Belgradului* cel cu jurisdicţia întinsă până aici, pe episcopii *Eftimie* şi *Serghie*, cel venit pe aceste plaiuri din vatra Mănăstirii Tismana, pe *Silomon* cel trimis de Constantin Movilă Domnul Moldovei la cererea duioasă şi stăruitoare a credincioşilor oropsiţi de aici, pe *Ieremie* cel plecat din mănăstirile sfinte ale Atosului, pe vlădicii *Petronie şi Grigorie, Dosoftei şi Silvestru*, pe Mitropolitul martir *Sava Brancovici* care a ostenit până aici, pe energicul prea învăţatul şi neînfricatul apărător al ortodoxiei împotriva catolicismului agresiv pe episcopul de viţă nobilă *Iosif Stoica* şi pe *Dosoftei al II-lea* cel din urmă Episcop cunoscut până astăzi, care a apărat şi binecuvântat sufletul Maramureşului ortodox. Veniţi voi toţi cei ştiuţi şi pomeniţi şi cei de oameni neştiuţi şi nepomeniţi, veniţi şi îmbrăţişaţi cu toată căldura sufletului vostru apostolic pe urmaşul vostru din scaunul reînfiinţatei voastre ctitorii! Veniţi şi vă bucuraţi, că ceeace aţi semănat voi cu lacrimi şi întru mari necazuri a rodit peste veacuri, ca pe un rod prea binecuvântat al cerului, praznicul mare şi luminat de astăzi.

Iată şi ceata îngerilor în trup, soborul călugărilor celor 14 mănăstiri maramureşene păşind încet, într'o grandioasă procesiune mănăstirească, cu mâni încrucişate spre rugă, cerând ferbinte ajutorul şi binecuvântarea lui Dumnezeu pe seama Prea Sfinţitului Episcop Vasile, pentru ca el să poată birui pe toţi vrăjmaşii văzuţi şi nevăzuţi şi să poată trezi la viaţă nouă — prin luminile culturii creştine şi româneşti — toate puterile şi energiile latente ale sufletului maramureşan...

Dar ce întunecă acolo zarea? Este mulţimea nenumărată a iobagilor români, mucenici pe acest pământ, dar trecuţi cu cinste din această lume în credinţa părinţilor lor. Vin şi ei, vin ca un val puternic împins de istoria veacurilor trecute, spre a vedea aevea minunea lui Dumnezeu şi răsplătirea suferinţelor lor...

Aşadară toţi cei scumpi ai noştri, vii şi morţi, sunt de faţă. Toţi am venit să ne împărtăşim ca dintr'o cuminecătură sfântă, din bucuria unică a praznicului de faţă. Dumnezeule! Cum să-ţi mulţumim după cuviinţă pentru toate câte ne-ai făcut şi ne-ai dat nouă? Cum să ne arătăm vrednici de atâta bunătate a Ta?

Iubit cler şi popor dreptcredincios!

Dumnezeu v'a trimis astăzi un părinte iubitor şi un bun păstor, care sufletul său îşi va pune pentru oile sale (Ioan 10, 11). V'a trimis un arhiereu „cuvios, fără răutate, fără de prihană... însuşi fiind ispitit, putând şi celor ce se ispitesc să le ajute", dupăcum zice apostolul Pavel în epistola către Evrei (7, 26 şi 2, 17), iar nouă celor ce purtăm pe umerii noştri mari răspunderi româneşti şi creştineşti la graniţa dinspre Miază-Noapte şi Apus, un încercat împreună-luptător pentru neam, lege şi Rege şi un harnic împreună-ziditor al fortificaţiilor morale cari se vor împleti şi închega, într'un întreg indestructibil, cu brâul de fier şi de piatră care încinge, apărător şi scutitor, trupul sfânt al neamului şi hotarul pe veci însemnat al scumpei noastre ţări.

Voi să-l primiţi iubiţii mei, pe Prea Sfinţitul Episcop Vasile cu sinceritatea şi iubirea cu care a venit Prea Sfinţia Sa la voi. Nu numai să-l primiţi — aceasta e puţin — ci să-l şi ajutaţi cu fapta toţi, din toate puterile voastre, toţi fără nici o deosebire, dela cel mai mic şi până la cel mai mare, pentruca astfel din şi prin conlucrarea armonică a tuturora să se poată tămădui cât mai neîntârziat rănile mari ale trecutului dureros şi să poată răsări ctitorii noui, prin care să se preamărească iarăşi în aceste părţi ale lumii ortodoxia străbună şi vrednicia neamului nostru românesc, cel mult şi de mulţi prigonit.

Şi acum dupăce pentru înscăunarea Prea Sfinţiei Voastre s'au îndeplinit toate cele arătate de sfintele canoane, de rânduielile sfintei noastre biserici autocefale ortodoxe române, dupăce conform datinelor ţării aţi primit învestirea regală din partea Majestăţii Sale dreptcredinciosului nostru *Rege Carol II* şi având şi Noi pentru

această cuvenita încredinţare din partea Înalt Prea Sfinţitului Visarion, Mitropolitul canonic al acestei eparhii, Vă declarăm înscăunat pe Prea Sfinţia Voastră, Prea Sfinţite *Episcop Vasile* în scaunul eparhiei Maramureşului cu reşedinţa în Sighet.

Prea Sfinţite!

Urcând în această clipă istorică acest scaun vlădicesc Vă fac urarea — izvorită din inima mea caldă de fost învăţăcel al Prea Sfinţiei Voastre şi acum împreună-slujitor la altarul neamului şi al lui Hristos, în aceste părţi ale pământului românesc — ca prin păstorirea Prea Sfinţiei Voastre, care acum începe, să încărcaţi ca un bun ucenic al şcoalei marelui Mitropolit Şaguna, de cât mai multă strălucire morală scaunul vlădicesc al Maramureşului, având parte dela Dumnezeu de o păstorire îndelungată, paşnică şi lui Hristos Domnul bineplăcută.

Ceasul vremii bătrâne a bătut din nou... Maramureşul ortodox şi-a deschis istoria sa... Dumnezeu să Vă ajute să scrieţi cea dintâi pagină de aur din ea. Amin".

Răspunsul Prea Sf. Episcop *Vasile* — pe care deasemenea îl reproducem în întregime — a fost la înălţimea momentului:

„În numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfântului Duh!

Aceasta este ziua care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim întrânsa!

Biserica noastră dreptmăritoare n'a aflat altă expresie mai fericită, ca acest stih, pentru ziua făcută de Domnul spre bucurie şi veselie, atunci, când vestea cea mare a învierii Fiului lui Dumnezeu aleargă prin lume să spună neamurilor, că iată prorociile s'au împlinit, omul este răscumpărat şi mântuit de vina ce-l îndepărtase de Tatăl din ceruri, şi luminat şi curăţit prin jertfă dumnezeească, este iar fiu şi moştenitor al împărăţiei cereşti.

Nu cred să fie o lipsă de evlavie şi o nepotrivire, dacă acest stih, în care vibrează bucuria şi veselia creştinească pentru o zi sfântă, pentru o zi rară prin unicitatea ei, îl folosesc ca temeiul simţămintelor noastre la praznicul de astăzi, al învierii episcopiei Maramureşului. Sunt aci momente de asemănare, ce se impun bunului simţ cu o evidenţă ce nu poate fi tăgăduită.

Nu este intenţiunea noastră să construim la acest prilej istoria bisericii dreptmăritoare maramureşene din însemnările câte au mai fost cruţate până la noi de dintele timpului. Viaţa acestei biserici din adâncimile evului mediu şi până la sugrumarea ei, este atât de încercată de lupte viforoase, de prigoane şi aspre suferinţe, încât înşirarea lor ar turna numai paharul amărăciunii în dulceaţa zilei de azi.

Totuşi, pentruca cei nesimţiţi în cetirea vremilor trecute să nu se rătăcească cumva, crezând că această episcopie a Maramureşului ce-şi primeşte astăzi păstorul, ar fi o organizaţie nouă, intrusă acum pe acest pământ, iar credincioşii ei nişte prozeliţi, simţesc, că e o

datorie pentru luminarea neştiutorilor, să scot la iveală din ceaţa timpurilor unele fapte, atâtea câte credem că sunt de lipsă, spre a sta mărturie, că noi astăzi mergem pe urmele strămoşilor noştri.

Inainte de toate trebuie să se ştie, că Românii maramureşeni pe acest pământ sunt la ei acasă. N'au fost aduşi de nicăieri, alte neamuri au dat năvală peste dânşii. Ei au crescut din acest pământ cu datinele, cu portul, cu credinţele, cu mândria lor românească, cu bucuriile, amărăciunele şi suferinţele lor prin veacuri, cu legea lor românească dreptmăritoare, cu bisericuţele lor de lemn în care îşi înălţau cugetele la Dumnezeu şi se întăreau în virtute.

Biserica în care cinsteau numele lui Dumnezeu şi al Sfinţilor şi se închinau şi se rugau pentru uşorarea sorţii şi mântuirea sufletelor, era cea dreptmăritoare a răsăritului, biserica ortodoxă a neamului românesc, dominantă în patria noastră.

Această biserică ortodoxă maramureşană, îşi avea o organizaţie proprie, potrivită cu vremurile de odinioară, tot aşa de veche ca şi neamul românesc. Prin veacul al XIII este remarcată, iar în cele următoare până la începutul veacului al XVIII, istoriografia bisericească înşiră 23 episcopi ortodocşi, cari au păstorit în Maramureş.

Spiţa Românilor maramureşeni, tare prin credinţă şi cu rădăcini vânjoase adânc înfipte în acest pământ, mai bine de 400 ani a ţinut piept cu toate prigoanele, cu toate sâlniciile, cu toate răpirile ce mai întâi regii unguri asmuţiţi de catolicismul intolerant, mai apoi principii şi nobilii calvini le-au năpăstuit asupra lor şi a ortodoxiei lor.

Aceste prigoane necreştineşti au fost în parte îndrumate de Pronia cerească spre un scop mare şi bun. Mândrii voevozi Dragoş, Sas şi Bogdan, sătui de atâta hărţuială nedreaptă, au descălecat cu oamenii lor dincolo de Carpaţi şi au întemeiat Moldova.

Ii vor mai fi urmat şi alţii în cursul vremii, când cuţitul a ajuns la os, dar au mai rămas destui şi în cuibul părintesc, care de nevoe şi-au plecat cerbicea înaintea celor tari şi sâlnici, dar nu şi-au lăpădat credinţa, ci au ţinut legături de frăţietate cu cei plecaţi şi au avut nădejde şi sprijin dela ei. Ba ce este mai de mirare, în mănăstirile de pe acest pământ năcăjit a înflorit cel dintâi grai românesc în traducerile sfintelor scripturi pe limba noastră.

Această minunată tărie de credinţă şi în acelaş timp de rezistenţă naţională începe să se clatine abia către anul 1700, când catolicismul intolerant, sub regii unguri, sub domnia Habsburgilor cari le luaseră locul, schimbă maniera brutală a ofensivei în contra ortodoxiei, înlocuind-o cu alta, pentru un timp oarecare mai dulce şi plină de făgăduinţe.

Atrasă mai ales de cele din urmă, o parte a românilor ardeleni cu mitropolitul de Bălgrad, se uneşte, partea cea mai mare rămânând credincioasă credinţei strămoşeşti, dar vreme lungă fără conducere duhovnicească şi în izbeliştea tuturor furtunilor deslănţuite de duşmani.

Biserica maramureşană mai rezistă până pela 1735, când se stinge cel din urmă episcop ortodox, care o apărase cu mare curaj.

Apoi este răstignită şi ea şi îngropată de fariseii vremii, întocmai ca şi Mântuitorul de jidovi şi cu ea credincioşii ei sunt încovoiaţi în jugul tuturor umilinţelor, până aproape de totala desfiinţare.

După răstignire şi îngropare, a treia zi a urmat strălucita înviere şi apoi înălţarea.

Pentru biserica ortodoxă din Maramureş astăzi este învierea, după o amorţeală asemenea cu moartea de aproape 200 de ani. Cu voia lui Dumnezeu va veni şi rândul înălţării.

Aceste străfulgerări din trecutul Maramureşului, în ziua bucuriei de astăzi, sunt arătate fără amărăciune, ca să se vadă în lucirea lor, că episcopia ortodoxă înviată astăzi aici, are la spatele sale o existenţă de veacuri multe pe plaiurile maramureşene.

Le-am pomenit şi pentrucă în sufletul nostru să păstrăm o clipă de reculegere astăzi, pentru mucenicii ei cu morminte neştiutoare, ce nu mai pot fi încununate decât cu florile unei duioase aduceri aminte.

Cu acestea să tragem iar vălul asupra trecutului, mângâindu-ne, că Dumnezeu, ocrotitorul nostru, a trimis acestui neam încercări grele, ca să-l ridice şi mai mult în slava Sa.

Ne întoarcem deci gândul dela suspinele trecutului la măreţia vremurilor ce le trăim de 20 ani încoace, şi lăsăm recunoştinţa noastră să curgă în valuri asupra celor ce prin adunarea neamului nostru într'o patrie românească largă şi binecuvântată de Dumnezeu cu toate bunătăţile, ne-au făcut să uităm în două decenii schingiuiri şi umiliri de veacuri.

Veşnică pomenire şi recunoştinţă fericitului Rege unificator şi întemeietor al României-Mari Ferdinand I, sfetnicilor săi patrioţi şi vitezei sale armate, care a dat din nou şi Maramureşului cutropit de străini, simţirea-i românească, desrobindu-l, şi încrederea în sine, ce-i fuseseră furate.

Din această isbândă curge şi izvorul bucuriei praznicului nostru de astăzi, al reînfiinţării episcopiei ortodoxe a Maramureşului.

Trezitu-s'a dorinţa acestei reînfiinţări cu binecuvântarea I. P. S. Mitropolit Nicolae în Congresul naţional al bisericii ardelene (1927), şi s'a înfăptuit în 1937, prin purtarea de grije a I. P. S. Patriarh Miron, cu învoirea şi aprobarea P. S. Episcopi ai Clujului şi Orăzii, cu ajutorul material larg oferit de I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei şi prin creştineasca înţelegere şi bunăvoinţă a fostului preşedinte al Consiliului de Miniştri, dl Gheorghe Tătărăscu, care într'un gând cu ministrul cultelor şi cu ceilalţi membri ai Guvernului a întocmit Decretul-Lege de reînfiinţare. Tuturor acestor binefăcători, între cari cuprindem la loc de cinste şi pe reprezentanţii oraşului şi judeţului pentru generoase înzestrări, astăzi le exprimăm în chip sărbătoresc o caldă recunoştinţă şi-i vom pomeni cu evlavie la rugăciunile noastre ce le vom înălţa Părintelui ceresc dela altarul sfintelor noastre biserici din Maramureş.

Dar mai presus de toate, inimile noastre, tresăltând se pleacă cu adâncă gratitudine şi cu neţărmurit respect înaintea Majestăţii Sale Regelui nostru ortodox Carol II, şi-i cântăm psalm de laudă şi preamărire, căci prin regeasca Sa iscălitură, pusă pe Decretul-Lege al înfiinţării celei dintâi episcopii ortodoxe sub înţeleapta Sa oblăduire, s'a făcut marele ei ctitor şi ocrotitor. Fapta Majestăţii Sale — după cum însuşi a binevoit a ne descoperi în cuvântarea dela învestire — este un semn vădit, că în sufletul Său de Suveran şi credincios al Bisericii noastre ortodoxe, are grije deosebită pentru locuitorii acestor plaiuri istorice ale Maramureşului şi în acelaş timp o socoteşte ca îndeplinirea unei datorii plăcute către Neam şi Biserica strămoşească în acest colţ de ţară, unde este atâta nevoie de consolidarea elementului românesc.

Pentru noi este o datorie de conştiinţă, să primim întemeierea acestei episcopii aşa cum ne-a fost dată, ca un dar regesc de înaltă însemnătate naţională, ca o hotărîtoare afirmare a drepturilor noastre etnice, ca întărire sufletească şi putere morală pornită din dragostea către locuitorii eparhiei şi ca o puternică statornicire a neştirbirei fruntariilor noastre.

Să ne rugăm lui Dumnezeu să binecuvinteze şi să sfinţească dorinţa regală care este şi a noastră a tuturor, ca tot într'o înălţare să fie viitorul eparhiei şi al Maramureşului!

Inima ne îndeamnă să spunem un cald cuvânt de mulţumită tuturora celor ce din dragoste creştinească ne-au cinstit această zi cu participarea lor...

Iar acum cuvântul meu se îndreaptă către voi, iubiţilor mei fii duhovniceşti, din episcopia Maramureşului, care sunteţi de faţă şi care din cuvioase pricini n'aţi putut veni la această sărbătoare, care este înainte de toate a voastră.

In marele Colegiu electoral, care m'a învrednicit să mă trimită propovăduitor al cuvântului mântuirii în această parte a Ţării, mi-am dat făgăduinţa către membrii adunării eparhiale ai acestei episcopii că „venind la voi — după cuvântul Ap. Pavel — voi veni cu belşugul binecuvântării evangheliei lui Hristos" (Rom. 15, 29).

Mântuitorul Hristos ca lumină a venit în lume (Ioan 3, 19 : eu voiu mărturisi şi propovădui printre voi această lumină, ca să nu umblaţi prin întuneric, ci să aveţi lumina vieţii (Ioan 8, 12) şi fii ai luminii să fiţi (Ioan 12, 35).

Mântuitorul a adus pe pământ dela Tatăl Său din ceruri cuvântul adevărului şi al slobozeniei: eu vă voiu îndruma către acest adevăr, ca să-l cunoaşteţi şi să fiţi slobozi (Ioan 8, 31, 32).

Mântuitorul ne-a descoperit, că Dumnezeu este iubire că aşa a iubit lumea, încât şi pe Fiul Său l-a dat răscumpărare pentru ea: eu prin cuvânt şi prin faptă vă voiu îndemna să-L iubiţi din toată inima, din tot sufletul şi din tot cugetul vostru (Mat. 22, 37) şi să păziţi poruncile arătate de Fiul Său, ca împreună să vină la voi şi să-şi facă sălaş în sufletele voastre (Ioan 14, 23).

Mântuitorul ne porunceşte să ne iubim chiar vrăşmaşii, să facem bine, să imprumutăm nimica aşteptând şi să fim milostivi precum şi Tatăl nostru din ceruri este milostiv cu noi (Luca 6, 35—36): eu vă voiu povăţui, să urmaţi cu credinţă acestor porunci, ca să îndulciţi şi viaţa voastră şi a aproapelui şi să simţiţi împărăţia lui Dumnezeu înlăuntrul vostru (Luca 17, 21).

Mântuitorul ne-a dat nădejdea vieţii veşnice în împărăţia Tatălui Său: eu voiu căuta să vă întăresc siguranţa, că toate făgăduinţele dumnezeeşti se împlinesc fără nici o sminteală.

Dar Mântuitorul ne-a mai dat şi putinţa de a ne împreuna cu El încă din viaţa aceasta pământească, prin taina sf. împărtăşanii: eu vă voiu sfătui, să primiţi cât mai des cu credinţă şi cu dragoste în fiinţa voastră cinstitul şi sfântul Său Trup şi Sânge, spre tămăduirea sufletului şi trupului şi spre dobândirea vieţii de veci.

Mântuitorul e Păstorul cel bun, ce-şi pune sufletul pentru oile Sale (Ioan 10, 11): glasul meu vă va chema în turma Sa, ca lupii să nu vă răpească şi risipească (Ioan 10, 12), ci să primiţi viaţă veşnică şi în veci să nu periţi (Ioan 10, 28).

Mântuitorul este învierea şi viaţa (Ioan 11, 25): eu vă chem la această înviere şi viaţă fără de sfârşit, ca să credeţi în el şi nici voi să nu muriţi în veci (Ioan 11, 26).

Voiu propovedui — ca apostolul neamurilor — înţelepciunea lui Dumnezeu cea tainică şi ascunsă, pe care a rânduit-o mai nainte de veacuri spre slava noastră (Pavel I Cor. 2, 7) şi nouă ne-a descoperit-o prin Duhul Său (I Cor. 2, 10), ca să umblăm în căile vieţii noastre pământeşti înflăcăraţi de această înţelepciune, să nu ne smintim şi să nu ne rătăcim.

Cu acest belşug al evangheliei lui Hristos vin la voi şi doresc fierbinte, să sporească în simţirea voastră, povăţuindu-vă faptele, ca apoi „însuşi Dumnezeul păcii să vă sfinţească în toată deplinătatea şi duhul vostru, şi sufletul şi trupul vostru să se păzească în toată întregimea, fără prihană la venirea Domnului Iisus Hristos! (I Tes. 5, 23).

Cu noi este Dumnezeu. Slăvit fie numele Său acum şi în vecii vecilor! Amin".

A urmat apoi o recepţie la Reşedinţa episcopală şi un banchet la Cercul militar, în cursul căruia au toastat: P. Sf. Episcop *Nicolae Colan* pentru Majestatea Sa Regele *Carol II*, dl Rezident Regal General *Al. Hanzu* pentru noul Episcop şi pentru Chiriarhii prezenţi ş. a.

•

Un mare vis s'a isbândit. Maramureşul reîntors întru ale sale, deschide o pagină nouă istoriei sale, pe care o vrea urzită de-acum înainte numai din *ortodoxie şi românism.*

NOTE ŞI INFORMAŢII

DUPĂCE a potolit spiritele agitate de trecutele lupte politice, regimul de guvernământ instaurat acum e anul de Majestatea Sa Regele *Carol II* a purces la opera de concentrare a energiilor tuturor fiilor buni ai neamului nostru, pentru a fi puse în slujba refacerii Ţării. Expresia concretă a acestei concentrări, este noul organism politic intitulat *Frontul Renaşterii Naţionale*.

Biserica noastră a întâmpinat cu simpatie crearea acestui front, care vrea să unească — şi nu să desbine — pe toţi românii. Luminoasa cuvântare pe care a rostit-o I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* cu prilejul recepţiei de anul nou dela reşedinţa Sa, este expresia cea mai fidelă a atitudinii Bisericii noastre faţă de noua închegare politică. Pentru care pricină, o reproducem în fruntea fascicolului acestuia.

-o-

BIBLIA *Regele Carol II.* Împotriva opiniei curente în anumite cercuri, unul din cei mai profunzi şi mai originali gânditori ai noştri — dl Nichifor Crainic — afirma deunăzi că la baza culturii şi spiritualităţii moderne stă *creştinismul* — şi nu clasicismul. Perfect adevărat. Şi cum aici nu ne putem îngădui să urmărim lucrarea geniului creştin în lume, vom reaminti doar un lucru ştiut de toată lumea: *alfa* creştinismului este Sfânta Scriptură. Şi nu numai a lui, ci a oricărei culturi sănătoase.

In anul trecut s'au împlinit două veacuri şi jumătate decând (1688) a apărut prima traducere a întregei Biblii în româneşte, prin purtarea de grije a voevodului Ţării Româneşti Ion Şerban Cantacuzino-Basarab şi cu „îndemânarea" marelui Constantin Brâncoveanu.

Evenimentul l-am prăznuit şi noi (nr. 11-12, Nov.-Dec. 1938).

Mai frumos şi mai demn decât toţi, a sărbătorit această faptă ortodoxă şi românească însuşi *Suveranul* Ţării, Majestatea Sa Regele *Carol II,* care a dispus să se facă şi să se tipărească în editura Fundaţiilor Regale o nouă traducere a Sfintei Scripturi în româneşte.

Impărătescul şi brâncovenescul gest al Regelui Românilor necesită un comentar mai larg. I-l vom face în curând! Sărbătoreşte! Fiindcă-l merită din plin.

-o-

UNIREA — ştiţi, foaia aceea de buclucuri săptămânale pentru salvarea desbinării dela 1700 şi pentru preamărirea Vaticanului — e teribilă. Noi o citim regulat. Că-i bună pentru odihnirea nervilor. După încordarea în care te ţine truda cea de toate zilele, o raită prin „Unirea" te recrează. Râzi de te surpi de râs. Şi, fireşte, te păzeşti să nu te înăduşe aerul acela stătut, de cavou,

care se degajază din ea. Fiindcă oricât şi-ar da silinţa să se pună de acord cu simţirea românească — şi asta se'ntâmplă numai când capătă câte-un os de ros — nu isbuteşte decât s'o falsifice. De vină-i duhul care sălăşlueşte întru ea: duh de pizmă, duh de înstrăinare, duh de mânie, duh simţitor numai la binevestirile transalpine şi nelcuseamă la împărecherile carpatine.

Recent, „Unirea" se dă'n vânt — cu cel mai inocent aer din lume — ca să preamărească binefacerile împreunate cu ridicarea legaţiei noastre dela Vatican la rangul de ambasadă. Asta o face pe prima pagină, sub titlul suspect de: „Mai aproape de Roma" în care vrea să spună doar atât: „Cât mai departe de România — şi cu orice preţ" !

Ca şi când Roma care ne trebue nouă, cu care vrem să statornicim relaţii oficiale de prietenie s'ar limita la curtea papii. Dar să le luăm pe rând, că's delicioase gogoşile!...

„Unirea" constată că mai multe din reprezentanţele noastre diplomatice in străinătate au fost prefăcute în ambasade şi că „Ţara a primit cu explicabilă bucurie aceste schimbări"... Apoi, adeziunea ei entuziastă nimereşte tocmai încotro bănuiam. Căci zice: „...noi, cei uniţi în credinţă cu Roma lui Petru, salutăm cu deosebită satisfacţie înfiinţarea ambasadei dela Vatican", care-i un „eveniment de importanţă istorică" şi din care „n'avem absolut nimic de pierdut" ci „foarte mult de câştigat". Ce anume, nu spune. Căci de-avea, spunea! Se mulţumeşte să afirme că Vaticanul e „centru", e oficină de „informaţie şi acţiune diplomatică", că are o „situaţie unică", „excepţională", „internaţională" etc. etc.

Asta o ştiam! Toată istoria lui stă mărturie că Vaticanul n'a fost altceva decât un cuibar de profitori şi poftitori ai lumeştilor măriri.

Mai departe, a aceleiaşi:

„Trebue să ne felicităm deci că, după atâtea greşeli şi deficienţe in reprezentarea intereselor noastre peste hotare, începem a face paşi hotărâtori de îndreptare. Ambasada dela Vatican va fi, în această nizuinţă a noastră de cea mai mare însemnătate", iar celelalte de mai puţină însemnătate — complectăm noi gândul nemărturisit al „Unirii".

Foaia împricinată e sau inconştientă, sau perfidă. Ea nu vrea să admită în ruptul capului că ambasada noastră de pe lângă Vatican n'are altă raţiune de-a fi decât aceea de-a gâdili orgoliul secular al papii. Fiindcă: 1) Statul papal e o parodie şi 2) Românii n'au nici în clin nici în mânecă cu el, exceptând „Unirea" fireşte.

Cu preamărirea evenimentului „istoric", o gată repede. Ca să izbească mişeleşte Sibiul ortodox acuzându-l până şi de păşire „alăturea de drumul naţiei" şi căutând să înverşuneze pe înalţii demnitari ai Statului contra lui.

Intriga nu prinde, fiindcă's cunoscuţi intriganţii.

Atunci ce mai rămâne din toată „facerea" ei?

O încercare de amăgire a bieţilor preoţi uniţi cari o citesc:

„Unirea", care-i un sforar patent, le picură'n suflet iluzia deşartă a unei orientări româneşti spre Vatican, ca să amâne întoarcerea lor *acasă!* Ar fi mai bine să-şi spună gândul întreg. Căci noi şi aşa ştim dece se teme. Vreţi dovada?

Invârtim foaia aceluiaş exemplar al „Unirii": Episcopia reînviată a Maramureşului este numită „vlădicia morţilor". Mai nu ştiu când, aceeaşi Episcopie era socotită „crimă naţională" şi „vlădicia dihoniei".

„Unirea" ştia prea bine din ce înalt loc a fost chemată la viaţă Episcopia Maramureşului şi totuşi s'a repezit asupra ei cu o furie pe care a trebuit s'o răcorească cenzura. Atunci cu ce îndrăsneală vine ea să dee Sibiului ortodox" lecţii de deferenţă faţă de Capul Ţării?

Domnilor! Ar fi bine să vă puneţi de acord condeele, să nu mai trageţi unul „hăis" şi altul „cea". Mergeţi înainte pe drumul care vă şade bine. Dar nu mai umblaţi cu strâmbătate, ci grăiţi aşa cum vă dictează inima cătrănită. Căci de ce vă e frică, tot n'o să scăpaţi. Neamul acesta îşi va lua înapoi ceeace i-a fost furat, fără să vă consulte în prealabil.

De asta puteţi fi siguri.

Se aude?!..

-o-

UN cotidian din Capitală, *Curentul*, a împlinit luna trecută 11 ani de existenţă. Evenimentul a fost sărbătorit cum se obişnueşte: ziarul a ieşit mai bogat şi mai colorat ca alteori, a primit telegrame de felicitare şi, fireşte, a arătat cu belşug de amănunte ce-a realizat în acest răstimp *pentru sine* şi *pentru alţii.*

La o zi sau două după aniversare, a venit şi rândul şcoalei şi Bisericii ca să afle atenţiile şi binefacerile de cari le-a împărtăşit „cel mai curajos" ziar politic de pe vremea regimului trecut.

— *Dece aşa târziu?* — ne întreabă un cititor.

— Fii liniştit, dragă prietene! N'ai dreptul să deduci din acest mărunţiş că „Curentul" ar considera şcoala şi Biserica nişte cenuşotce ale vieţii noastre publice, cum parcă spuneai. Nu! Aşa merg treburile la gazete. Din „lipsă de spaţiu", amâni pe altădată ceea ce nu încape şi ceea ce se poate amâna — adică chestiile de mai puţină importanţă.

Eşti mâhnit că „Curentul" — pe care spui că-l citeşti regulat — se mândreşte cu depunerea a doi vlădici ortodocşi: cei dela Chişinău şi Râmnic? De ce nu i-o spui lui asta? De ce nu-i arăţi că făcea mai bine s'o „lase moartă"... şi să se laude cu alte isprăvi? Vrei să ne bagi pe noi la apă? Nu trebuia să uiţi că noi nu suntem dispuşi să facem servicii cari's de competenţa poştei!

Impărtăşim însă din toată inima revolta dtale faţă de atitudinea mai mult decât prietenească pe care a avut-o „Curentul" faţă de biserica unită. Căci scrie:

„Am fost cu tot sufletul pentru prosperarea Bisericii strămoşeşti, *fără să neglijem cealaltă Biserică românească, cea unită căreia i-am arătat în permanenţă o mare simpatie"...*

...prea mare chiar !... adăugăm noi. Atât de mare, încât orice conştiinţă ortodoxă integră — şi de-astea's multe dincoace de munţi — se simţea oarecum deservită şi strâmtorată când vedea că un D. Karnabatt sau altul îşi răsfăţa pe feţe late cât cearşaful evocările Blajului istoric, în vreme ce anumitor stări regretabile din Biserica noastră — şi mai-cuseamă celor de felul acesta — li se făcea cea mai întinsă publicitate.

Dar totuşi, dragul meu, nu trebue să luăm lucrurile aşa grav. Nu uita că ziarul „Curentul" vrea să fie citit de toţi românii, adică şi de uniţi. Apoi ! Presa din Capitală, cu puţine excepţii, nu-i edificată complect asupra ţelurilor şi metodelor uniaţiei. Şi încă ceva : impetuosul director al „Curentului" are faţă de Roma latină o simpatie desăvârşită, care se răsfrânge în chip firesc şi asupra Vaticanului şi asupra prozeliţilor pe cari acesta i-a rupt în mod silnic dintre noi.

Sunt sigur însă că dacă i-ai scrie să vină aici în Ardeal, să vadă ce zice nu Sibiul sau Blajul, ci poporul de rând din munţii Apuseni sau din Maramureş, şi-ar da seama imediat de adevărata stare a lucrurilor. Şi, cu promptitudinea caracteristică gazetarilor reputaţi, n'ar pregeta să scrie că uniaţia nu există decât în birourile capitulare şi'n casele parohiale. Incolo românul merge cu Ţara lui, cu Legea lui strămoşească.

Ce-ai zice de asta, mâhnitul meu prieten ?

⁂

PAŞNICA Elveţie e în plină agitaţie. Pricina ? Institutul iezuit „Canisianum" din Innsbruck, supărat pe Anschluss, s'a mutat „peste noapte" — expresia e a lui „Neue Zürcher Zeitung" — în Elveţia, ca să se pună la adăpost de tăvălugul nazist. A căpătat autorizaţie dela autorităţile comunale din Sitten, a cumpărat clădirea unui spital şi s'a instalat ca la el acasă.

Opinia publică elveţiană, pusă în faţa faptului împlinit, n'a tăcut ci a reacţionat prompt, prin presă şi chiar dela tribuna parlamentului. Nu-i trebue asemenea musafiri nepoftiţi şi periculoşi...

Explicaţia acestei reacţiuni e lesne de dat. Elveţia e un stat protestant. Ea acordă totuşi deplină libertate cultelor. Ordinul iezuiţilor însă, nu-i inspiră nici o încredere. Prin art. 51 al Constituţiei elveţiene, aşezarea şi activitatea acestui ordin pe teritoriul elveţian a fost cu desăvârşire interzisă. Pentrucă : ordinul iezuit a fost înfiinţat cu scopul de a combate protestantismul şi celelalte culte şi ca atare, face pricină pretutindenea ; el loveşte sistematic orice autoritate de stat necatolică, pregătind calea absolutismului papistaş.

Ziarul citat se întreabă dece nu şi-a ales institutul pomenit o altă ţară de refugiu, de pildă Italia sau Canada ?

E aproape sigur că institutul „Canisianum" — care-i al doilea în ordinea importanţei, dintre cele pe cari le au iezuiţii — va fi alungat din Elveţia, pentrucă poporul acesta face orice în scopul conservării liniştei interne a ţării.

Nouă nu ne spune nimic pilda Elveţiei ? Fiincă avem şi noi

„faliţii" noştri, pe la Satu-Mare, Cernăuţi, Toteşti (Hunedoara)...

Dar vom reveni! (GR. T. M.)

NOUL DIRECTOR al minorităţilor în ministerul cultelor din Polonia, Contele Enric Dunin-Borkovski a terminat constituţia Bisericii ortodoxe poloneze. La numirea preoţilor, episcopilor şi a mitropoliţilor statul are cuvântul hotăritor. Statul are dreptul de a suspenda pe oricare slujitor al Bisericii pentru activitate dăunătoare lui. Limba oficială în Biserica ortodoxă din Polonia este cea polonă, deşi credincioşii săi sunt 3,5 milioane ucraineni şi numai 0,5 mil. poloni. Cei doi episcopi militari conduc cele mai importante episcopate din Varşovia şi Viina, precum şi seminarul teologic ort.

NOUL EPISCOP ortodox din Vilna, Simasko, a rostit prima sa predică în limba polonă. Mai multe strigăte de protestare din partea credincioşilor au întrerupt cuvântarea înaltului prelat.

SOCIETATEA celor fără Dumnezeu din Rusia, în timpul sărbătorilor Naşterii Domnului a organizat un carnaval cu deviza „Uniunea Sovietică fără Hristos".

CĂLUGĂRI alungaţi din mânăstirile Moscovei au întemeiat o mănăstire în mijlocul pădurilor îndepărtate, dar şi aici au fost descoperiţi. Mânăstirea nouă fu dărâmată, iar călugării maltrataţi şi închişi împreună cu credincioşii cari au luat parte la sfintele slujbe.

IN MIJLOCUL muncitorilor de fabrici din Rusia au început să ia fiinţă nuclee pentru combaterea celor fără Dumnezeu.

IN MUZEUL britanic din Londra s'a amenajat o încăpere specială pentru Sf. Scriptură şi istoria ei.

IN GRODNO (Polonia) s'a înfiinţat un institut de ştiinţă şi editură pentru Biserica ortodoxă, cu scopul de a introduce şi în sânul acestei Biserici cultura polonă.

ORAŞUL GRODNO (Polonia) a decis dărâmarea celei mai mari biserici ortodoxe, pentrucă împiedecă circulaţia. (Dr. N. T.)

EPISCOPUL Romei este decretat de „Unirea" nici mai mult nici mai puţin decât „Capul (cu C mare) creştinătăţii"... ca şi când toţi creştinii ar fi papistaşi!

E cam umflată formula, surato! Mulţumeşte-te cu „Suveranul Pontif"...

O FOAIE unită comunică: „In baza facultăţii speciale primite dela Sfântul Scaun apostolic, în anul 1939 vom împărtăşi Clerului şi credincioşilor din dieceza Noastră Binecuvântarea Apostolică împreunată cu indulgenţe plenare la următoarele sărbători..." Şi le înşiră. Apoi condiţiile. Dintre cari, lipseşte una:

— *Preţul unei indulgenţe, dupăcum ne-ajungem cu târgul!*

Probabil că a uitat-o tipograful...